

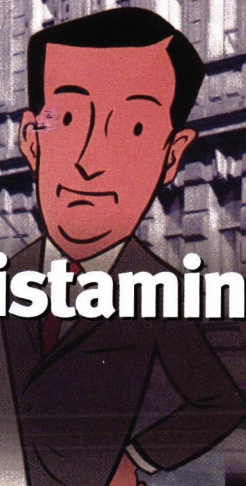
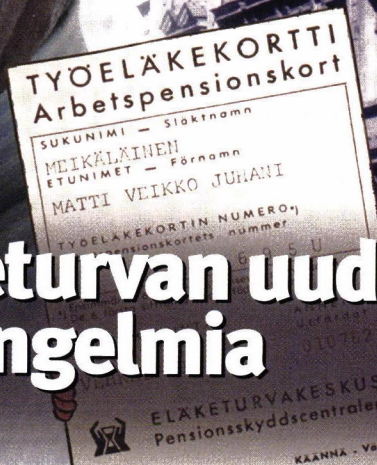
Työeläke

4 • 2001

ELÄKETURVAKESKUKSEN JULKAISU

ETK 40 vuotta
yksityisen
työeläkejärjestelmän
keskellä

Toimitusjohtaja **Eläketurvan uudistaminen**
Matti Uimonen: **tuon ongelmia**

Päätoimittaja	Pirkko Jääskeläinen
Toimituspäällikkö	Marja-Liisa Takala
Pääkirjoitustoimittaja	Seppo Pietiläinen
Toimittajat	Jouni Jokisalo Kimmo Kontio
Toimitusneuvosto	Pirkko Jääskeläinen <i>puheenjohtaja</i> Timo Aro Lasse Koskinen Liisa Lappi Outi Lehmus Liisa Turunen Jaana-Mari Åberg Marja-Liisa Takala <i>sihteeri</i>
Layout	Aabel Oy
Osoitteenmuutokset	Fax (09) 151 2157 Puhelin (09) 1511/ Postitus
Osoite	00065 Eläketurvakeskus Puhelin (09) 1511 Telefax (09) 151 2205 Internet-kotisivun osoite: www.etk.fi Sähköposti marja-liisa.takala@etk.fi
	36. vuosikerta
	Työeläke ilmestyy viitenä numerona vuodessa
	Vuosikerran hinta 80 markkaa
	Helsinki 2001 Martinpaino Oy
	ISSN 0564-5808
Kannen kuva	Kooste Aulio/Aabel

Eläketurvakeskus ja työeläkkeet

Työeläkkeittemme lukuisiin vahvuuksiin kuuluvat kattavuus, etuusperusteisuus laitoksesta riippumattomine eläke-etuineen, verrattain laajamittainen rahastointi ja hajautettu hallintomalli.

Yksittäisen vakuutetun silmissä hallinnon hajautus kääntyisi kuitenkin nopeasti vahvuudesta heikkoudeksi, jos hänen tulisi asioida kaikkien niiden eläkelaitosten kanssa, joissa hänelle on vuosien varrella karttunut työeläkettä. Eläketurvakeskuksen lakisääteisiin tehtäviin liittyy niin nyt kuin tulevaisuudessakin toisaalta keskusrekisterien ylläpito ja toisaalta huolehtiminen siitä, että eläkkeenhakijan riittää asioida viimeisen hänet vakuuttaneen laitoksen kanssa. Näitä tehtäviään hoitaessaan Eläketurvakeskus pysyy verrattain näkymättömissä vakuutetulta lukuun ottamatta aika ajoin tapahtuvaa rekisteritietojen tarkistamista.

Hajautetussa järjestelmässä olisi toisaalta vaarana myös monimutkaisen työeläkelainsäädäntömme tulkintojen hajautuminen ilman keskuslaitoksen koordinoivaa otetta.

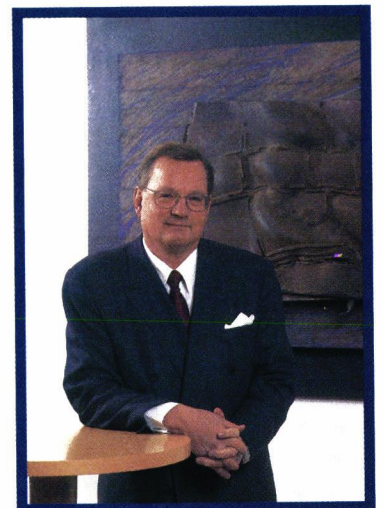
Rahastoinnin osittaisuudesta johtuu tarve tasauspoolin olemassaoloon ja eläkelaitosten väliseen vastuunjakoon. Rationaaliseen tapaan asiat on järjestetty siten, että työeläkevakuuttajien riittää keskustella näistä asioista keskuslaitoksensa välityksellä.

Näiden keskuslaitosrooliin liittyvien ahtaasti teknisten tehtävien ohella Eläketurvakeskuksella on monipuolinen rooli työeläkejärjestelmän kehittämisessä. Hajautetun järjestelmän vahvuuksia on se suomalaisen työeläkejärjestelmän perinne, että toimeenpanevien organisaatioiden asiantuntijat osallistuvat järjestelmän kehittämiseen. Heillehän kertyy eläketurvan käytännön hoidon kautta korvaamaton kokemusta, jonka ohjaaminen tulevien työeläkevakuutettujen hyödyksi olisi tuskin mahdollista ilman Eläketurvakeskuksen koordinoivaa ja osallistuvaa roolia.

Kehitystyö ei kuitenkaan voi onnistua, jos sitä yritetään sulkien silmät oman ja muiden yhteiskuntien kokemuksilta. Näin päädytään tutkimustyöhön, joka suuntautuu sekä suomalaisen yhteiskunnan talouden ja työelämän että muiden maiden ansioeläkejärjestelmien ratkaisuiden syvään ymmärtämiseen. Tämän edellyttämä riittävä tutkimustyö on hajautetun järjestelmänkin puitteissa tuskin mahdollista muuten kuin keskitetysti, Eläketurvakeskuksen tekemänä.

Pitäessään huolta siitä, että käytettävissä on paras tieto työeläketurvaa sivuavista kysymyksistä yhteiskunnan kaikilla lohkoilla, Eläketurvakeskus on osaltaan varmistamassa sitä, että työeläkejärjestelmällämme ja sen osana Eläketurvakeskuksella itselläänkin on hyvin perusteltu roolinsa myös tulevaisuuden suomalaisessa yhteiskunnassa.

Kari Puro
Eläketurvakeskuksen hallituksen puheenjohtaja

4 Toimitusjohtaja Matti Uimonen:**Eläketurvan uudistaminen tuo ongelmia**

Työeläkelakien kokonaisuudistusta pohtivan työryhmän työskentelyä tiiviisti seuraava ETK:n toimitusjohtaja Matti Uimonen pitää väistämättömänä, että jatkossa suomalaisten eläketurva muuttuu.

- Tullaan tilanteeseen, jossa lakisääteinen eläketurva ei enää ole kaikille ryhmille riittävä. Samalla syntyy nykyistä enemmän tarvetta lisäeläketurvan hankkimiseen, hän sanoo.

12 Tilastot piirtävät typpikuntoutujan

Vaikka kuntoutujaa työeläkejärjestelmän tilastoinneissa katsellaankin lähinnä erilaisten kustannusten valossa, käyrät ja luvut piirtävät myös tyypillisen kuntoutujan profiilin.

Tilastot kertovat kaikinpuolisen volyymin kasvun lisäksi, että typpikuntoutuja on vajaassa kymmenessä vuodessa muuttunut.

28 Suomelle uusia sosiaaliturvasopimuksia

Suomi on äskettäin solminut uusia sosiaaliturvasopimuksia ja lisää on tulossa. Uudet sopimukset tuovat myös työeläketurvaan uusia kouke- roita. Esimerkiksi EU - Sveitsi -sopimuksen voimaantulo siirtää historiaan pääosan Suomen ja Sveitsin kahdenvälisestä sopimuksesta.

33 Valtion talousarviossa ei uutta eläkesektorille

Valtiovarainministeriön esityksen ja hallituksen budjettineuvottelujen perusteella näyttää siltä, että sosiaaliturvaan ja eläkkeisiin ei ensi vuoden talousarvioesityksessä tehdä merkittäviä muutoksia.

Puheenvuoro**6 Likaisin aseinen puhtaan asian puolesta**

Professori Olli Kangas pohtii kolumnissaan eläkepolitiikan keinojen ja päämäärän välistä ristiriitaa. Onko oikein käyttää likaisia keinoja, jota puhdas päämäärä saavutettaisiin. Vai onko parempi pitäytyä puhtaissa keinoissa siitakin huolimatta, että lopputulos on täydellinen katastrofi?

Mahdollisimman tasainen tulonjako on eläkepoliittinen tavoite, puhdas asia, jonka puolesta taistellaan. Asearsenaalissa on kolme testattua vaihtoehtoa, tarveharkinta, tasaetu ja ansioon suhteutetut eläkkeet. Mutta kuinkas käykään?

Tutkittua**8 Ikäjohtaminen toisi elämälle tilaa**

Jos ikäjohtamisen idea löisi läpi työelämässä, se merkitsisi hiljaista vallankumousta. Kumous olisi veretön ja kaikki voittaisivat. Työelämän ihannetilana pidettäisiin jokaisen ihmisen ja hänen elämänsä arvostamista sellaisenaan. Ketään ei käytettäisi pelkkänä tuloksentekokoneena.

10 Maatilasta luopuminen on tuskien taival

Sukupolvenvaihdos ja maatilasta luopuminen on raskas prosessi. Vanhan parin on jätettävä taakseen koko elämäntyönsä ja nykyään usein myös pitkäaikainen kotinsa. Mennyt on isännän valta päättää, kovalla työllä hankittu omaisuus ja tarpeellista työtä tekevän identiteetti.

Taloudellisten ja juristien kysymysten tultua kuntoon, edessä voi olla vielä ikävä yllätys. Luopumiseen henkinen raskaus saattaa ravistella vanhaa isäntäparia kovakouraisesti.

30 Toiminnan tehostaminen ajoi valtion väkeä eläkkeelle

Kun valtionhallinto tervehdytti talouttaan lamavuosina, varhaiseläkkeet lisääntyivät. Henkilöstön supistukset ja varhaiseläkkeiden kasvu olivat selvästi yhteydessä toisiinsa. Yhteys näkyi sekä tuolloin yhtiöitytyksissä laitoksissa että joissakin valtionhallinnon piirissä pysyneissä virastoissa.

Faktaa**14 Veikö 90-luku eläkeläisiltä leivän?**

Suomalaisten taloudellinen hyvinvointi koki viime vuosikymmenellä rajuja muutoksia. Lamavuosina tulotaso putosi, taloudellinen epävarmuus lisääntyi kasvaneen työttömyyden ja velkaantuneisuuden myötä, omaisuusarvot romahtivat.

Miten kävi eläkeläisille, tuliko heistä köyhiä raukkoja? Vai rikastuivatko he kenties?

26 Miten käy sosiaaliturvan, kun tehdään töitä pyörien päällä ympäri Eurooppaa

Kansainvälistä toimintaa harjoittavalla kuljetusalan yrityksellä on melkoinen haaste sosiaaliturvan järjestämisessä työntekijöilleen, jos sillä on palveluksessaan kuljettajia eri maista.

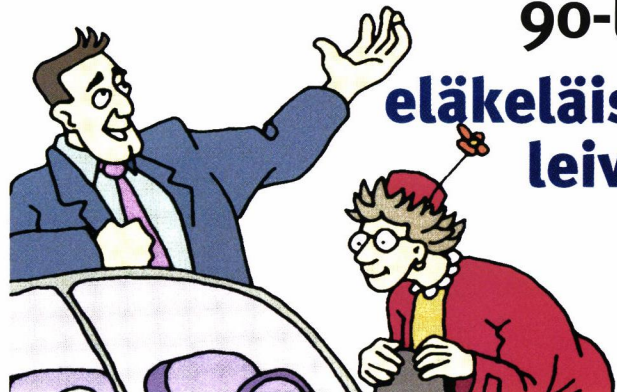
Eläketurvakeskukseen tulleiden kyselyiden perusteella näyttää siltä, että tällaiset ongelmat ovat viime aikoina lisääntyneet. Erityisesti virolaisia kuljettajia koskevia ongelmia tuntuu riittävän.

Osastot**25 Työnsä ääressä -sarja: Marja Rättö vuokraa eläkekassan asuntoja****32 TKN:n suosituksia: Vertailuansiot voidaan hakea kauempaakin****34 Tiedoksi****37 Nimityksiä****38 English Summary****39 Merkki päällä: Uhkaako hullun lehmän tauti**

Jäntevyyttä, ohjausta ja ymmärrystä eläkkeisiin
ETK 40 vuotta yksityisen työeläkejärjestelmän keskellä

sivut 17 - 24

**Veikö
90-luku
eläkeläisiltä
leivän?**

Toimitusjohtaja
Matti Uimonen:

Eläketurvan uudistaminen tuo ongelmia

Uusiutuva työeläketurva tarvitsee täydennykseen erityisjärjestelyjä. Mitä ne ovat, jää nähtäväksi. Varmasti yksilöllisiä ostoeläkkeitä, mutta paikaksi tarvitaan myös muita keinoja.

– Työnantajakohtaiset eläke-edut saattaisivat olla yksi tapa, mutta en tiedä, löytyykö sellaiseen halukkuutta, Uimonen sanoo.

Työeläkelakien kokonaisuudistus ilmaantui julkisuuteen lyhenteenä TYEL, mutta virallista nimeä sillä ei ole.

Tulkoon uuden lain nimeksi mikä tahansa, uudistaminen on joka tapauksessa kesken. Ja työryhmän jäsenet vaihtelivat yhteisellä sopimuksella. Uimonen muotoilee uudistusprosessin olevan “lakitasolla aika pitkällä, mutta vaikeissa etuuksien sisältöjen muutoksissa riittää pohdittavaa”.

– Lakien yhdistäminen ei voi tapahtua niin, että niiden sisältö säilyy täsmälleen entisellään. Eri lakien piirissä olevia erilaisia sääntöjä on yhdistettävä. Silloin eläketurvan todellinen sisältö myös muuttuu.

– Kaikkiin yksityiskohtiin on erittäin vaikea löytää sääntöjä, jotka koko vakuutettujen kenttää kohtaan toimisivat paremmin kuin nykyiset säännöt. Valinnan vaikeus koskee jopa eläkkeen perusteena olevaa palkkaa, Uimonen selvittää.

Yksi vaikeasti ratkaistavista asioista on eläkkeen määrittämiseen käytettävä indeksi. Kyse on ennen kaikkea rahasta, indeksi on iso kustannustekijä. Myös yksimielisyyden saavuttaminen työmarkkinajärjestöjen kanssa saattaa olla kiven takana.

Työeläkelakien kokonaisuudistusta pohtivan työryhmän työskentelyä tiiviisti seuraava ETK:n toimitusjohtaja **Matti Uimonen** pitää väistämättömänä, että jatkossa suomalaisten eläketurva muuttuu.

- Tullaan tilanteeseen, jossa lakisääteinen eläketurva ei enää ole kaikille ryhmille riittävä. Samalla syntyy nykyistä enemmän tarvetta lisäeläketurvan hankkimiseen, hän sanoo.

- Olisi suotavaa, että indeksi olisi nykyistä TEL-indeksiä parempi, aika lähellä ansiotasoindeksiä, Uimonen määrittelee.

Kiistaa eläkepalkasta

Eläkepalkan määräytymistavasta on lehdistä kirjoitettu runsaasti ja erilaiset näkemykset ovat olleet vahvasti törmäyskurssilla. Ydinkysymys on, pitäisikö eläkepalkan heijastaa koko työuran aikaista keskipalkkaa vai sitä palkkatasoa, joka eläkkeenhakijalla on ollut työuran loppupuolella?

Eri työntekijäjärjestöt tuntuvat ainakin toistaiseksi olleen kovin etäällä toisistaan. Näkemysten perusteluiksi on tuotu monenlaisia laskelmia ja esimerkkiammatteja. Uimonen kuittaa laskelmat sanomalla, että "voihan sitä tehdä laskelmia, ja toisenlaisia laskelmia".

- On ongelmallista, että kaikki nuo laskelmat ovat fiktiivisiä, ne perustuvat tulevaisuuden ennustamiseen. Ja siihen hän pätee Ahti Karjalaisen toteamus, että ennustamisen lajeista tulevaisuuden ennustaminen on kaikkein vaikeinta, hän hymähtää.

ETK:ssa tehdään parhaillaan laajaa selvitystä, paljonko eri ammateissa toi-

mineiden eläkkeet tulisivat olemaan. Niemenomaan tulisivat – fiktiivisyyden ongelma on vastassa tässäkin tutkimuksessa.

- Eläketurvan kerryttämiseen liittyy teknisesti hyvin vaikeita kysymyksiä. Ne koskettavat esimerkiksi pitkän karriäärin tehneitä ihmisiä kuten upseereita. Tiivistäen asiaa voisi kuvailla niin, että kaavaomainen koko uran keskipalkka johtaisi tilanteeseen, jossa kenraali saa majurin eläkkeen.

Korttipelin vankina

Vielä ETK ei pysty antamaan verkossa vakuutetuille henkilökohtaista, omiin eläketietoihin perustuvaa palvelua. Se on kuitenkin tulossa.

Suurimpana jarruna on ollut, ettei toistaiseksi ole ollut luotettavia välineitä, joilla sähköisesti asioivan henkilöllisyys olisi voitu yksiselitteisesti varmistaa.

Väestörekisterikeskuksella on jo jonkin aikaa ollut kaikille kansalaisille tarkoitettu henkilökortti. Se käy myös vi-

ralliseksi henkilöllisyystodistukseksi ja passiksi Schengen-alueella. Korttiin voidaan liittää henkilön sähköinen identiteetti, jolloin kortin haltija on yksiselitteisesti tunnistettavissa verkossa ja hän voi allekirjoittaa sähköisesti asiakirjoja.

Ilman ongelmia tämänkään kortin taival ei ole sujunut. Puutetta on sekä käyttäjistä että palveluista. Viranomaisilla ja yrityksillä ei ole ollut riittävästi palveluja, joita kortin avulla voisi käyttää. Ja kun palveluja ei ole, eivät kortit kiinnostu, ja toisinpäin.

Myös esimerkiksi Kansaneläkelaitoksessa on valmisteltu omaa henkilön sähköiseen tunnistamiseen perustuvaa korttia.

Kun joka firmaan ja laitokseen tarvitaan oma korttinsa, lompakko pullistelee muovien paineissa. Ja monen kortinkäyttäjän muisti takkuu jo nyt erilaisten tunnuslukujen ja salasanojen sekamelskassa. Käykö lopulta niin, että asiakas kärsii tästä korttipelistä?

- Sellainen vaara on olemassa. Eri hankkeet pitäisikin koordinoita niin,

Osa-aikaeläkkeen nykyinen 56-vuoden alaikäraja on Uimonen mielestä liian alhainen, sitä olisi syytä nostaa.

että saadaan yhteiset pelisäännöt eikä kirjavaan korttipeliin jouduta, Uimonen sanoo.

Melkein eläkeläinen

Uimosta voi kutsua ”melkein eläkeläiseksi”: hän jättää ensi joulukuun alussa ETK:n toimitusjohtajan tehtävät. Uudeksi toimitusjohtajaksi tulee Vakuutusyhtiöiden Keskusliiton nykyinen toimitusjohtaja Jukka Rantala.

Kokonaan taloa Uimonen ei jätä, työhuone vain vaihtuu. Hän siirtyy ennen eläkkeelle jäämistään puoleksitoista vuodeksi erikoistehtäviin hoitamaan erilaisia projekteja. Ja tietenkin, verkkokäytön kehittäminen on yksi näistä projekteista.

Paraikaa on työeläkelaitosten kanssa tekeillä yhteinen kattava portaali, josta vakuutetut saavat helposti ja loogisesti ehjinä kokonaisuuksina kaikkea työeläkevakuuttamista koskevaa tietoa.

– Tavoitteena on, että tämä työeläke-portaali avataisiin syksyllä 2002 ja samaan aikaan myös ETK:n palvelut löytyisivät sieltä. Ensimmäisen vuoden tähän on 100 000 käyttäjää.

– Olisi tavattoman tärkeää, että ihmiset seuraisivat omia eläketietojaan ja tarkistaisivat, että tiedot ovat ajan tasalla. Sähköisen palvelun avulla se on entistä vaivattomampaa. Toisen tärkeä asia on saada nuoret tietoisiksi eläketurvansa kehittymisestä. Uskon, että nuorten kiinnostus lisääntyy, kun tiedot ja palvelut saavat verkosta, Uimonen sanoo.

**Teksti: Greetta Lamminen
Kuvat: Niko Nurmi**

Kesälomalla vierailin erään suomalaisen suurmiehen lapsuudenmaisissa. Kyseisen suurmiehen sukuvaakuna julistaa halua taistella puhtain asein puhtaan asian puolesta. Julistus on mitä parhain ja kannatettavin. Käytännön elämässä joudutaan kuitenkin tilanteisiin, joissa kyseisestä periaatteesta joudutaan tinkimään. Usein suurmiehetkin ovat taistelleet likaisin asein likaisen asian puolesta.

Tavallisten ihmisten arkipäiväiset taistelut asettunevat jonkin näiden kahden ääripään välimaastoon. Hyviin päämääriin saatetaan pyrkiä arveluttavien keinoin. Vastaavasti hyvät aiomukset voivat johtaa huonoihin lopputuloksiin. Väittäähän kansanviisautien helvettiin olevan kivetyn hyvillä aikeilla.

Tämä keinojen ja päämäärän välinen ristiriita on askarruttanut moraalifilosofiaa kautta aikain. Onko oikein käyttää likaisia keinoja, jotta puhtas päämäärä saavutettaisiin? Vai onko pitädyttävä puhtaissa keinoissa siitäkin huolimatta, että lopputulos on täydellinen katastrofi?

Pulma ei ole pelkästään akateemisen, vaan se liittyy lähes kaikkeen yhteiskunnalliseen toimintaan sosiaalipoliittikka mukaan lukien. Otettakoon esimerkiksi vaikkapa eläketurva, tuo kaikkien Työeläkettä lukevien ehtymättömän intohimon ja varauksettoiman kiinnostuksen kohde.

Valtaosa suomalaisista ei hyväksy suuria tuloeroja. Tämä vaatimus pätee myös eläkeläisten väliseen tulonjakoon. Demokratian nimissä hyväksymme tämän enemmistöpäätöksen. Olkoon siis mahdollisimman tasainen tulonjako eläkepoliittinen tavoitteemme, se puhtas asia, jonka puolesta haluamme taistella. Mutta entäs ne aseet?

Asevarastosta kaivamme esille kol-

Likaisin ase puhtaan asian puolesta

me perusvaihtoehtoa: tarveharkinta, tasa-etu ja ansioon suhteutetut eläkkeet. Kaikkia näitä eläkeuotoja on käytännössä kokeiltu ja kaikkien toiminnasta on saata-
vissa vertailukelpoisia tietoja.

Tarveharkinta johtaa määritelmällisesti parhaiten haluamaamme lopputulokseen. Tarveharkintahan rajaa hyväosaisten etujen ulkopuolelle, ja eläkkeitä maksetaan vain huonotuloisille. Tuloerot ka-
ventuvat, kuten piti käydäkin.

Näinkö helposti löysimmekin puhtaan ase-
nen puhtaan asian edistämiseen? Ehkä ei aivan. Jokaista käytettyä markkaa kohden tarveharkinta kieltämättä tasaa tulo-
ja tehokkaammin kuin muut menetelmät. Toisin sanoen tarveharkinnan jakovaikutus on tehokkain. Menetelmään liittyy kuitenkin omat pulmansa, jotka vaikeut-
tavat hyvän päämäärämme toteutumista.

Ensinnäkin jaettavia markkoja on yleensä kovin vähän tarveharkintaisissa järjestelmissä. Kenenpä hyväosaisten solidaarisuus riittäisi maksamaan huomattavia summia sellaisista eduista, joista itse ei pääse osalliseksi. Siksi köyhille tarkoitettut järjestelmät tuppaavat olemaan köyhiä. Vähät markat jaetaan kylläkin tehokkaasti, mutta ei yksi pääsky kesää tee. Kansainväliset vertailut osoittavatkin, että tarveharkintaan perustuvilla eläkejärjestelmissä on taipumus johtaa kovin epätasa-
arvoiseen lopputulokseen.

Toista asettamme, tasaetujärjestelmää on helppo perustella: kaikki kansalaiset ovat samanvertaisia ja kaikille taataan la-

kisääteisesti täsmälleen samat edut. Jos joku haluaa enemmän, hänellä on täysi vapaus toimia halujensa mukaan. Periaatteella onkin vahva kannatus suomalaisten keskuudessa.

Tähän aritmeettiseen tasa-arvoon perustuvassa järjestelmässä on omat ongelmansa, jotka vaikeuttavat tasa-arvoisen lopputuloksen toteutumista. Kaikki eivät nimittäin ole yhtä vapaita täydentämään eläketurvaansa. Toisilla on rahan ja aseman mukanaan tuomaa vapautta huomattavasti enemmän kuin toisilla. Väliin tulevat muuttujat – kuten yksilölliset ja työmarkkinapohjaiset eläkkeet – tekevät tyhjäksi tasaetuun sisältyvän egalitarismin periaatteen. Ja taas kerran vertailut osoittavat, että hyvä keino ei johdakaan siihen hyvään, jota tavoittelimme.

Arsenaalimme alkaa tyhjentyä ja jäljellä on enää ansiosidonnaisuus, jolla on Suomessa hivenen huono maine: ”Niille, joilla on, annetaan”. Siksi suomalaisien mielipiteet eivät ole tämän keinon takana yhtä varauksettomasti kuin kahden aiemman jakoperiaatteen. Tasa-arvotavoitteemme kannalta ansiosidonnaisuus tuntuu nurinkuriselta.

Lopputulos onkin hivenen nurinkurinen. Ansiosidonnaiset eläkkeet eivät nimittäin johdakaan kaikkein suurimpaan epätasa-arvoon. Itse asiassa tilanne on päinvastainen. Kattavat, suhteellisen hyväta-
soiset lakisääteiset työeläkkeet nimittäin syövät epätasa-arvoistavampien työmarkkinapohjaisten eläkkeiden laajentu-

Olli E. Kangas
Sosiaalipolitiikan professori
Turun yliopisto

mispotentiaalia pitäen eläketuloeroja kohtuullisina. Säädety epätasa-arvo on kohtuullisempaa kuin säätlemätön epätasa-arvo. Uudelleenjaon paradoksi onkin, että likaisin keino tuottaakin usein puhtaimman lopputuloksen.

Mielenkiintoiseksi paradoksin tekee se, että tasa-arvoiset keinot eivät johda tasa-arvoiseen lopputulokseen. Mielipidemittausten mukaan suomalaisten vankka enemmistö kannattaa keinoja, jotka näyttävät lyövän korville tasa-arvoa lopputavoitteena, jolla silläkkin on varaukseton kannatus. Pulmaksi muodostuu, onko painotettava keinojen vai lopputuleman puhtautta. Kummastakin löytyy punnereita moneen poliittiseen kädenvääntöön, joissa sekä asian että aseiden puhtaus helposti tärvääntyy.

Puhtaan asian ja puhtaitten aseiden yhdistäminen onnistunee vain suurmielille – ja heillekin vain sukuvaakunas-
sa.

Ikäjohtaminen toisi

Jos ikäjohtamisen idea löisi läpi työelämässä, se merkitsisi hiljaista vallankumousta. Kumous olisi veretön ja kaikki voittaisivat. Työelämän ihannetilana pidettäisiin jokaisen ihmisen ja hänen elämänsä arvostamista sellaisenaan. Ketään ei käytettäisi pelkkänä tuloksetekokoneena.

Ikäjohtaminen tuli julkisuuteen Kansallisen ikäohjelman yhtenä tuotoksena. Sitä tarjotaan uudeksi näkökulmaksi työyhteisön henkilöstövoimavarojen käyttöön.

Ikäjohtamisesta on visioitu jopa kansantalouden uuden menestystarinan käynnistäjää.

Asiasta tehty tutkimus paljastaa kuitenkin kehityspolulla monia kompastuskiviä, kuten ikärasismi ja yritysjohton uskonpuute ikääntyvän työvoiman kykyihin.

Käsitteen sisältöä miettineet asiantuntijat tähden-tävät, että ikäjohtamisesta ei ole kaiken parantavaksi ihmelääkkeeksi, vaikka idean tausta-ajattelussa versookin peräti tieteellisen vallankumouksen ituja.

Ikäjohtamista tutkinut valtiotieteen tohtori, dosentti **Pauli Juuti** luonnehtii ikäjohtamista keinoksi antaa työssä oleville ihmisille tilaa elämälle juuri tässä ja nyt.

– Ikäjohtamisen avulla saataisiin esille ihmiselämän moniäänisyys, Johtamistaidon opiston tutkimusjohtaja Juuti selittää.

"Elämä tässä ja nyt", "jokaisen ihmisen itseisarvo", "sallivuus" ja "kokemuksen arvostus" vilahtelevat tiuhaan hänen puheessaan. Kielikuvien avulla hän yrittää purkaa länsimaisten ihmisten kaksijakoisuuteen – tai vastakkainasetteluihin – perustuvaa ajattelua. Meidät on opetettu näkemään länsimaisesti ihmisen elämä lineaarisena jatkumona.

Myös ihmistieteelliset tutkimukset ovat luuduttaneet meihin ajatuksen ihmisen elämänsäkaaresta. Niinpä näemme yksilön elämän kulun ensin nousuna, joka huipentuu työssä. Saman tien alkaa kuitenkin väijäämätön laskuvaihe. Tällaisen ajattelun vankeina me opimme pitämään ihanteena ja suorituskorona niin sanottua parhaassa työssä olevaa ihmistä.

"Tässäkö kaikki?"

Juuti kuvailee eloisesti, miten työuraansa ankuroituneelle ihmiselle helposti käy, kun hän on lähellä työntekijäkänsä. Työn ulkopuoliseen elämään ei ole innostavia kiinnokohtia, ja kun työyhteisöstä rakentunut sosiaalinen verkosto rispaantuu, ihminen on ahdistavan kysymyksen edessä: "Tässäkö se elämä oli?"

On helppo kuvitella, että kysymys elämän mielek-

kydestä piinaa ihmistä jo pitkään työvuosinakin (joskin eri lähtökohdista kuin nuoruusvuosina) ja tuottaa näin osaltaan jaksamisongelmia. Kun vielä lisätään tunte arvostuksen puutteesta ja työyhteisön uskon puute ikääntyvän kykyihin, ei ole ihme, että motivaatio kirpoaa.

Moneen kertaan on asiantuntijateksteissä esitetty vakuuttavia luetteloita ikääntyvän työntekijän vahvuuksista. Kaiken lähtökohdiana meidän pitäisi ottaa todesta, että ihmisen kronologinen ikä kertoo hänestä harvinaisen vähän. On jopa havaittu, että ihmisen sosiaaliset taidot kypsyvät vasta lähellä nykyisiä eläköitymisen vuosia. Useimmat älylliset tekijät paranevat tai pysyvät muuttumattomina koko aikuisiän.

Näyttää siltä, että älykkyuden kehitystä ei sanele sisään ajettu biologinen ohjelma vaan monet sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät. Tätä todistaa tutkimus, jonka mukaan tämän päivän aloksella on sama valmius käsitellä tehtäviä kuin ensimmäisen maailmansodan everstillä.

Oppimiskykykään ei ratkaisevasti heikkene, kunhan vain opetustyyli mukautetaan ikään. Tutkimusten perusteella näyttää siltä, että ikä vaikuttaa kielteisesti lähinnä fyysisiin ominaisuuksiin. Juuti kirjoittaakin ikäkielisiä asenteita koskevassa tutkimuksessaan, että ikä määrättyy mitä suurimmassa määrin kulttuurisesti.

Työministeriön toimeksiannosta tehdyn tutkimuksen mukaan esimiesten suoranainen kielteinen suhtautuminen ikääntyviin on harvinaista. Ikäjohtamiseen liittyvät pulmat esiintyvät kuitenkin epäsuorasti, esimerkiksi ikääntyvien vähäisenä arvostamisena työyhteisöissä.

Kuka kärsii?

Ikäjohtamisen pulmia kokivat eniten konttoritoimihenkilöt, työntekijät, vähäisen koulutuksen omaavat ja suurilla työpaikoilla työskentelevät henkilöt.

Eniten ikäkielteisyyttä esiintyy nuorten miesten ja johdon keskuudessa.

Enemmän kuin kaksi kolmesta kyselyyn vastanneesta arvioi, että nuoret henkilöt selviytyvät paremmin uuden tekniikan käyttöä edellyttävistä tehtävistä.

Kaksi viidestä uskoo, että ihmisen fyysinen ja

elämälle tilaa

psykykinen kunto heikkenevät iän myötä. Kolmanneksen mielestä ikääntyvät henkilöt oppivat uusia töitä huonommin kuin nuoret. Enemmän kuin joka neljännen mielestä ikääntyvien oppimiskyky heikkenee.

Ikäjohtamisen kehittämistä työyhteisöissä vastustivat eniten nuoret ja akateemisesti koulutetut.

Joka viides arveli, että osa-aikaeläkkeellä olevien lyhyet työajat herättävät muissa katkeruutta. Suhtautuminen osa-aikaeläkkeisiin paljastaa uskomattoman määrän kateutta ja katkeruutta. Näiden pelossa moni yritysjohdaja olisi valmis torjumaan osa-aikaeläkeratkaisut. Kateus ja katkeruus kun pilaavat työyhteisön ilmapiiä.

Nuoret miehet ovat selkeimmin kielteisten ikäasenteiden potentiaalisia kantajia, Juuti päättelee tutkimuksessaan. Nuorten miesten keskuudessa on eniten niitä, joiden mielestä ikääntyviä kunnioitetaan turhankin paljon työpaikalla.

Muita yleisemmin kielteisiä ikäasenteita on nuorilla, korkeassa asemassa olevilla henkilöillä.

Tutkimuksensa tulosten pohjalta Juuti pitää ikärasismia Suomessa vakavana ilmiönä.

Kuuden kohdan resepti

Perusteita ikäasenteiden korjaamiselle löytyy helposti. Kansantalouden näkökulmaa pidetään vahvasti esillä aina silloin, kun puhutaan eläkerahoituksen haasteista. Myös työvoiman ehtyminen kannustaa etsimään keinoja, joilla ihmiset suosittavat pysyttelemään yhä tuivertavammas työelämässä.

Juuti suosittaa kuuden kohdan ohjelmaa, jolla rakennettaisiin ja terävöitettäisiin ikäjohtamisen sisältöä. Resepti alkaa

Valtiotieteen tohtori, dosentti Pauli Juuti päättlee, että nuorten miesten keskuudessa on eniten niitä, joiden mielestä ikääntyviä kunnioitetaan turhankin paljon työpaikalla. Tutkimuksensa perusteella Juutin mielestä ikärasismi on Suomessa vakava ilmiö.

johdon ja esimieskunnan kouluttamisella. Jokaisella työpaikalla tulisi käynnistää ikäjohtamisen kehitysohjelmia. Alkuun pitäisi lähteä ikään ja elämään liittyvistä eettisistä kysymyksistä ja koko työyhteisö pitäisi saada kehittämistyöhön mukaan.

Muita suurempia vaikeuksia kohdanneille ryhmille olisi tehtävä erityisohjelmia. Jokaisessa tehtävässä pitäisi taata jatkuvan oppimisen ja kehittymisen mahdollisuus.

Juuti ehdottaa myös tutkimuksia johdolle ja esimiehille tehdyistä teksteistä, miten niissä rakennetaan ihmisiin ja ikään liittyvät seikat. Toinen tutkimustehtävä olisi analysoida jaksamisen pulmista rakennettuja tekstejä ja niissä esitettyä jaksamisen suhdetta ikään.

Lisää elämän ymmärrystä

Juuti on kirjoittanut runsaasti tieteellisiä tekstejä organisaatiososiologiasta. Ikäjohtamisen ideaa siventäessään hän ei halua sortua helppoheikkimäiseen puheeseen kaiken uudeksi tekevästä johtamisopista. Pikemminkin on kyse jo olemassa olevien johtamismenetelmien kylkeen laitettavasta lisäkkeestä. Sukulaisuuden tunnetta nyt muodissa oleviin johtamisoppihin

löytyy Juutin mukaan jaksamispuheesta, ihmisten johtamisesta ja henkilöstövoimavarojen johtamisesta.

Juutin tausta-ajattelussa läpäisevänä periaatteena on postmodernistinen näkemys todellisuudesta, joka on moniääninen, monien mahdollisten tulkinnallisten totuuksien temmellyskenttä. Siinä ei vallitse joko – tai -asetelma, vaan sekä – että -asetelma.

Tässä eräänlaisen sumean logiikan maailmassa ihmisten todellisuus hahmotuu kielipeliä kautta. Tämäkin on hyvä ymmärtää, jotta ymmärtäisimme, kuinka vajavaisia – ja epäoikeudenmukaisia – tulkoksia me saamme yrittäessämme puserata ihmisen elämän, tai edes hänen työelämänsä, yksiselitteiseksi suoritusnumeroiksi.

Jos ikäjohtamisen kyltin taakse saadaan jatkossa rakennettua uudenlaisia ajattelun apuvälineitä, on Suomessa harpattu iso askel kohti ihmiskeskeistä työelämää. Pakkohan ajatusten on jonain päivänä valua juhlapuheista myös arjen käytännöiksi. Sitä päivää kannattaa odottaa.

**Teksti: Eino Nykänen
Kuva: Niko Nurmi**

Maatilasta luopuminen on tuskien taival

Luopumisikäiset viljelijät selviytyivät 1960-70 -lukujen taitteen ”suuren muu-
ton” aikaisesta rakenne-
muutoksesta maanviljelijöinä. Heidän mielestään se oli voitto, koska maatalousväestön määrä väheni tuolloin rajusti. Vuonna 1950 viljelijöitä oli noin 900 000, mutta vuoteen 1998 mennessä enää noin 120 000.

Tilat erikoistuivat, tuotantoa tehostettiin ja rationalisoitiin. Yksittäisille viljelijäperheille se merkitsi usein koko pihapiiriin uudelleen rakentamista, tilakoon ja tuotannon intensiteetin merkittävää kasvattamista sekä suuria velkoja ja valtavaa, tilaan upotettua työpanosta.

Talonpoikaisen elämäntavan omaksuneen viljelijän tärkein päämäärä on sukutilan jatkuvuuden turvaaminen. Jokaisen sukupolven odotetaan muokkaavan tilasta oma kotinsa ja sillä tavoin ponnistele-
van itsensä osaksi sukutilansa tarinaa. Näin toteutetaan kulttuurista mallia, jonka mukaan kunkin sukupolven tulee jättää tila seuraavalle polvelle elinkelpoisena. Maatilalla työ, paikka, koti ja tila kietoutuvat erottamattomalla tavalla toisiinsa tuottaen ajan kuluessa asujilleen erityisen sosiaalisen ympäristön erityisine sosio-
kulttuurisine ominaisuuksineen.

Vahvat sidokset paitsi kodin ja ammatin myös maan ja minän välillä tekevät maatilasta luopumisesta viljelijöille erityisen myös silloin, kun luopuminen tapahtuu talonpoikaista jatkuvuuden ideaalia myötäillen seuraavan sukupolven eduksi.

Kodista luopuminen

Sukupolvenvaihdos on vanhenemiseen liittyvä perhetapahtuma, jossa talonpoikaisen elämäntavan olennaisin elementti, sukutilan jatkuvuuden tavoittelu, saa konkreettisen muotonsa. Ikääntymiseen liittyvät elämäkokemukset merkitsevät eri ihmisille hyvin erilaisia asioita. Viljelijäperheessä vanhan parin on joskus vaikea luopua isännyydestä, vaikka se tapahtuisi toivotulla tavalla nuoremman sukupolven jatkaessa vanhempensa työtä.

Sukupolvenvaihdos ja maatilasta luopuminen on raskas prosessi. Vanhan parin on jätettävä taakseen koko elämäntyönsä ja nykyään usein myös pitkäaikainen kotinsa. Mennyttä on isännän valta päättää, kovalla työllä hankittu omaisuus ja tarpeellista työtä tekevän identiteetti.

Taloudellisten ja juridisten kysymysten tultua kuntoon, edessä voi olla vielä ikävä yllätys. Luopumisen henkinen raskaus saattaa ravistella vanhaa isäntäparia kovakouraisesti.

Luopumisessa on kysymys monitasoisesta prosessista. Vanha pari luopuu kovalla työllä hankitusta omaisuudesta. He luopuvat vallasta, jota isännöivillä on oikeus tilaa koskien käyttää. He luopuvat työstä sen laajassa merkityksessä: aktiivisesta toiminnasta ammatissaan, ammatti-identiteetistään sekä konkreettisesta elämäntyön tuloksena syntyneestä materiasta.

Nykyisin tilasta luopuminen merkitsee usein myös muuttoja pois tilan päärakennuksesta eli eläköityvät luopuvat myös kodistaan. Vaikka sukupolvenvaihdoksen taloudellinen ja juridinen puoli olisi saatu tyydyttävällä tavalla järjestetyksi, tuottaa luopumisen henkinen raskaus vanhalle isäntäparille usein yllätyksen.

Työstä luopuminen

Tilan pysyessä suvussa jokainen viljelijä toimii kahden sukupolvenvaihdoksen subjektina. Ensimmäisen aikana nuori viljelijä ottaa tilan haltuunsa ja toisen tapahtuessa hän ikääntyneenä luovuttaa tilan perilliselleen. Jälkimmäinen sukupolvenvaihdos osuu vaiheeseen, jossa ihminen huomaa vanhenemisen merkit kehossaan ja suorituskyvyssään. Fyysiset voimat ovat ehtymässä, ilmenee ikääntymiseen ja työntekoon liittyviä särkyjä ja sairauksia.

Luopuminen merkitsee aktiivisen ajan työelämässä olevan ohitse. Työtä paljon arvostavassa kulttuurissa se saa merkityksiä, jotka viittaavat elämän kääntymiseen

ehtoopuolelle. Sen tunnustaminen saattaa tuntua vaikealta. Osa viljelijöistä tulkitseekin luopumisen ikäväksi käännekohtaksi elämässään. Sitä haluttaisiin siirtää, ikään kuin lykkäämällä tapahtumaa saattaisi viivyttää oman elämänkaaren kääntymistä kohti iltaa.

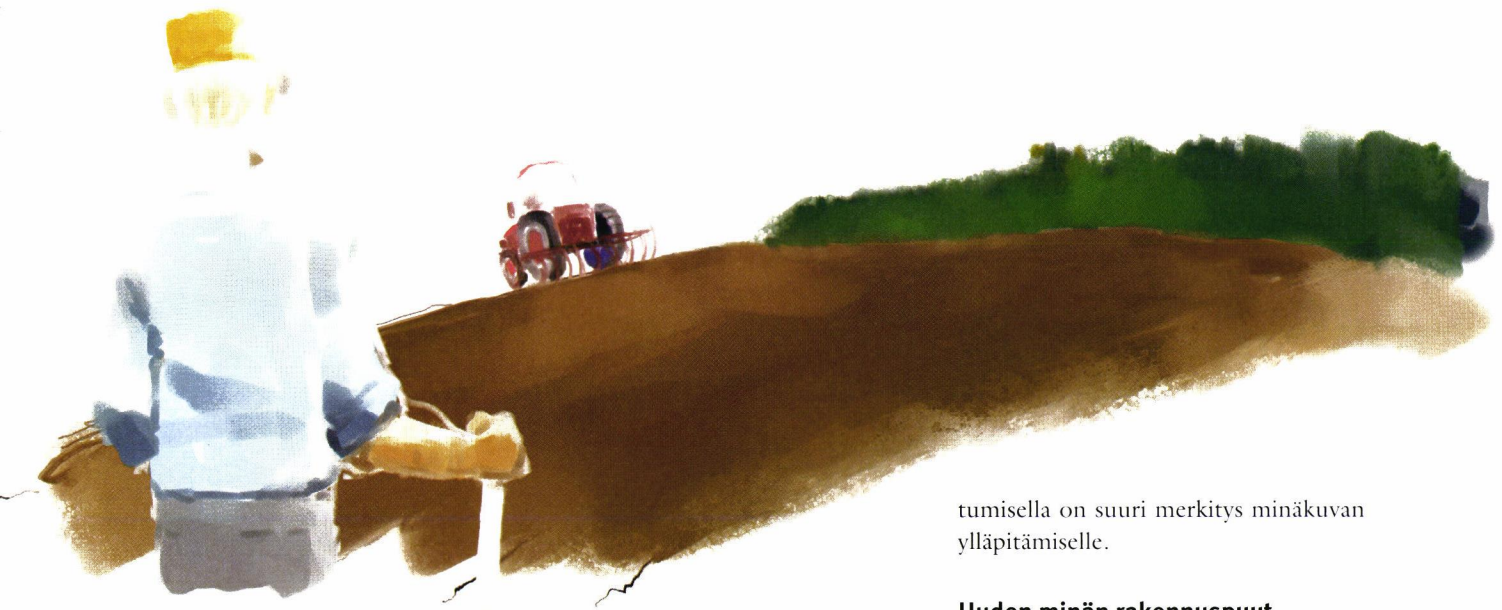
Maanviljely on pitkäjänteistä työtä. Vastaraivattu pelto vaatii aikaa ja hoitamista tullakseen hyvin tuottavaksi. Jos vanha pari on vielä työkuutoisina, terveinä ja vasta pääsemässä nauttimaan työnsä kantamista hedelmistä, kun lapsista jatkajaksi aiottu tulee aikuisikään, luopumistilanteessa syntyy helposti perheen ja yksilön ajan yhteensovittamiseen liittyviä ristiriitoja.

Sukupolven ketjun lenkkien yhteensovittaminen on tilan jatkuvuuden kannalta kriittinen vaihe. Usein käy niin, että jatkaja joutuu odottamaan sukupolvenvaihdosta vuosia. Vaikka perheessä vallitsisi yksimielisyys tilan jatkuvuuden takaamisesta, on sukupolvenvaihdosten ajoittaminen konfliktiherkkä kohta perhestrategiassa.

Ennen ja nyt törmäävät

Samalla törmäävät perinteinen talonpoikainen elämäntapa ja moderni ajattelu. Talonpoikaisen ajattelutavan mukaan maa ei kuulu yksilölle, vaan sukupolvien ketjun menneille ja tuleville lenkeille, ja yksilön tarpeet asettuvat toiselle sijalle maan ja tilan tarpeisiin nähden. Kun yk-

silö ei voi omistaa maata, se tulee luovuttaa seuraavalle polvelle sellaiseen hintaan ja silloin, kun tilanne on tilan jatkuvuuden kannalta sopivin.

Luopumistilanteessa jotkut viljelijät kuitenkin kokevat maan omaksensa ja luopuminen tuntuu kipeältä. Monesti he kokevat tilasta saamansa hinnan alhaiseksi tehtyyn työhön ja tilan reaaliarvoon nähden. Elämäntyön tulokseksi ei enää tahdo riittää tilan siirtäminen onnistuneesti sukupolvelta toiselle, vaan omalle työlle lasketaan myös taloudellinen arvo. Tuntuu katkeralta myydä uupumattoman uusrastuksen tulos pilkkahintaan.

Ennen maaseudun eläköityvät vanhuksat viettivät materiaalisilta puitteiltaan vaatimatonta elämää ja palkaksi elämäntyöstä riitti tieto sukutilan toiminnan jatkumisesta, mahdollisuus viettää vanhuudenpäiviä tutussa ympäristössä ja kotoa irtautuneiden lasten sopuisat vierailut lapsuudenkodissaan.

Nykyisin eläköityneiden viljelijöiden elämä on sosiaalisesti vilkasta ja liikkuvaa, ja taloudellisia resursseja tarvitaan aiempaa enemmän. Esimerkiksi kotieläintilojen viljelijät ovat tulleet tietoisiksi ammatinsa sitovuudesta ja lataavat matkusteluun ja ”maailman näkemiseen” liittyviä toiveita luopumisen jälkeisiin ”go-go -vuosiin”.

Identiteetistä luopuminen

Vanhuus merkitsee paitsi korkeaa biologista ikää myös yhteiskunnallista asemaa ja identiteettiä, joka annetaan tietyille ihmisille ja jonka vain tietyt ihmiset voivat omaksua. Viljelijät tulkitsevat tilasta luopumisen pitkäksi askeleeksi sosiaalisen vanhenemisen suuntaan, siirtymiseksi vanhuuteen.

Luopuva ei biologisesti ole oleellisesti vanhempi luopumista seuraavana päivänä, mutta sosiaalisesti hänen asemansa ja suhteensa tilaan, ammattiin ja perheeseen on muuttunut. Vanhana olemiseen ei kuitenkaan siirrytä yhdessä yössä. Tähän biologisia, psykologisia ja sosiaalisia ulottuvuuksia sisältävään prosessiin kuuluu uusien identiteettien omaksuminen, entisistä luopuminen, sosiaalistuminen uusiin rooleihin ja sopeutuminen muuttuneeseen elämäntilanteeseen.

Sukupolvenvaihdos kytkeytyy aina luopujien ikääntymiseen ja usein myös fyysiseen heikkenemiseen ja sairasteluun. Kun talonpoikaisessa elämäntavassa minä kiinnittyy vahvasti työhön, työstä ja ammatista luopuminen merkitsee vahvasta identiteetistä luopumista.

Minäkuva on ajan saatossa suhteellisen lujaksi muodostunut, itsen liitettyjen ominaisuuksien kokonaisuus, joka on riippuvainen jatkuvasta arjesta tapahtuvasta vuorovaikutuksesta ja uudelleen määrittymisen prosessista. Näin ollen minän tulkinnan kehityksen muut-

tumisella on suuri merkitys minäkuvan ylläpitämiselle.

Uuden minän rakennuspuut

Eläköityvät peilaavatkin itseään ja mahdollisuuksiaan oman elämäntapansa arvostamiin itsenäisyyden, kovan työn ja yksilön vastuun ideologioihin ja joutuvat usein kyseenalaistamaan oman arvonsa. Monet viljelijät kiinnittyvät niin vahvasti työhönsä, että eläköitymisen myötä he kadottavat minäkuvansa kehityksen, jossa arkista minän määrittämisen prosessia käydään. Luopumista seuraakin usein masennus, joka edellyttää yksilön identiteetin uudelleen rakentamista muuttuneista lähtökohdista käsin.

Eläköityvien viljelijöiden kertomuksissa isovanhemmuus näyttäytyy usein luontevana kanavana uusien arvostettujen identiteettien löytämiselle. Jos vanhuksat jäävät asumaan jatkajan perheen kanssa samalle tilalle tai naapurustoon, isovanhemmat elävät, asuvat ja työstävät yhdessä lastenlastensa kanssa samaa fyysistä tilaa. Yhteisen tekemisen, kokemisen ja olemisen välitön mahdollisuus säilyy.

Kaupunkitilassa eläköityvien uudet identiteetit eivät välttämättä tai yhtä välittömästi synny isovanhemmuuden tai ylipäättään perheen kautta. Vaikka asuttaisiin samassa kaupungissa yhteistä, jaettua toiminnan tilaa sen paremmin kuin aikaa-kaan ei välttämättä ole, vaan se täytyy erityisesti järjestää. Yhtä lailla se saattaa jäädä järjestämättä.

Tiina Silvasti
yliopistonlehtori
Sosiaalipolitiikan laitos
Helsingin yliopisto

Tilastot

piirtävät tyypikuntoutujan

Vaikka kuntoutujaa työeläkejärjestelmän tilastoinneissa katsellaankin lähinnä erilaisten kustannusten valossa, käyrät ja luvut piirtävät myös tyypillisen kuntoutujan profiilin.

Tilastot kertovat kaikinpuolisen volyymien kasvun lisäksi, että tyypikuntoutuja on vajaassa kymmenessä vuodessa muuttunut.

Tänä syksynä, lokakuussa, on kulunut kymmenen vuotta kuntoutuslainsäädännön kokonaisuudistuksesta. Työeläkejärjestelmän mukaista kuntoutusta puolestaan on tilastoitu yhdeksän vuoden ajalta.

Yhdeksän tilastointivuoden aikana kaikkiaan 10 778 henkilöä on saanut työeläkekuntoutusta kokonaiskustannusten ollessa 537 miljoonaa markkaa. Kuntoutuksensa on tähän mennessä päättänyt 6 782 henkilöä.

Kun uudistettu kuntoutuslainsäädäntö astui voimaan lokakuussa 1991, edellytettiin työeläkejärjestelmän kuntoutustoiminnan seurannalta asianmukaisen tilastoinnin luomista. Tilastoinnin perimmäisenä tarkoituksena oli aluksi tyydyttää lähinnä voimaantulovaiheen ja eduskunnalle vuonna 1994 tehtävän selonteon tietotarpeet. Aika on kuitenkin osoittanut, että kuntoutus edelleenkin kiinnostaa päättäjiä, selontekoja tehdään edus-

kunnalle jatkossakin määräajoin. Kuntoutuksella on omat yhteytensä maassa harjoitettavaan eläkepolitiikkaan.

Tilastoseurannassa tarkastellaan työeläkekuntoutuksen kokonaisvolyyymiä ja kustannuksia. Kuntoutujaa tarkastellaan siis lähinnä kustannusten ja niiden luokittumisen valossa demografista näkökulmaa unohtamatta.

Kuntoutuksen välitöntä tuloksellisuutta voidaan tilastoissa arvioida karkealla tasolla kuntoutuksen päätyttyä. Selvitetään, päätyikö henkilö kuntoutusohjelman loputtua töihin, jatkoiko opiskelua, siirtyikö eläkkeelle, kuntoutuiko muuten vai keskeyttikö hän kuntoutuksen.

Kokonaismäärät kasvaneet

Aikanaan uhkaavalla työvoimapulalla perusteltu kuntoutuslainsäädännön uudistus toteutui ajankohtana, jolloin talousmaassamme kääntyi jyrkkään laskuun ja työttömyys kasvoi ennätyslukemiin. Tätä

taustaa vasten kuntoutusjärjestelmä kuitenkin selvisi laman läpi.

Myös työeläkekuntoutuksen kokonaisvolyyymi on kasvanut seurannan alkuajoista eli vuodesta 1992 lähtien, joskin määrällisesti pienimuotoisena verrattuna esimerkiksi Kelan kuntoutukseen.

Kuntoutusaloitteiden määrä on vuodesta 1992 yli kolminkertaistunut. Vuonna 2000 vireille tulleita aloitteita oli 4 331. Kuntoutujia oli vastaavana ajankohtana 4 617 eli yli yhdeksän kertaa enemmän kuin vuonna 1992. Kuntoutusmenot kasvoivat vuonna 2000 yli seitsenkertaiseksi (kuvio 1).

Kuntoutusaloitteiden, kuntoutujien ja kuntoutusmenojen kasvu työeläkepuolella liittyy kiinteästi vuoden 1996 työeläkelainsäädännön muutoksiin, Kansaneläkelaitoksen ja työeläkelaitosten välisen työnjaon selkeyttämiseen ammatillisessa kuntoutuksessa sekä työeläkelaitosten tehokkuuteen kuntoutustoimintaan.

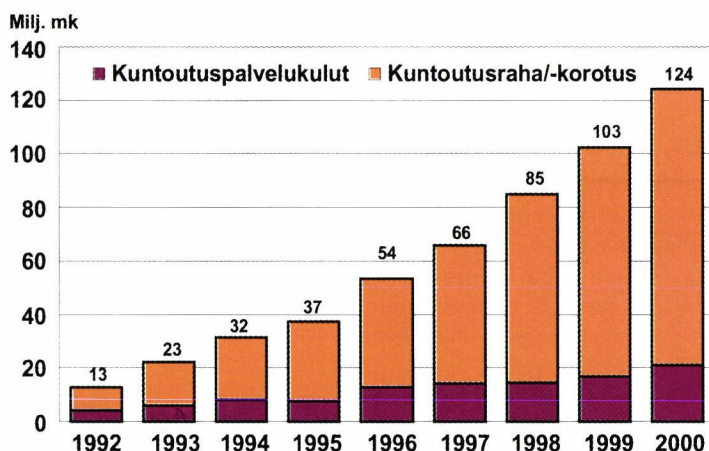
Tyypikuntoutuja muuttunut

Työeläkejärjestelmän kuntoutus on harkinnanvaraista. Sen edellytyksenä on, että kuntoutuksen hakija on ansainnut työeläketurvaa kohtuullisen ajan eli henkilöllä on niin sanottu tulevan ajan oikeus.

Vuoden 2000 tyypillisin työeläkekuntoutuja oli yli 35-vuotias, mutta alle 55-vuotias tuki- ja liikuntaelinten sairauksista kärsivä mies tai nainen. Hän hakeutui kuntoutukseen kuntoutushakemuksella ja kuntoutui koulutuksella uuteen ammattiin.

Toimeentulon turvaamiseksi hänelle maksettiin kuntoutuksen ajalta kuntoutusrahaa keskimäärin 9 846 markkaa kuukaudessa tai eläkkeen päälle kuntoutuskoro-

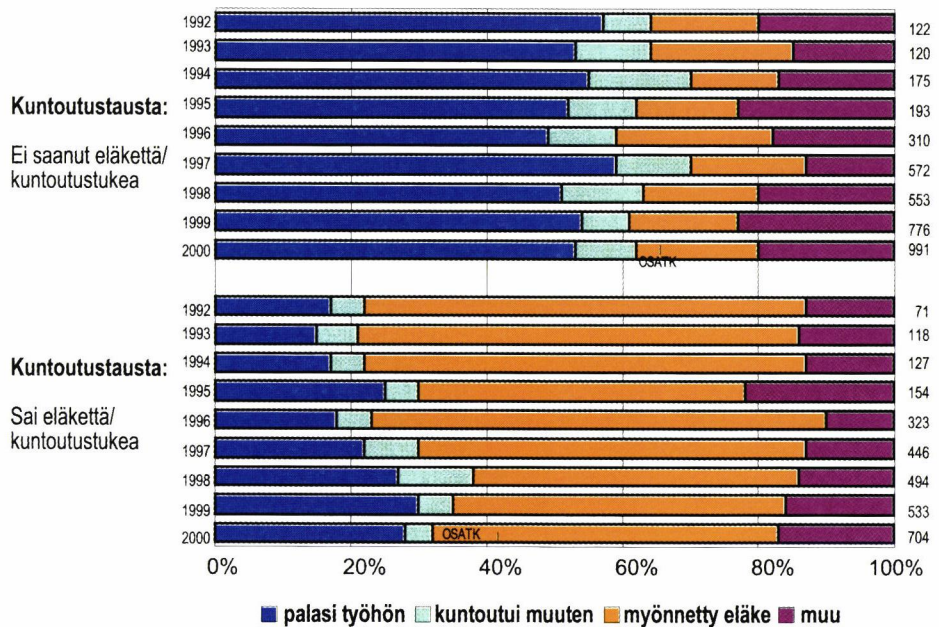
Kuvio 1. Kuntoutuskustannukset vuosina 1992 - 2000

Kuvio 2. Vuosina 1992-2000 päättyneet kuntoutusohjelmat

tusta 2 326 markkaa kuukaudessa.

Kuntoutujan kuva on muuttunut ajan myötä lähinnä iän ja kuntoutukseen hakeutumisen suhteen. Vuonna 1992 tyyppillinen kuntoutuja oli 35-44-vuotias, joka hakeutui kuntoutukseen eläkeselvittelyn kautta. Tilastoseurannan aikana yli 44-vuotiaiden osuudet ovat kasvaneet. Sen sijaan yli 54-vuotiaiden osuudet kuntoutujista ovat aina olleet pieniä, alle 10 prosentin luokkaa.

Kuntoutuspalveluista työpaikkakuntoutuksen merkitys on kasvanut. Koulutus on edelleenkin yleisin ammatillisen kuntoutuksen palvelumuoto.

Lähes puolet takaisin työhön

Kuntoutuksen välitöntä tuloksellisuutta arvioidaan yleensä taloudellisilla hyötynäkökohdilla, lähinnä työhön paluulla. Ammatillisen kuntoutuksen päätavoitteena on tukea työelämässä pysymistä tai siihen palaamista ja siirtää näin varhaiseläkkeelle hakeutumista lähemmäs eläkeikää.

Tilastoissa kuntoutuksen välitöntä tuloksellisuutta voidaan arvioida päättyneiden kuntoutusohjelmien lopputilanteen mukaan. Vuonna 2000 kuntoutuksensa sai päätökseen 1 661 henkilöä. Kokonaiskustannukset olivat 83 miljoonaa markkaa eli keskimäärin 49 800 markkaa ohjelmaa kohden. Näistä kuntoutujista 43 prosenttia siirtyi takaisin työelämään ja 32 prosenttia eläkkeelle.

Koko seurannan ajan suuntaus työelämään tai eläkkeelle on säilynyt lähes samana. Vuonna 1992 kuntoutuksensa

päätti kaikkiaan 193 henkilöä ja näistä 42 prosenttia palasi töihin ja 33 prosenttia eläkkeelle.

Kuntoutustaustan merkitys näkyy kuntoutuksen lopputuloksessa. Vuonna 2000 niistä henkilöistä, jotka eivät olleet eläkkeellä tai kuntoutustuella kuntoutukseen hakeutuessaan, 53 prosenttia palasi töihin ja 18 prosenttia siirtyi eläkkeelle. Vastaavasti eläketaustaisista 28 prosenttia siirtyi työelämään ja 51 prosenttia eläkkeelle. Vastaavanlainen kehitys on havaittavissa koko seurannan ajan (kuvio 2).

Erikseen kannattaa mainita osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet, koska useissa tapauksissa kuntoutusohjelman tavoitteena on alunperinkin ollut nimenomaan osatyökyvyttömyyseläke. Vuonna 2000 näitä eläkkeitä oli 118 eli joka viides eläkkeelle siirtyneistä.

Leena Saarnio
Eläketurvakeskuksen
tilastosuunnittelija

Veikö
90-luku

eläkeläisiltä leivän?

Suomalaisten taloudellinen hyvinvointi koki viime vuosikymmenellä rajuja muutoksia. Lamavuosina tulotaso putosi, taloudellinen epävarmuus lisääntyi kasvaneen työttömyyden ja velkaantuneisuuden myötä, omaisuusarvot romahtivat. Miten kävi eläkeläisille, tuliko heistä köyhiä raukkoja? Vai kukaties rikastuivat?

Vuosikymmenen puolivälin jälkeen alkoi nopea elpyminen kaikissa näissä taloudellisen hyvinvoinnin keskeisissä tekijöissä. Tulotaso on ripeästi noussut, työttömyys alentunut hitaasti, toimeentulon turvallisuus on parantunut, mutta tuloerot ja suhteellinen köyhyys ovat kasvaneet selvästi.

Miltä näyttää 1990-luvun eläkeläisten taloudellisen hyvinvoinnin tila vuosikymmenen lopussa? Millainen on eläkeläisten toimeentulon taso, miten se jakautuu ja kuinka yleistä köyhyys on eläkeläisten keskuudessa? Entä mikä on eläkeläisten varallisuusasema suhteessa koko väestöön?

Laman aikana ja vielä vuosikymmen puolivälin jälkeen eläkeläisten etuuksiin

tehtiin lukuisia heikennyksiä – tässä he eivät tietenkään olleet yksin. Indeksikorotuksen jäädytys 1994, siirtyminen ns. taitettuun indeksiin 1996 ja kansaneläkkeen pohjaosan muuttaminen eläkevähenteiseksi olivat näkyvimpiä eläkeläisten toimeentuloon 1990-luvulla vaikuttaneita muutoksia.

Monien eläkeläisten keskitulot nousivat

Eläketurvakeskuksen ja Kansaneläkelaitoksen yhteistilastosta ilmenee, että eläkkeensaajien keskimääräinen omaeläke on reaalisesti noussut koko 1990-luvun. Vuoden 1999 hintatasossa keskieläke vuonna 1991 oli 4 900 markkaa kuukaudessa ja vuonna 1999 jo 5 500 markkaa.

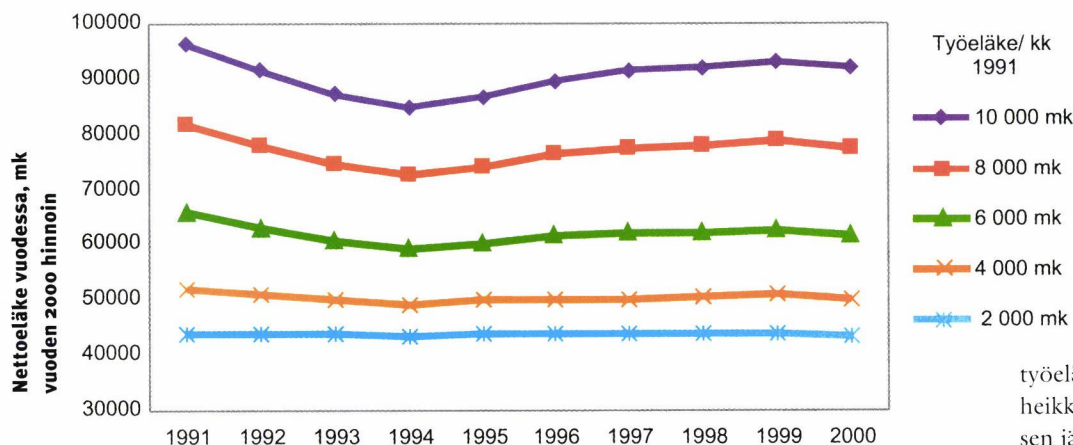
Tilastokeskuksen tulonjakotilastoista voidaan seurata eläkkeellä olevan väestön tulotasoa ja verrata sitä muuhun väestöön. Myös tämän tilaston mukaan eläkeläistalouksien keskimääräiset, käytettävissä olevat tulot ovat 1990-luvun jälkipuolella nousseet.

Nämä tilastot kertovat kunkin vuoden tilanteen. Eläkeläisiin tulee vuosittain uutta väkeä, jonka eläketaso on korkeampi kuin jo eläkkeellä olevien, ja sieltä poistuu keskimääräistä pienituloisempia eläkeläisiä. Meillä ei ole käytettävissä aikasarjaa, joka kuvaisi jo pidempään eläkkeellä olleen väestön tulojen kehitystä. Siksi on tyydyttävä esimerkkilaskelmaan.

Pitkään eläkkeellä olleiden tulot jämähtivät paikalleen

Kuviossa 1 on Veronmaksajain keskusliiton selvityksen pohjalta arvioitu erisuuruisista työeläkettä saavien vuonna 1991 vanhuuseläkkeelle siirtyneiden yksinäisten eläkkeensaajien nettoeläkkeiden kehitys vuosina 1991-2000. Kuvion perusteella näyttäisi siltä, että koko 1990-luvun eläkkeellä olleen ikäihmisen reaalitytötaso ei vuonna 2000 ollut samalla tasolla kuin se oli kymmenen vuotta aiemmin. Alemmilla työeläketasoilla muutokset ovat olleet hyvin vähäisiä, kun taas 6000-10000 markan työeläkettä saavien kohdalla nettoeläke heikkeni selvästi lamavuosina, mutta on sen jälkeen noussut.

Kuvio 1. Vuonna 1991 vanhuuseläkkeelle siirtyneen nettoeläkkeen kehitys 1991 – 2000 (esimerkkilaskelma)

Eläkeläisten nettovallisuus on jonkin verran suurempi kuin koko väestön, koska heillä on huomattavasti vähemmän velkoja kuin muilla.

Harvat köyhiä tai suurituloisia

Kuinka kurjaksi eläkeläisten tilanne on oikein muodostunut? Kuviossa 2 eläkeläisten sijoittumista tulonjaossa on verrattu koko väestöön Tilastokeskuksen tulonjakotilaston avulla.

Kuvio perustuu kotitalouksien käytettävissä oleviin tuloihin. Palkka-, yrittäjä- ja omaisuustuloihin on lisätty kaikki kotitalouden vuoden mittaan saamat tulonsiirrot, kuten eläkkeet, lapsilisät, työttömyyskorvaukset. Näin lasketuista bruttotuloista on sitten vähennetty kotitalouden maksamat välittömät verot ja sosiaaliturvamaksut. Kotitalouksien koko- ja rakenne-erot on otettu huomioon jakamalla kotitalouden tulot ns. kulutusyksikköluvulla, jonka tarkoituksena on tehdä eri kokoisten ja erilaisten kotitalouksien tulot vertailukelpoisiksi.

Tässä käytetty OECD:n asteikko antaa eläkeläisten taloudellisesta toimeentulosta huonomman kuvan kuin eräät muut asteikot. Todellisuudessa eläkeläisten taloudellisen hyvinvoinnin tila saattaa siis olla parempi kuin kuvio näyttää.

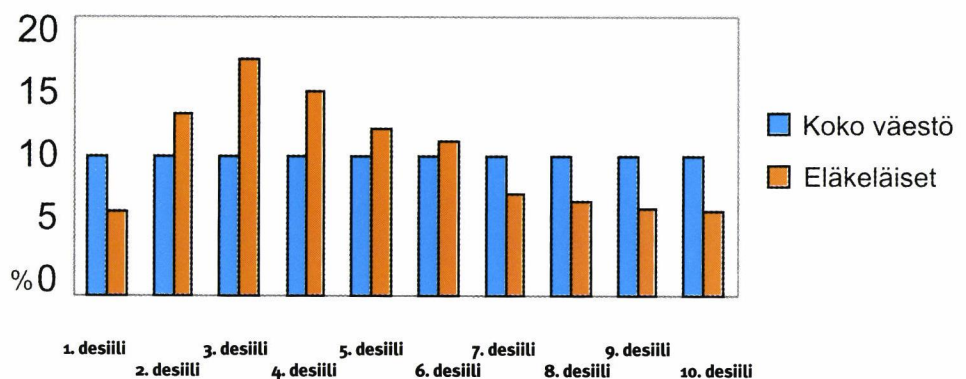
Kuviossa runsaat 5 miljoonaa suomalaista on jaettu tulonsaajakymmenyksiin eli desiileihin. Kuhunkin desiiliin kuuluu 10 prosenttia suomalaisista.

Kuviosta nähdään, että eläkeläiset eivät sijoitu desiileihin kuten koko väestö. Heitä on kaikissa desiileissä, mutta he ovat aliedustettuna kaikkein pienituloisimmassa kymmenesosassa suomalaisia ja neljässä suurituloisimmassa desiilissä. Koko väestöön verrattuna heitä on puolestaan ”liikaa” desiileissä 2-6.

Voi siis sanoa, että eläkeläiset löytyvät tyypillisimmin tulojakauman keskivaiheen alapuolelta, mutta pienituloisimman viidensadantuhannen sekä suurituloisimman parin miljoonan joukossa heitä on tavallista vähemmän.

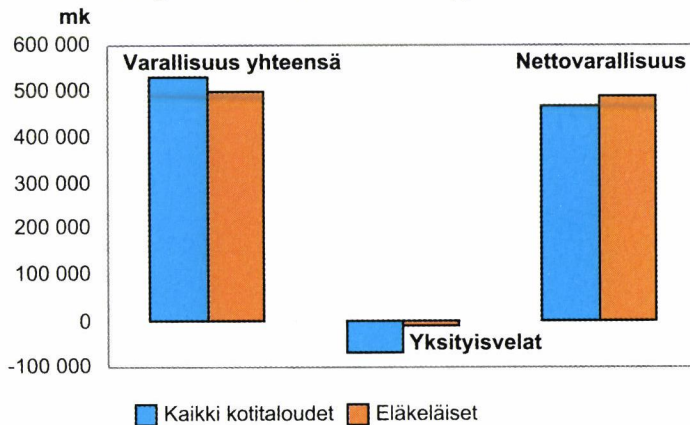
Vuonna 1998 EU-määrittelyn mukainen köyhyysraja oli Suomessa noin 37 800 markkaa käytettävissä olevaa tuloa kulutusyksikköä kohti. Yksin eläjä on siis tämän määrittelyn mukaan köyhyä, jos hänen tulonsa jäävät tämän markkamäärän

Kuvio 2. Eläkeläisten sijoittuminen eri tulonsaajakymmenyksiin 1998

Kuvio 3. Kotitalouksien varallisuus 1998

alle. Kahden aikuisen tapauksessa köyhyysraja oli 64 260 markkaa. Tilastokeskuksen tulonjakotilaston (1998) mukaan tämän rajan alapuolelle jäävistä oli eläkeläisiä noin 12 prosenttia. Toisin sanoen 24 000 eläkeläistä eli köyhyysrajan alapuolella. Eläkeläisten köyhyysriski on kuitenkin pienempi kuin koko väestössä. Vielä 1960- ja 1970-luvulla ikääntyneiden köyhyysriski oli huomattavasti muuta väestöä korkeampi.

Toimeentuloerot verraten pienet

Työeläke-lehden numerossa 2/2001 Tiina Mäkinen kirjoitti tutkimuksestaan, jossa hän tarkasteli Suomen eläketurvan tasoa vertaillen sitä Ruotsiin ja Norjaan, eräisiin muihin EU-maihin sekä Australiaan, Kanadaan ja Yhdysvaltoihin.

Tutkimus perustui 1990-luvun puolivälin tilanteeseen. Kirjoituksessa Mäkinen tarkasteli keskimääräistä brutto- ja nettoeläketasoa sekä maiden välillä että kunkin maan sisällä suhteessa työikäisen väestön toimeentuloon. Johtopäätös on, että ”Suomalainen eläketurva kestää kansainvälisen vertailun”.

Tutkimuksessaan Mäkinen on myös selvittänyt eläkeläisten köyhyyttä ja toteaa tuloksena, että Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa eläkeläisten köyhyysaste on huomattavasti matalampi ja eläkeläisten välinen tulonjako selvästi tasaisempi kuin Keski-Euroopassa ja angloamerikkalaisissa maissa.

Eläkeläiset muita varakkaampia

Entä sitten eläkeläisten varallisuus? Kuvio 3 kertoo Tilastokeskuksen tuoreen varallisuustutkimuksen avulla eläkeläiskotitalouksien keskimääräisen varallisuustilanteen verrattuna koko väestöön.

Suomalaisten kotitalouksien varallisuuden pääosa muodostuu asuntovarallisuudesta. Muut keskeisemmät reaaliarallisuuden lajit ovat vapaa-ajanvarallisuus ja autoihin sitoutunut varallisuus. Eriäinen rahoitusvarallisuus (talletukset, arvopaperit, muut rahoitusvarat kuten säästö- ja sijoitusvakuutukset, eläkevakuutukset, lainasaatavat, käteisvarat) muodostavat noin viidenneksen kokonaisvarallisuudesta.

Eläkeläisten varallisuus on keskimäärin jonkin verran alemmalla tasolla kuin koko väestön, mutta koska heillä on velkoja huomattavasti vähemmän kuin muilla, jää nettovarallisuus jopa hieman suuremmaksi kuin koko väestössä.

Tilanne on tietenkin kovin erilainen kuin siihen aikaan, jolloin pitkän elämänsä aikana ahertaminen tuotti niukan toimeentulon, mutta ei jättänyt mitään säästöön. Taloudellisesti vauraassa ja vaurastuvassa yhteiskunnassa ihmisen elinkaareen kuuluu se, että iän myötä myös varallisuus karttuu. Samalla on kuitenkin ilmeistä, että myös varallisuuserot ikääntymisen myötä kasvavat.

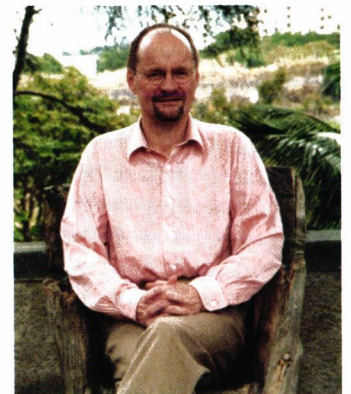
Ikääntyneiden varallisuusasemassa lienee siis hyvinkin suuria vaihteluja.

Pieni- ja keskituloiset ydinjoukkoa

Eläketurvaan 1990-luvulla tehdyt muutokset ovat olleet mittavia. Ne ovat vaikuttaneet jo eläkkeellä olleiden toimeentuloon, mutta erityisesti ne pienentävät kustannuksia pitkällä aikavälillä eli vaikuttavat tulevien eläkeläisten eläkkeisiin.

Edellä esitettyjen tilasto- ja tutkimustietojen valossa on kai vaikea väittää, että eläkeläisten toimeentulo olisi 1990-luvulla romahtanut.

Eläkeläiskotitaloudet ovat yliedustettuina pieni- ja keskituloisissa, mutta heitä on tavanomaista vähemmän kaikkein pienituloisimmassa kymmenesosassa ja köyhien joukossa. Eläkeläisten varallisuusasema on muuta väestöä jopa parempi.

Hannu Uusitalo
Eläketurvakeskuksen johtaja

Lähteet:

- Autio, Sirkka: Eläkkeet, verot ja ostovoima. Verotietoa 20, 5.4.2000
- Mäkinen Tiina: Eläkeläisten tulonmuodostus yhdeksässä OECD-maassa vuonna 1995. Eläketurvakeskuksen raportteja 2001:24.
- Säylä, Markku: Kotitalouksien varallisuus 1998. Tilastokeskus, SVT, Tulot ja kulutus 2000:26.
- Tilasto Suomen eläkkeensaajista 1999. Eläketurvakeskus, Kansaneläkelaitos 2000.
- Tulonjakotilasto 1998. Tilastokeskus, SVT, Tulot ja kulutus 2000:15.

Jänteveyttä, ohjausta ja ymmärrystä eläkkeisiin

ETK 40 vuotta yksityisen työeläkejärjestelmän keskellä

Eläketurvakeskuksen toiminta perustuu lakiin. ETK:n tehtävät hahmoteltiin eduskunnan 8.7.1961 hyväksymässä työeläkelaisissa TEL ja seuraavan vuoden alussa syntyneessä rinnakkaislaissa LEL.

ETK:ta ei ehkä olisi koskaan tarvittu, mikäli eläketurva olisi toiminut vuoden 1937 kansaneläkelain mukaisesti. Yleinen vanhuuseläketurva perustui aina vuoteen 1956 asti Kansaneläkelaitoksen Kelan hallinnoimiin yksilöllisiin eläketileihin. Kansaneläkkeiden lopullinen tavoitetaso ei sinänsä olisi jäänyt välttämättä kovin huonoksi, mutta sota ja jälleenrakennus yhdessä inflaation kanssa nakersivat järjestelmän maksukykyä. Kansaneläke ei myöskään nimensä mukaisesti katannut koko kansaa, koska iäkkäimmät ihmiset oli jätetty lain ulkopuolelle.

“Virkamieseläke kaikille”

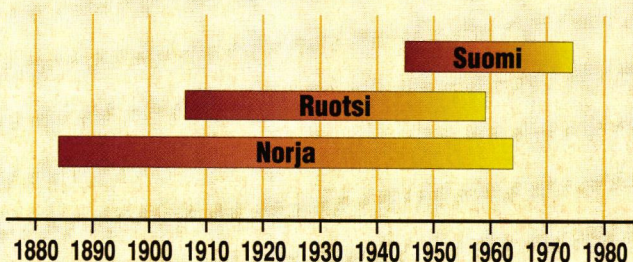
Kansaneläkelain uudistamisen tarpeesta vallitsi yksimielisyys, mutta suunnasta sitäkin suurempi eripura jopa puolueiden sisällä.

Tällöin maalaisliiton ja Maataloustuottajien Keskusliiton MTK:n ajama verovaroilla rahoitettava tasaeläkejärjestelmä hyväksyttiin yleislakon ja tiukkojen presidentinvaalien kärjistämissä tunnelmissa 1956.

Erytisesti palkansaajien etujärjestöissä oltiin katkeria, koska kertyneiden eläketilien tasaus koettiin tulonsiirroksi maatalousväestölle. Pettymystä syvensi, että osalla palkansaajista oli jo eläke, kuten virkamiehillä ja eläkesäätiöihin tai -kassoihin kuuluvilla. Toisaalta nämäkään ryhmät eivät olleet täysin tyytyväisiä, koska työpaikkaa vaihtaessa yleensä menetti eläkeoikeutensa.

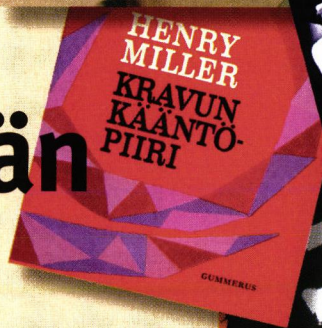
Elinkeinorakenteen muutoksen ajoittuminen ja nopeus

– aika jona maatalousväestön osuus ammatissa toimivasta väestöstä on pudonnut 50:stä 15 prosenttiin

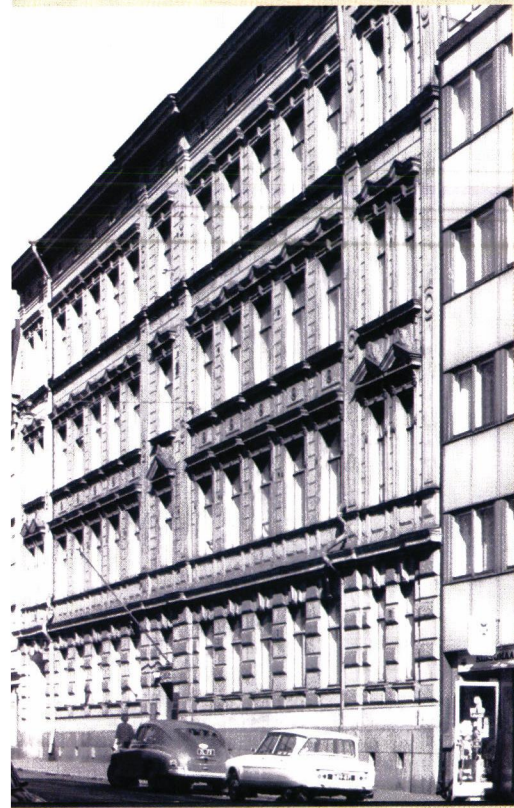

Lähde: Karisto, Takala, Haapola: Elintaso, elämänatapa, sosiaalipolitiikka. WSOY, Helsinki 1988.

lokkuva
AITTA

Eläketurvakeskus aloitti toimintansa arkkitehti J.F.Pihlgrénin piirtämässä talossa Uudenmaankatu 20-22:ssa syksyllä 1961. Seuraavana keväänä toiminta siirtyi Suomi-yhtiöltä vuokrattuihin tiloihin Kalevankatu 6:een. Talouskasvun ja rakentamisen huomassa ETK:n ensimmäinen toimipaikka uusrenessanssifasadeineen purettiin, kuten monet muutkin kauniit rakennukset.

Eläketurvakeskuksen vauhdikas perustaminen ei olisi ollut mahdollista ilman kokeneita vakuutusalan ammattilaisia. ETK:n ensimmäinen lainopillinen johtaja Heimer Sundberg ja toimitusjohtaja Tauno Jylhä rekrytoitiin Kansaneläkelaitoksen palveluksesta.

Riittävän vanhuuden turvan puute ja eläkkeiden jäykkyys sopivat huonosti sotien jälkeeseen virinneeseen työvoiman liikkuvuuteen.

Viranhaltijoiden eläketurvaa pidettiin kuitenkin periaatteessa hyvänä mallina. Työeläkelakia tavoiteltaessa tunnuslauseeksi tuli "virkamieseläke kaikille".

Työeläkkeestä hahmottuu yksityinen ja hajautettu

Vuoden 1956 lopussa asetettiin työeläkekomitea, jota johti silloinen sosiaaliministeriön vakuutusosaston päällikkö Teivo Pentikäinen.

Suunnilleen samoihin aikoihin Pohjoismaatkin täydensivät eläkejärjestelmiään. Ruotsissa paikallisia ja ammatillisia sosiaaliturvalaitoksia koottiin yhteen.

Toisin kuin yleensä, Suomi valitsi nyt toisin. Komitea päätyikin ehdottamaan yksityiseen ja hajautettuun järjestelmään perustuvaa työeläkelakia mietinnössään vuonna 1960.

Tätä perusteltiin sillä, että hajautetut eläkelaitokset tuntisivat paremmin työntekijöidensä olosuhteet kuin keskitetty suuri laitos. Kansaneläkelaitoksen toiminta oli samoihin aikoihin jatkuvan kritiikin kohteena, mikä tietysti välillisesti vähensi keskitetyn järjestelmän suosiota.

Vakuutusmaksu kaavailtiin sälytettäväksi kokonaan työnantajille. Vaikka 1940-50-luvulla toistuvat devalvaatiot loivat aina hetkellisesti vientiyrityksille kilpailukykyä, pääomaköyhässä maassa rahaa olisi tarvittu ensisijaisesti tuotantoinvestointeihin. Siksi työnantajille esitettiin mahdollisuutta lainata vakuutusmaksuista kertyneitä varoja oman toimintansa kehittämiseksi.

Komitea arvioi eläkesäätiöistä ja -kassoitista saatuja kokemuksia ja näki hajautetun järjestelmän myös kustannuksiltaan keskitettyä halvemmaksi.

Lisäksi työntajien tuki lain läpimenoille haluttiin varmistaa sillä, että työeläkettä ehdotettaisiin yksityisten vakuutuslaitosten hoidettavaksi toisin kuin vähää aiemmin vuonna 1959 Ruotsissa oli toteutettu.

Työeläkkeen koskemattomuus ja järjestelmän yhteistoiminta turvattava

Vaikka työnantajille haluttiin antaa vapaus valita, miten järjestää työntekijöidensä eläketurva, ehkä vielä tärkeämpää oli taata työntekijöille eri työsuhteista kertyneiden eläkkeiden koskemattomuus. Niinpä kilpaillevien eläkelaitosten välillä täytyi olla myös yhteistoimintaa. Kertyneet eläkeoikeudet taattaisiin vapaakirjoilla, mikä tarkoitti käytännössä yhteisen vapaakirjarekisterin perustamista.

Eläkeoikeuksien varmistamiseksi tarvittiin myös instanssi, joka huolehtisi yhteisesti kustannettavista eläkkeenosista, kuten indeksikorotuksista, ja eläkkeen kohdentamisesta vastuussa olevalle eläkelaitokselle.

Eläkevarojen sijoitusten toimivuutta takaamaan komitea ehdotti työnantajien vakuutusmaksujen varassa toimivaa luottovakuutusta. Luottovakuutuksen varoilla oli alun perin tarkoitus myös taata työnantajien laiminlyömyä eläketurvan kustannukset.

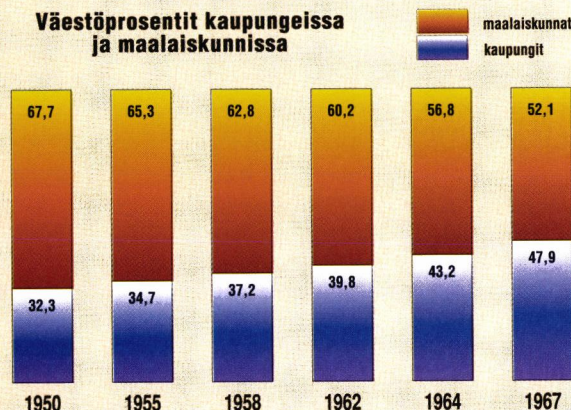
Kaikkia näitä yhteistoimintaa vaativia tehtäviä varten tarvittaisiin keskuselin, jonka nimeksi komitea ehdotti yksinkertaisesti eläketurvakeskusta.

Lisäksi eläkekomitea piti tarpeellisena eläkelautakunnan perustamista ETK:n rahoittamaksi, mutta kuitenkin tästä riippumattomaksi, ensimmäiseksi valitusasteeksi eläkevakuutusasioissa.

Eläketurvakeskuksen hallinto perustuisi edustajistoon ja hallitukseen, joiden kokoonpanoon komitea päätyi ehdottamaan työmarkkinajärjestöjen vahvaa edustusta sosiaaliministeriön virkamiesten ja vakuutusalan asiantuntijoiden lisäksi.

ETK:n tapaisen hallintomallin taustalla lienee ollut halu rauhoittaa työmarkkinoita. Sodan ja jälleenrakennuksen ponnistukset eivät tuottaneet kansalaisille säästöjä. Toistuvien devalvaatioiden takia inflaatio nakerisi tilipussia. Sotakorvaukset oli maksettu teollisuustuotteilla, joten palkansaajien etu-

Väestöprosentit kaupungeissa ja maalaiskunnissa

Lähde: Elämäni vuodet, vuosikerta 1957. WSOY Porvoo 1987.

järjestöt tiesivät 1950-luvulla arvonsa. Lakot ja lakonuhat olivat työnantajien jatkuvana riesana. Eläketurvan osalta riitapukarit pyrittiin saamaan yhteiseen pöytään. Tämä ikään kuin ennakoivat 1960-luvun lopulta alkanutta tulo- ja politiikan kautta.

Kriiseistä sosiaalivakuutuksen kehittämiseen

TEL:n ja LEL:n valmistelu ja säätäminen sattui hyvin epävakaina kautena.

1950-60-lukujen vaihteessa meillä elettiin taloudellisessa laskusuhdanteessa, ja myös maailmalla tapahtui paljon työeläkelakeja merkittävämältä tuntuvia asioita. Suurvaltojen välinen kylmä sota kiihtyi vaaralliselle asteelle, mikä heijastui Neuvostoliiton pienessä rajanaapurissa yöpakkasina ja noottikriisinä.

Berliinissä rakennettiin muuria, ja samanaikaisesti meillä TEL:n takana olleet voimat, SDP ja kokoomus etujärjestöineen, löysivät toisensa 1961 myös ns. Honka-liitossa. Presidentti Kekkonen haluttiin pois vallasta. Hankkeen kärjistyi kriisiksi Neuvostoliiton kanssa. Samanaikaiset neuvottelut kauppasuhteista Länsi-Euroopan suuntaan vaarantuivat.

Lopulta työeläkelain käsittelyä saattoi auttaa, että päähuomio oli muualla. Tuolloinen maalaisliittolainen hallitus ei nimittäin itse antanut lakialoitetta, vaan useat puolueet tekivät eduskunta-aloitteita työeläkelakeiksi pitkälti eläkekomitean esitysten pohjalta. Lopulta käsittelyn pohjaksi valittiin SDP:n asevelisiipeen kuuluneen kansanedustaja Veikko Kokkolan nimissä tehty aloite. Muitakin lakeja, kuten

työttömyysvakuutuslaki vuonna 1959, säädettiin hallituksen ulkopuolisesta aloitteesta, mikä heijastaa tuolloisen politiikan tulehtuneisuutta.

Työeläkejärjestelmä ja sen myötä ETK aloittivat 1960-luvun alussa alkavan sosiaalivakuutuksen kehittämisen kauden suomalaisessa sosiaalipolitiikassa. Seuraavana täydentävänä, mutta ehkä toisaalta kilpailevana lakina säädettiin sairausvakuutuslaki vuonna 1963.

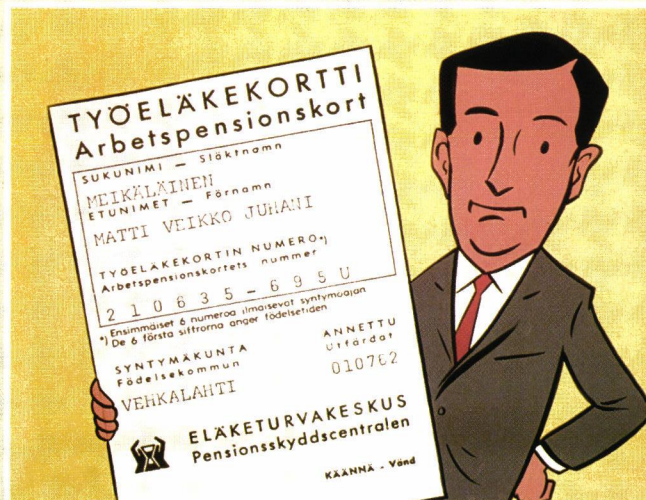
Tavallaan on mielenkiintoista, että sosiaalipoliittiset uudistukset olivat jo aikaisemmin keskittyneet ja käynnistivät taas 1960-luvulla juuri eläketurvasta. Olihan tuolloin vanhusten osuus väestöstämme eurooppalaisittain vielä verrattain vähäinen. Lisäksi sodanjälkeisten suurten ikäluokkien koulutus-, työllistämisen- ja asumistarpeet ravistelivat yhteiskuntaa.

Yleisesti pitkäjänteinen hyvinvointisuunnittelu alkoi Suomessa vasta 1960-luvulla. Siihen asti voidaan puhua korkeintaan ristiriitojen säätelyä.

Kolmikantainen kokoava sihteeristö

Alun alkaen työeläkelaeista kaavailtiin avoimia puitelakeja. Komitea suosittikin, että Eläketurvakeskukselle sälytettäisiin oikeus yksityiskohtaisempien ohjeiden tekemiseen eläketurvan järjestämiseksi.

Niinpä ETK:n toiminnan alkuvaiheita hallitsikin TEL:n ja LEL:n hahmottelun eläkejärjestelmän suunnittelu. Teivo Pentikäistä mukaillen arkkitehtipiirustukset oli esitetty lakipykälissä, mutta insinöörien, rakennusmestareiden

Työeläkekortti kertoi konkreettisesti vakuutetuille kuulumisesta työeläketurvan piiriin. Tässä postitetaan ensimmäisiä kortteja, joita kertyi yli kaksi miljoonaa, kunnes kortista luovuttiin 1970-luvun lopulla. Nykyään kaikilla suomalaisilla on henkilötunnuksella varustetut Kela-kortit.

Kun eläketurvan keskus oli muuttanut pari kilometriä pohjoisemmaksi

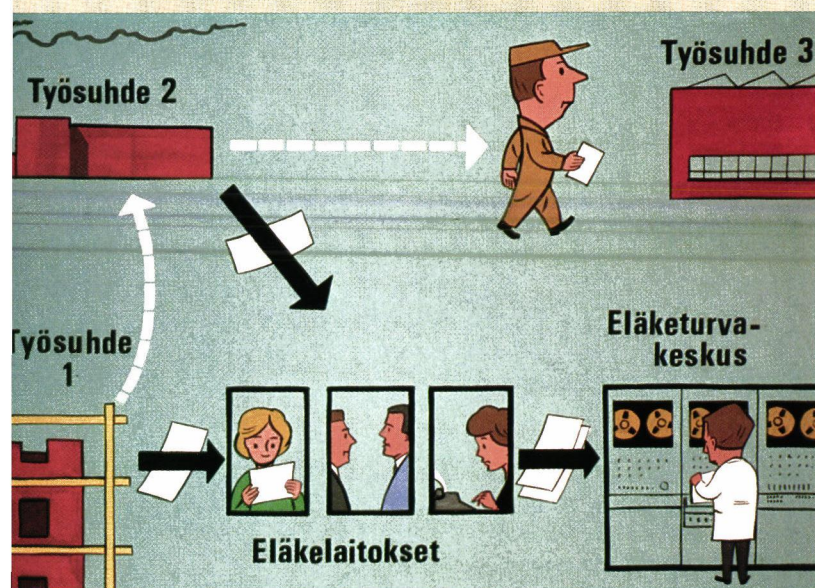
ain harvoin yritykset ovat jo syntyessään suuryrityksiä, kuten työeläkelaitokset, joiden asiakkaina oli koko kansa. Silti lähes kaikki laitokset ryhmittivät huutomatkan päähän toisistaan Helsingin keskustaan.

Yhteiskunnallisesti herkällä alalla ei uskallettu ottaa riskejä. Tiedonkulku ja lobbaus varmistettiin sidosryhmien saavutettavuudella yrityk-

sen välittömässä läheisyydessä.

Toisaalta ETK:takin olisi voinut olla käytännössä vaikea sijoittaa pois pääkaupungista. Esimerkiksi kaukopuhelut toimivat pitkälti käsivälitteisesti vielä 1960-luvulla. Tosin välillä ETK oli yhdessä Kelan kanssa Kuopioon hajasijoitettavien laitojen listalla. Tarkastajat ja aiemmin kentän kouluttajat asuivat ja työskentelivät maakunnissa.

Työeläkelakia hahmotelleen eläkekomitean esittämä eläketurvan koskemattomuus on hoidettu atk-avusteisesti jo neljäkymmentä vuotta. Jokaisesta yksityisalojen työntekijän rekisteröidystä työsuhteesta muodostuu vapaakirja. Työsuhderekisteristä vastaa ETK.

1950–60-luvuilta suurvaltojen välinen kylmä sota kiihtyi vaaralliselle asteelle, mikä heijastui Suomessa yöpakkasina ja noottikriisinä.

den ja ETK:ssakin lopulta satoiin kohoava muiden työntekijöiden työ saattoi alkaa.

Vaikka ETK:n toiminta käynnistyi virallisesti syksyllä 1961, sosiaaliministeriö asetti jo saman vuoden kessällä työryhmiä suunnittelemaan järjestelmän toimeenpanoa. Työryhmät koostuivat sekä ministeriön omista virkamiehistä että vakuutusalan ja työmarkkinajärjestöjen asiantuntijoista. Työryhmien koostumuksessa heijastui koko

työeläkejärjestelmän kolmikantainen perusta. Tuolloista ETK:ta on luonnehdittukin kokoavaksi sihteeristökäsi.

Kaikella oli myös kiire. Vaikka työeläkelakia puuhattiin pitkään, säätämistä toimeenpanoon aikaa jäi vain vajaa vuosi. TEL ja LEL astuivat voimaan 1.7.1962. Samalla kun vakuutuslaitokset aloittivat kiivaan kilpajuoksun asiakkaita, keskustelimen oli polkaistava ylös yleinen eläkeneuvonta ja lakien tulkinta, luotava toimivat rekisterikäytännöt ja tiedotus sekä varmistaa takaisinlainaus käynnistämällä luottovakuutuksen toiminta.

ETK:n toiminnan alettua työryhmiin sijoitettiin ETK:n työntekijöitä. Työryhmävillitys ei ole mikään uusi keksintö, sillä hetkessä niitä oli olemassa liki 30.

Toiveikkaasti ETK:n ensimmäisessä vuosikertomuksessa kuitenkin todettiin, että "vuoden 1962 päättyessä voi-

tiin pitää järjestelmää vähimmäisturvan osalta suunniteltuna eräitä vähemmän kiireellisiä yksityiskohtia lukuun ottamatta".

Työntekijöitä, tietokoneita ja toimintaa

Vuosikymmenten takaa tuntuu erikoiselta, kuinka ylipäänsä oli mahdollista, että ETK luotiin muutamassa kuukaudessa. Mistä saatiin sopivaa ja pätevää henkilökuntaa uusia tehtäviä varten? Vapaaehtoista henki- ja eläkevaikutusta oli harjoitettu vuosikymmeniä ja myös Kela tarjosi pätevää väkeä. Tästä kokemuksesta koottiin ETK:n ydinhenkilöstö.

Yhtiön ensimmäinen työntekijä toimitusjohtaja Tauno Jylhä astui toimeensa 5.10.1961. Hänet rekrytoitiin Kansaneläkelaitoksen ylimatemaatikon paikalta. Kelasta tuli myös varatoimitusjohtaja Heimer Sundberg. Monet Kelan hallintokäytännön perinteet jatkuivatkin ETK:ssa.

Jo 15.9.1961 sosiaaliministeriö oli asettanut edustajiston ja nimennyt hallituksen puheenjohtajan.

Koska tuolloin ei vielä ollut maksettu ensimmäistäkään vakuutusmaksua, ETK lainasi perustamispääomansa pankista.

Tietokone teki tuloaan ETK:n syntyvuosina. Kauaskatseisesti koko työeläkejärjestelmä suunniteltiin hallittavaksi tietokoneiden avulla. Tietojenkäsittely perustui 40 vuotta sitten keskuskoneisiin, joten ETK meni osakkaaksi Oy Tietokonepalvelu Ab:iin (TKP) yhdessä eläkeyhtiöiden kanssa. TKP:uun keskitettiin pitkälti myös tietojärjestelmien suunnittelu-, ohjel-

Alku oli kirjaimellisesti leirielämää. ETK aloitti Uudenmaankatu 20:ssa, mutta siirtyi jo keväällä 1962 Kalevankatu 6:een. Toiminnan kasvaessa lisätiloja jouduttiin hankkimaan jatkuvasti, mikä johti toimintojen hajaamiseen lopulta seitsemään osoitteeseen.

Jo vuonna 1971 oli päätetty uuden toimitalon rakentamisesta Itä-Pasilaan, mutta väliin tulleen investointiveron takia hankkeen aloitus lykkääntyi vuoden 1974 lopulle.

Yhtäaikaisesti talon suunnittelun kanssa järjestettiin myös hallinnon rationalisointitutkimus. Tavoitteena oli työrutiinien yksinkertaistaminen sekä ajankäytön ja työnjaon tarkistaminen.

Henkilöstö sai kuitenkin vaikuttaa kalusteiden valintaan ja harrastustilojen sekä ravintolan suunnitteluun. Ainakin virallisesti oltiin tyytyväisiä, sillä vuosikertomuksissa ei enää muuton jälkeen naristu toimitiloista.

Tietokonepalvelu ja eläkelautakun-

ta pääsivät myös samoihin uusiin tiloihin ahtaalta Helsingin niemeltä. Uudesta uljaasta Pasilasta oli vähällä kehkeytyä koko työeläketurvan pääkaupunki. Ainakin Ilmarinen oli varannut tontin ja laatinut suunnitelmia uudesta toimitalosta, mutta hanke raukesi. Muista laitoksista vain LEL-työeläkekassa suunnitettiin vuonna 1981 toimintansa entiseen työväestön ja rautatieläisten kaupunginosaan.

mointi ja operointityö. Täysmittainen tietojen rekisteröinti alkoi ensin lyhytaikaisista työsuhteista, koska ne olivat suoraan ETK:n vastuulla.

Loputon lakien tulkinta alkoi, ja ensimmäiset sittemmin lukemattomista yleiskirjeistä lähtivät yhtiöihin jo vuonna 1962.

Organisaatio jakaantui lainopilliseen ja vakuutustekniseen sekä yleiseen osastoon. Pian huomattiin myös, että matematiikan ja juridiikan lisäksi ETK tarvitsee omaa tutkimustakin. Ihan aluksi tehtiin mielipidekysely työeläkejärjestelmästä ja LEL alojen työvoimasta sekä konkurseista.

Suunnitelmat työeläketurvan laajentamisesta tuottivat 1960-luvun keskivaiheilta selvityksiä perhe-eläkkeistä. Samoin eläkeikä kiinnosti jo tuolloin. Kelan kanssa tutkittiin eläkkeiden riittävyttä. Pian alettiin tutkia myös yrittäjien ja muiden maiden eläketurvaa laajoin vertailevin tutkimuksin.

Muutenkin hakeuduttiin hanakasti yhteistyöhön. Tärkeimpiä kumppaneita olivat rahalaitokset ja postit, jotka avustivat eläkehakemusten jakamisessa ja täyttämässä. Yhteistoiminta alkoi myös kunnallisen eläkelaitoksen ja pienten alkuhankaluuksien jälkeen sairausvakuutusviranomaisten kanssa.

Nytemmin jo varsin laajaksi muutunutta kansainvälistä toimintaa viriteltiin erityisesti pohjoismaisella yhteistyöllä kokouksin ja vierailukäynnin.

Tutkimustoimiston lisäksi tiedotus järjestyi omaksi toimistoksi. Työeläkelehden julkaisu alkoi vuonna 1965, jolloin myös valmistui elokuva "Työ ja eläke", jota esitettiin muun muassa elokuvateattereissa esitysten alussa.

Alkuvuosina tiedon tarve oli suurempi kuin ETK:n tiedotusresurssit. Kun Työeläkelaitosten liitto perustettiin vuonna 1964 ja paria vuotta myöhemmin Eläketiedotustoimisto, tiedotusvastuu helpottui.

Julkisuudessa usein käytetylle kielikuvalle työeläkemiehistä on edelleen perustetta, jos tarkastetaan työeläkejärjestelmän ylintä johtoa ja hallintoa. Todellisuudessa kolme neljästä alalla on ollut naisia, niin myös ETK:ssa. Konekirjoittamo toimi asiakirjavaltaisen alan yhtenä hermokeskuksena 1970-luvun alussa.

Työeläkekortti edelsi sairausvakuutus- ja kelakorttia

Vaikka eläkevakuutuksen järjestelyyn oli työntäjille varattu aikaa kaksi vuotta, työeläkevakuutettujen määrä kasvoi nopeasti miljoonaluokkaan. Eläketurvakeskus jakoi vakuutetuille asioimisen helpottamiseksi henkilötunnuksella varustetun työeläkekortin, mikä oli varmasti konkreettisin "tuote" ETK:n alkuvuosien työstä. Sittemmin henkilötunnus omittiin Kelan, väestörekisterin ja lukuisten muiden omiin tarkoituksiin yksilöimään ihmisiä.

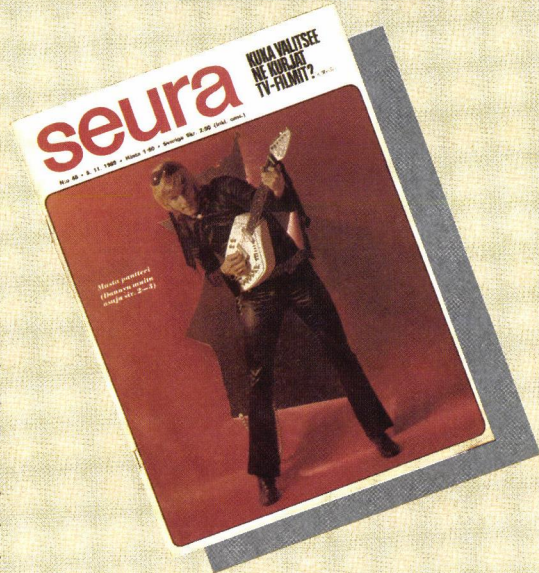
On huomattava, että vakuuttamisen valvonnassa käytettiin eri viranomaisten rekistereistä tehtyjä vertailuja jo miltei alusta asti hyväksi. Toki kenttätarkastusten rooli oli aiemmin nykyistä suurempi.

Eläkeotteita ETK on pyynnöstä toimittanut vuodesta 1967.

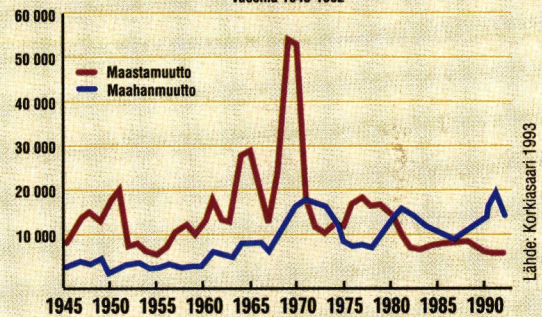
Viime vuosina työeläkelain yksinkertaistamisesta on puhuttu paljon. Vuonna 1965 ETK havitteli toimeenpanon yksinkertaistamista. Toisin kuitenkin kävi.

Työeläkeuudistukset eivät hillitse liikennettä yli Pohjanlahden

Eduskunta muuttui vasemmistoenemistöiseksi maaliskuussa 1966, mikä vauhditti perhe-eläkeuudistuksen käsittelyä. Vuoden 1967 alusta työeläkeoikeuden piiriin kuuluvien joukko laajeni puolella miljoonalla äidillä ja lapsella.

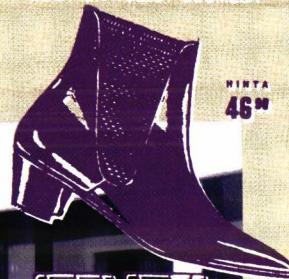
Maahanmuuttaneet ja maastamuuttaneet vuosina 1945-1992

Lähde: Korkkasaari 1993

Vuosien 1945-70 luvut ovat vain laskennallisia, koska tilastointi oli tuolloin ajanjaksolta hyvin puutteellista. Laskennat on tehty väkiluvun muutosten, luonnollisen väestönlisäyksen ja Ruotsin tilastoista saatujen muuttolukujen avulla.

OH BOY! NUORET HERRAT!
beatles
BOOT ON TULLUT SUOMEEN

ETK ei ole toiminut vain pääkaupungissa. Lukematonta määrää työeläkkeestä kiinnostuneita ihmisiä on palveltu messuilla, palvelupäivillä ja näyttelyissä. Sosiaaliturvan levinneisyyttä eri maissa esittelee ETK tiedotuspäällikkö Matti Karjalainen (toinen oik.) sosiaalihuollon päivillä Kuopiossa kesällä 1965. Näyttely oli ensimmäinen, johon osallistuttiin.

Uudistukset olivat välttämättömiä, sillä väestömme oli mukana elintasomaaottelussa. Kansantaloutta lääkittiin edelleen devalvaatiolla 1967, mutta markan ulkoisen arvon alentamisen tuoma vientietu ei pysäyttänyt tuhansien työkäisten siirtymistä Ruotsiin.

Enimmäkseen suuret ikäluokat kuitenkin vaelsivat Ruuhka-Suo-

meen 1960-70-lukujen suuressa muutossa. Tietoyhteiskuntaa pohjustettiin, sillä sodan jälkeen syntyneet olivat ensimmäinen laajasti koulutettu joukko. Opiskelijoiden äänekkäin osa valtasi Vanhaa. Hiljainen valtavirta suuntasi suoraan työmarkkinoille, mikä lisäsi tietysti työeläkevakuutettujen määrää.

Oireellisesti tasavalta siirtyi tulopoliitiikan kauteen ja Liinamaa I sopimus tehtiin vuonna 1968. Sopimuksen sosiaalipaketti sisälsi myös parannuksia työeläkejärjestelmään.

Järjestelmä leviää ja ETK aikuistuu

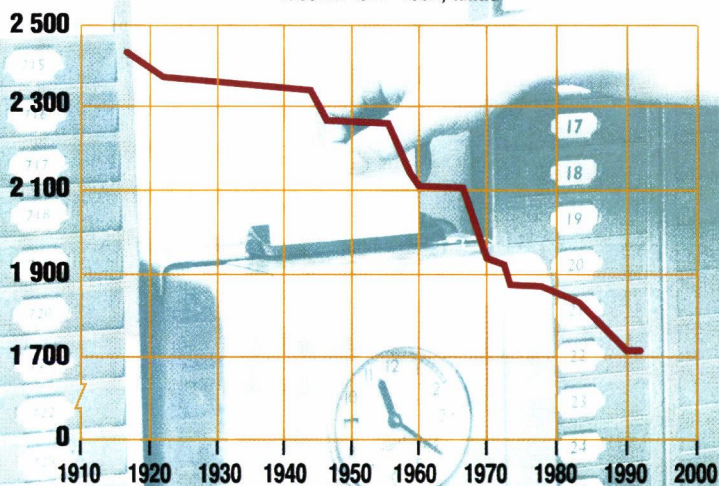
Seuraavaksi suunniteltiin ja toteutettiin yhdessä yrittäjien ja maatalousyrittäjien edustajien kanssa vuoden 1970 alusta voimaantullutta YEL- ja MYEL-eläkevakuutusta. Uudistus tuotti paitsi puoli miljoonaa uutta vakuutettua myös uudeksi pysyväksi hallintoelimeksi yrittäjien neuvottelukunnan jo vuodesta 1963 toimineen työkyvyttömyysasian neuvottelukunnan malliin.

On huomattava, että nyt myös pian eläkeikään tuleville ikäluokille tarjottiin vakuutusta toisin kuin TEL:iä ja LEL:iä käynnistettäessä.

Järjestelmän kehittämisen vauhti vain kiihtyi. Vuosia tasan viidessä prosentissa pysytellyt eläkemaksu alkoi hilautua ylöspäin. Eläketurvaa koskevia eduskunta-aloitteita tehtiin satoja 1970-luvun alussa ja komiteat istuivat.

Eläkeoikeuksien piiriä laajennettiin 1970 presidentti Kekkonen mukaan ni-
metyssä UKK-sopimuksessa työttö-

Teollisuustyöntekijän vuosityöajan kehitys vuosina 1917–1992, tuntia

Huom. Arkipyhien osalta on käytetty keskimääräistä tuntimäärää, vuosiloman osalta on käytetty yleisimmin noudatettua loman pituutta.

Lähde: Suomen keskeisiä kehityskulkuja. Valtioneuvoston kanslia 6/1993.

Omin- takeinen yksityinen osa valtion- hallintoa

uomen lakisääteinen sosiaaliturva – ETK:kin – kuuluu pääsääntöisesti ministeriöiden alaisuuteen. Yksityisten laitosten asema on kuitenkin meillä korostuneempi kuin esimerkiksi muissa Pohjoismaissa.

Erityispiirteemme juontaa juurensa työeläkejärjestelmämme synnystä, mikä tapahtui alhaalta ylöspäin. Yksityiset ryhmäeläkevakuutuslaitokset, eläkekassat ja -säätiöt integroitiin lakisääteiseen työeläkevakuutukseen ja järjestelmää on kehitetty jatkuvasti yhä kattavammaksi.

ETK on monella tavalla omaleimai-

myyseläkkeillä. Pian seurasi osatyökyvyttömyyseläke. Alun perin puolen vuoden mittainen TEL:n karenssi lyheni nyt neljästä yhteen kuukauteen, ja vuonna 1975 toteutettiin sitten eläkkeiden tasokorotus, jolloin täysi eläke nousi kerralla 40 prosentista 60:een.

Samoihin aikoihin energiakriisistä lähtenyt lamakausi vain kasvatti ETK:n tehtäviä. Näin siitä huolimatta, että vuonna 1977 eläkemaksua alennettiin prosenttiyksiköllä työvoimapolitiittisista syistä.

Niinpä suomalaisen sosiaalipolitiikan Grand Old Manin, Heikki Wariksen oli todettava, että 1960-70-luvulla Suomen sosiaalivakuutusjärjestelmän paikkaaminen oli niin nopeaa ja yksityiskohtaista, että enää ei voi puhua järjestelmästä.

Vaikka tiedotuspäällikkö Yrjö Larmola epäili, että Eläketurvakeskus tuskin vieläkään luo mitään täsmällistä kuvaa laitoksesta ja sen tehtäväkentästä tai henkilöjoukosta tai rakenuksesta, silti hän otsikoi 20-vuotiskatsauksensa "Aikuinen ETK".

ETK:n tehtävät vakiintuivat vakuuttettujen palveluun, toimintaan laitosten keskuselimenä, luottovakuutukseen, järjestelmän kehittämiseen ja tiedotukseen sekä koulutukseen. Eläkepolitiittisia kannanottoja vältettiin. Kiista keskitetyn ja hajautetun eläkejärjestelmän paremmuudesta hiljeni.

ETK herätti luottamusta, sillä Itä-Pasila oli jatkuvasti joka toisen eläkehakemuksen osoitteena.

Työntekijämäärä kasvoi alkuaikoina huimasti, sillä vuoden 1961 lopussa ETK:ssa työskenteli 11 ihmistä ja 1962 lopussa liki 50 ja parin vuoden kuluttua jo reilut 100. Kasvu jatkui kiivaana sillä 1970-luvulla väki tuplaantui noin 400:aan. Ilmeisesti työnantajanakin ETK herätti luottamusta, sillä vaihtuvuus oli vähäistä.

Keski-ikäistyvä ETK 1990-luvun laman pyörteissä

Vaikka 1980-luvulla tapahtui monia merkittäviä muutoksia eläkejärjestelmässä, kuten joustavat eläkeikäjärjestelyt ja TaEL-eläke, vuosikymmen lieene ollut rauhallinen laitoksen historiassa.

Vuosikymmenen lopulla toteutettiin organisaatiouudistus, jossa ennen

nen organisaatio. Se ei ole keskusvirasto, vaan yksityisoikeudellinen laitos, vaikka kuuluukin osana välilliseen valtioonhallintoon. Kannattaa huomata, että kansanvakuutuksessa ETK:ta vastaavassa asemassa oleva Kela on taas suoraan kansanedustajien hallinnoima julkinen laitos.

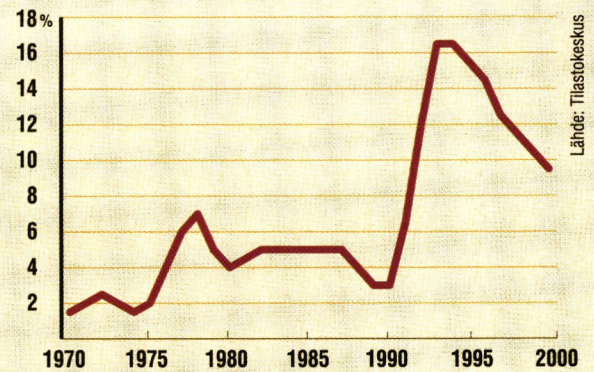
Niin kauan kuin ETK harjoitti luottovakuutusta, sitä olisi myös voitu verrata sellaisiin erillisrahastoihin kuin työttömyysvakuutusrahastoon ja koulutus- ja erorahastoon.

Julkisen sektorin eläkkeet järjestettiin 1960-luvulla Valtiokonttoriin ja

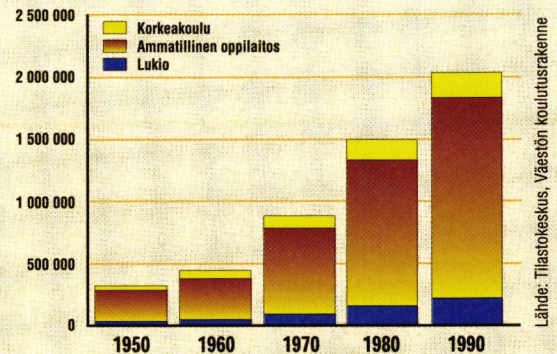
Kuntien eläkevakuutukseen (Keva). Kevan hallinto muistuttaa sikäli ETK:ta, että siitä vastaavat itsehallintopohjalta kunnat ja kuntainliitot. Keva kuitenkin hoitaa myös vakuuttamisen toisin kuin ETK.

Yksityisyys korostui pitkään ETK:n toiminnassa, mutta etenkin EU:n myötä koko työeläkejärjestelmän ja sen keskuselimen työssä on ehkä enemmän painotettu julkisoikeudellisuutta. Tähän on vaikuttanut myös julkishallinnon lainsäädännön ja oikeusturvaperiaatteiden tarkoituksellinen laajentaminen välilliseen valtioonhallintoon.

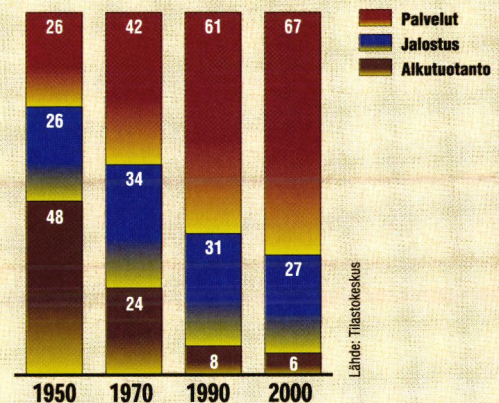
Työttömyys Suomessa

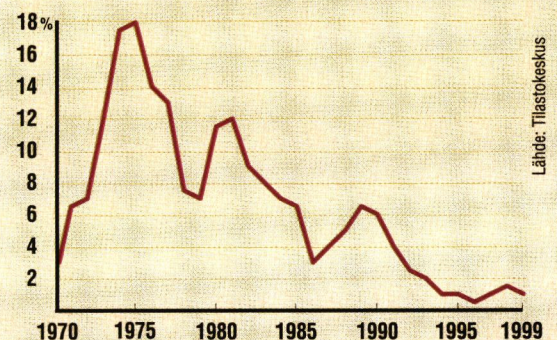
Väestö korkeimman koulutuksen mukaan vuosina 1950-1990

Työllinen työvoima elinkeinoittain prosentiosuudet

Inflaatio Suomessa

Työt työeläkealalla ovat monipuolisia, mutta varsin erikoistuneita. Lähes kokonaan ETK:n henkilökunta toimii Itä-Pasilassa. Vaikka työ perustuu pitkälti atk-rekistereihin ja nykyaikaisiin tietoliikenneyhteyksiin, eniten tarvitaan ymmärrystä ihmisen koko elämäntilanteesta.

Suomen bruttokansantuotteen kehitys

Lähde: Tikkanen ja Varti, Taloudellista pääomaa. Johdatus kansantalouteen. Helsinki 1998. Taloustieto Oy.

kaikkea asiakaspalvelu keskitettiin yhdelle käsittelijälle uudessa neuvonta- ja valvontaosastossa. Henkilökohtaisen palveluidean tukena toimivat jo hyvää vauhtia henkilökohtaiset tietokoneet. Rekisterit toki ovat säilyneet keskkonepohjaisina.

Vaikka työeläkevakuutettujen valtaosa eli vuonna 1989 iloista nousukautta, tuolloinen vuosikertomus varoitti, että "Elinkeinoelämässä koettiin suuria konkursseja, jotka tekivät vuodesta luottovakuutuksen historian raskaimman". Parin vuoden kuluttua olikin jo todettava, että "Suomen kansantalous ajautui lamaan, jonka kaltaista ei tunneta tämän vuosisadan ajalta". Kohta maassa olisi yli 500 000 työtöntä.

Laman paine heijastui uhkana työeläketurvan leikkaamiseksi, mutta toisaalta tiivisti kehitystyön rivejä.

Luottovakuutus ei kestänyt kääntä ja toiminta siirrettiin ETK:sta uuteen erilliseen yhtiöön, Garantiaan.

ETK koki itsekkin työmarkkinoiden muutoksen. 1990-luvun alussa tyyppillinen ETK:lainen oli yli 40-vuotias vähintään keskiasteen tutkinnon suorittanut nainen, joka oli palvellut työnantajansa yli 15 vuotta. Näin tunnuslauseelle "ETK työeläkkeiden tietotalo", oli varmasti pohjaa, mutta samalla ETK

keski-ikäistyi. Työssä jaksamista tukevaa tykyä ei tarvinnut markkinoida, vaan sille alkoi olla todellista tarvetta omissakin talossa. Vasta aivan viime vuosina ETK:n vanhenemista on yritetty hillitä rekrytoimalla valmistuneita tai valmistumisvaiheessa olevia kislalivalmennukseen.

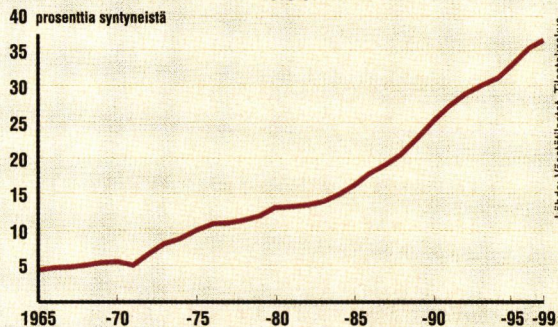
Osa työeläkemaksusta säilytettiin suoraan palkansaaajille 1993, vaikka maksua muutenkin alennettiin. Yhä enemmän palvelua suuntautui maan rajojen ulkopuolelle. Työeläkevakuutus sai kuitenkin erioikeuden pysyä kansallisena EU:ssa.

ETK:n rekisterit olivat maan suurimpia tietovarastoja. Vuosi 2000 ja siitä kerrotut tuomiopäiväennustukset johtivat kuumeiseen rekisteriuudistukseen. Työtä ei helpottanut, että osa ohjelmista ei sisältänyt pelkästään työhistoriaa, vaan ne olivat työvälineinäkin vanhentuneita.

ETK on pysytellyt työeläkejoukkueen näkymättömänä rakentajana. Niinpä luonnehdinta ETK:n outoudesta tavalliselle kansalaiselle vuodelta 1981 saattaa olla edelleen osuva, vaikka aikaa on tiimalasissa valunut toinen mokoma.

Avioliiton ulkopuolella syntyneet lapset

1965-97

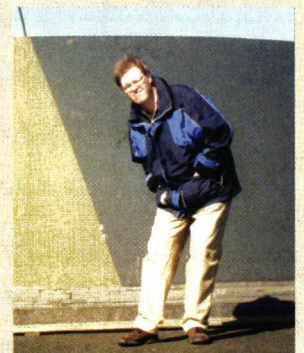
Lähde: Väestötilastot, Tilastokeskus

Avioliittoa yleistyminen alkaa näkyä vuoden 1985 jälkeen. Avioliitto solmitaan usein vasta ensimmäisen lapsen syntymän jälkeen. 50% esikoisista syntyy avioliiton ulkopuolella.

Eläketurvakeskus on monitahoisesta ja merkittävästä toiminnastaan huolimatta jäänyt tutkimuksen katveeseen. Tutkijoiden mielenkiinto on keskittynyt eläkejärjestelmään. Silti ETK tarjoaisi mielenkiintoisia näkökulmia vaikkapa välilliseen valtionhallintoon tai sopimusyhteiskunnan syntyyn. ETK on laaja-

alaisuutensa takia itsessäänkin mielenkiintoinen organisaatio.

Keskeiset lähteet tätä kirjoitusta laadittaessa ovat olleet eläkekomitean mietintö 1960, työeläkelait, ETK:n vuosikertomukset ja Työeläke-lehdet sekä aikalaismuistelmat.

Kimmo Kontio
Historioitsija ja
Eläketurvakeskuksen tiedottaja

Apteekkien Eläkekassan kiinteistösihteeri Marja Rättö välittää työkseen vuokra-asuntoja. Rätön työpäivän sisältö riippuu aika paljon siitä, mitä aikaa kuukaudesta kalenteri näyttää. Kuun loppupuolella tulee irtisanomisia, ja sitten alkaa uusien vuokralaisten valitseminen: hakemusten läpikäyminen, hakijoille soittaminen, asuntojen näyttäminen ja sopimusten kirjoittaminen.

M

arja Rättö hoitaa vuokrausta Helsingissä, Vantaalla, Keravalla ja Hämeenlinnassa. Apteekkien Eläkekassa vuokraa asuntoja myös Jyväskylässä, Rovaniemellä ja Haminaassa. Rätön alueella on noin 650 vuokra-asuntoa. Niistä keskimäärin noin viiteentoista vaihtuvat asukkaat joka kuukausi.

Uusimmat asunnot valmistuivat viime vuonna Keravalle. Tällä hetkellä uusien vuokra-asuntojen rakentamista ei suunnitella, koska tuotto olisi liian huono.

Pääkaupunkiseudun asunnoista ei tarvitse ilmoitella sanomalehdissä. Rätön pöydällä on koko ajan reilun korkuinen pino hakemuksia.

– Ihmiset saavat tiedon asunnoista tuttaviltaan tai Internet-sivuiltamme. Kaikki asunnot menevät. Suosituimpiin kohteisiin voi olla kymmenen, viisitoista hakijaa.

Kipeimmin tarvitsevat etusijalle

Asuntoja voivat hakea ja hakevat monenlaiset ihmiset. Tärkein kriteeri on hyvä maksukyky. Farmasia-alalla työskentelevät ovat luonnollisesti etusijalla, mutta heitä on hakijoiden joukossa kohtalaisen vähän. Samoin asunnosta toiseen haluavat vanhat vuokralaiset ovat etusijalla, sillä hyvistä vuokralaisista toki halutaan pitää kiinni.

Rättö myöntää, että vuokralaisen valinta on välillä hyvin hankalaa.

– Jos samalla viivalla on useita, mietin sosiaalisia perusteita: kuka hakijoista tarvitsee kipeimmin tarjolla olevan asunnon? Valinnoissa on pyrittävä oikeudenmukaisuuteen.

Työnsäälläressä

Oikeudenmukaisuus ohjenuorana

Marja Rättö vuokraa eläkekassan asuntoja

Koska valintoja ei tee kone vaan ihmisen, hakijan oma aktiivisuus palkitaan. Kun osoittaa todella haluavansa asunnon, sen myös ehkä varmemmin saa.

– Ei tätä työtä tehdä niin, että otetaan pinosta päällimmäinen paperi ja päätetään, että tämä sen asunnon saa.

Vuokraus takaisin eläkekassalle

Apteekkien Eläkekassan asuntojen vuokraustoiminta oli aikaisemmin ulkoistettu. Tämän vuoden alkupuolella laki muuttui niin, että tehtävä tuli eläkekassalle.

Rättö aloitti kiinteistösihteerinä viime vuoden loppupuolella. Talo oli entuudestaan tuttu, sillä hän oli työskennellyt Apteekkien Eläkekassassa erilaisissa tehtävissä jo neljään otteeseen.

Vaikka Rätöllä oli jo kiinteistöpuolen tuntemusta – hän oli työskennellyt kymmenisen vuotta miehensä rakennusfirmassa – tarjottu kiinteistösihteerin työ oli sen verran vieras, että paikan vastaanottamista piti harkita tarkkaan.

– Mutta kiinteistöpäällikkö ja isännöitsijä lupasivat, että kaikki tuki on takana, ja niin se on ollutkin, Rättö kiittää.

Apteekkien Eläkekassassa on kolme-toista työntekijää, joista viisi on kiinteistöosastolla. Osasto on sen verran pieni, että kaikki tekevät tarpeen mukaan muitakin kuin varsinaisia omia töitään. Rättö hoitaa osittain myös eläkekassan tarvike-tilauksia, auttaa toimitusjohtajan vierai-

den vastaanottamisessa ja huolehtii kestityksestä.

– Hoidan usein myös puhelinvaihdettamme, mikä onkin kätevää, sillä suurin osa puheluista on kuitenkin minulle, hän naurahtaa.

Ihmistuntemusta ja taiteellista silmää

Rätöllä on vuokravälittäjän tutkinto. Siitä on työssä suuri hyöty, sillä lain kouke-roista on oltava selvillä. Yhtä työssä tarvittavaa ominaisuutta ei kuitenkaan voi koulun penkillä oppia, mutta se Rätöllä oli entuudestaan. Vuokra-asuntojen välittäjän pitää olla hyvä ihmistuntija.

Rätön tärkein ”harrastus” ovat omat lapset, 13-, 15- ja 17-vuotiaat. Liikenevän vapaa-ajan hän käyttää kuvataiteiden parissa. Hän on ahkera piirtäjä ja maalaja, jonka töitä on ollut esillä yhteisnäyttelyissä ja joka on mukana Vantaa Artin toiminnassa.

Pitkään maalaamista opiskellut Rättö käy nyt Tuusulassa kuusivuotista kurssia, jolla opiskellaan eri tekniikoita piirtämisestä kuvanveistoon.

– Tässä harrastuksessa ei voi pitää pitkiä taukoja. Joskus tuntuu, että koko ajan pitäisi kulkea lehtiä kädessä.

**Teksti: Sannamari Haikonen
Kuva: Niko Nurmi**

Miten käy
sosiaaliturvan,
kun tehdään töitä

pyörien päällä ympäri Eurooppaa

Kuljetusyritysten matkustavaa henkilökuntaa koskevia määräyksiä on useissa kansainvälisissä sosiaaliturvaa koskevilla sopimuksissa. EU- ja ETA-maita koskee EY:n sosiaaliturva-asetus 1408/71. Lisäksi Suomella on kahdenvälinen sosiaaliturvasopimus lähialueilla Viron, Latvian, Liettuan, Sveitsin ja Israelin kanssa. Puolan sopimuksen odotetaan tulevan voimaan vuonna 2003.

EU-säännöt koskevat vain EU-maiden kansalaisia. Tämän vuoksi Suomella on eräiden EU-maiden kanssa lisäksi kahdenvälisiä sopimuksia, jotka koskevat muidenkin maiden kansalaisia. Näitä sopimusmaita ovat Pohjoismaat, Saksa, Itävalta, Luxemburg, Kreikka, Espanja ja Iso-Britannia.

Jos EU:hun kuulumattoman maan kansalainen, esimerkiksi virolainen, liikkuu muissa kuin näissä EU-maissa, sosiaaliturvakysymykset ratkaistaan kansallisten lakien mukaan. Sama koskee tilannetta, jossa suomalainen kuljettaja ajaa Venäjällä tai muissa maissa, joiden kanssa Suomella ei ole sosiaaliturvasopimusta.

Kaikkia sosiaaliturvasopimuksissa pyritään siihen, että työntekijän sosiaali- ja eläketurva hoidettaisiin vain yhdessä maassa, vaikka työntekijä liikkuisikin useissa maissa. Matkustavan henkilökunnan osalta pääsääntö on, että työnantaja-yrityksen kotimaa on kansainvälisesti ratkaiseva.

EU-kansalaisilla sääntö joka lähtöön

EY:n sosiaaliturva-asetuksen 14 artiklan 2a-kohdan pääsäännön mukaan matkustava tai lentävä henkilökunta yrityksessä, joka harjoittaa kansainvälistä liikennettä rautateitse, maanteitse, lentoteitse tai sisävesiteitä pitkin, on yrityksen kotipaikan lainsäädännön alainen. Jos tällaisen yri-

tyksen työntekijä liikkuu tavallisesti vähintään kahden jäsenvaltion välillä, häneen soveltuvat yrityksen kotipaikan sosiaaliturvaa koskevat lait. Pääsääntö on selvä ja kattaa suurimman osan matkustavan henkilökunnan tapauksista.

Suomalainen Lentoyhtiö Oy palkkaa ruotsalaisen lentoemännän. Tämä saa lakisääteisen sosiaaliturvansa Suomen lakien mukaan, vaikka asuisikin Ruotsissa.

Tilanne muuttuu, jos työnantaja-yrityksellä on toisessa EU-maassa sivutoimipaikka tai pysyvä edustusto. Mikäli tämä sivutoimipaikka palkkaa suoraan jonkun EU-maan kansalaisen palvelukseensa, vakuuttaminen tulee hoitaa siinä EU-maassa, jossa sivutoimipaikka sijaitsee.

EU-säännökset tuntevat vielä toisenkin poikkeuksen. Jos työntekijän voidaan katsoa työskentelevän pääasiallisesti asuinmaassaan, hänet on vakuutettava siellä eikä työnantajan kotimaassa.

Rahtiliikenne Oy palkkaa Saksassa asuvan Jukan ajamaan rekkaa Keski-Euroopassa. Pääosin kuljetukset liikkuvat Saksan alueella. Jukka tulee vakuuttaa Saksan lakien mukaan.

Asuinmaa määritellään tosiasiallisen oleskelun perusteella. Tästä on muutamia EY-tuomioistuimen tapauksia (mm. di Paolo 76/76 ja Hakenberg 13/73), jotka antavat kriteerejä määrittelyn perustaksi. Huomioon otettavia seikkoja ovat muun muassa asumisen pysyvyys ja perhesiteet. Pelkkä väestötietorekisterimerkintä ei osoita sellaista asuinmaata, joka ratkaisee vakuuttamisen.

Usein ilmoitetaan, että rekan kuljettaja ”asuu nupissa” eikä hänellä ole missään pysyvää osoitetta. Jos tällainen henkilö on alun alkaen asunut pysyvästi Suomessa ja hän on edelleen kirjoilla Suomessa, häntä voidaan EU-säännöksiä tulkittaessa pitää edelleen Suomessa asuvana. Edellytyksenä on, että hänellä ei ole sen kiinteämpiä siteitä muihinkaan EU-maihin. Perheen asuinpaikka vaikuttaa työnteki-

jän asuinpaikan arvioinnissa merkittävästi.

EU-säännösten mukaan kuljetusyritysten matkustava henkilökunta kuuluu ilman aikarajaa sen maan sosiaaliturvan piiriin, jonka edellä selostetut säännöt osoittavat. He eivät tarvitse mitään erillistä todistusta ao. maan turvaan kuulumisesta. Suomessa Kelan paikallistoimisto antaa pyydettyä kuljettajille sairaanhoitoa koskevan lomakkeen, jota työntekijä tarvitsee saadakseen sairaanhoitoa toisessa EU-maassa.

Virolaiset vaarassa jäädä vaille turvaa

Virolla ja Suomella on keskinäinen sosiaaliturvasopimus, jossa on EU:n pääsääntöä vastaava määräys matkustavasta henkilökunnasta. Työnantajan kotipaikka on siis ratkaiseva. Poikkeussäännöksiä ei ole. Sopimus koskee kuitenkin vain Suomen ja Viron alueella tehtävää työtä. Työntekijän kansalaisuudella ei sen sijaan ole merkitystä. Latvian ja Liettuan sopimukset ovat samansisältöiset.

Virolainen Mart kuljettaa Rahtiliikenne Oy:n rekkaa Virossa ja Suomessa. Mart vakuutetaan yhtiön kotipaikan mukaisesti Suomessa. Hänelle karttuu työeläke Suomessa.

On hyvin yleistä, että rekkaa ajetaan Viron ja Suomen lisäksi myös Venäjällä. Tällöinkin virolaisen kuljettajan sosiaaliturva tulee hoitaa Suomessa. Jos kuljetukset tapahtuvat kokonaan Suomen ulkopuolella, esimerkiksi vain Baltian maissa ja Venäjällä, Suomen työeläkelakeja ei enää voida soveltaa.

Sergei asuu Virossa. Suomalainen Oy palkkaa hänet kuljettajakseen Baltian ja Venäjän väliseen liikenteeseen. Työtä ei tehdä Suomessa. Yhtiön on selvittävää Virossa, voidaanko Sergei vakuuttaa siellä. Työeläkevakuutusta ei voi hoitaa Suomessa.

Kuten edellä mainittiin, EU-säännök-

Kansainvälistä toimintaa harjoittavalla kuljetusalan yrityksellä on melkoinen haaste sosiaaliturvan järjestämisessä työntekijöilleen, jos sillä on palveluksessaan kuljettajia eri maista. Eläketurvakeskukseen tulleiden kyselyiden perusteella näyttää siltä, että nämä ongelmat ovat viime aikoina lisääntyneet. Erityisesti virolaisia kuljettajia koskevia ongelmia tuntuu riittävän.

set eivät koske muita kuin EU-kansalaisia. Jos suomalainen yritys palkkaa virolaisen kuljettajan, joka liikkuu EU-alueella, sosiaaliturvan järjestämisvelvollisuuden selvittäminen voi ollakin jo hankalaa.

Yleisenä muistisääntönä voi sanoa, että jollei virolainen kuljettaja (tai jokin muu EU:hun kuulumaton kansalainen), tee ollenkaan työtä Suomessa, hän ei voi kuulua Suomen eläke- tai muun sosiaaliturvan piiriin.

Eläketurvakeskus on katsonut, että jos osa työstä tehdään Suomessa ja osa sellaisessa EU-maassa, jonka kanssa Suomella on kahdenvälinen täydentävä sopimus sosiaaliturvasta (esimerkiksi Saksa tai Pohjoismaat), virolaisen kuljettajan työeläkevakuutus voidaan hoitaa Suomessa. Tämä Eläketurvakeskuksen kannanotto koskee vain työeläketurvaa, ei muuta sosiaaliturvaa.

Virolainen Georg kuljettaa rekkaa useissa EU-maissa, muun muassa Saksassa. Ajoittain kuljetuksia on myös Suomeen. Suomalainen työnantaja voi järjestää Georgian työeläkevakuutuksen Suomessa, vaikka Georgia ei ole aiemmin vakuutettu työntekijänä Suomessa.

Venäjällä kahden kerroksen väkeä

Jos työtä tehdään Suomen lisäksi sellaisissa maissa, joiden kanssa Suomella ei ole sosiaaliturvasopimusta, vaikkapa Venäjällä, Suomen eläke- ja sosiaaliturvan piiriin kuulumisen ratkaistaan Suomen kansallisen lainsäädännön mukaan. Venäjä saattaa lisäksi soveltaa päällekkäin omia määräyksiään.

Työeläkelaeissa ei ole erikseen säännöksiä matkustavasta henkilökunnasta. Ulkomaantytöitä koskee TEL:n 1 c pykälä. Sen mukaan työeläketurva pitää hoitaa Suomessa, jos työsuhde on suomalaisen työnantajaan ja työntekijä on ennen ulkomaille lähtöään ollut Suomen sosiaaliturvan piirissä. Käytännössä tämä tarkoittaa, että Suomessa asuvat kuljettajat on aina vakuutettava TEL:n mukaan. Työntekijän kansalaisuudella ei ole merkitystä.

Jos suomalainen kuljetusyritys palkkaa kuljettajan ulkomailta, vakuuttamisvelvollisuus ratkeaa sen mukaan, tekeekö kuljettaja pääosan työstään Suomessa vai ulkomailta.

Ivan asuu Venäjällä. Hän kuljettaa rekkaa Rauttiliikenne Oy:lle Lappeenrannasta Moskovaan. Pääosa työstään Venäjällä, joten hänen sosiaaliturvansa tulee hoitaa Venäjän lakien mukaan.

Ulkomailla yrittävillä omat kiemurat

EU-lainsäädännössä on yrittäjille omat sääntönsä, jotka muistuttavat työntekijöiden määräyksiä. Omaa autoaan ajavan yrittäjän tulee yleensä hoitaa sosiaaliturvansa siihen maahan, jossa hän vakituisesti asuu. Jos yrittäjä ei sattuisi harjoittamaan yrittäjätoimintaansa ollenkaan asuinmaassaan, sosiaaliturva tulisi hoitaa maassa, jossa hän pääasiassa toimii yrittäjänä. Suomen oloissa tämä lienee harvinaista.

Kahdenvälisissä sosiaaliturvasopimuksissa ei juuri ole erillisiä määräyksiä lähetetyistä tai matkustavista yrittäjistä, vaan heihin soveltuu työskentelymaan pääsääntö. Jos yritys ja yrittäjän asuinmaa ovat Suomessa ja yrittäjän työpanos toisessa sopimusmaassa vain ajoittaista, sosiaaliturva järjestyy yleensä Suomessa.

Yrittäjien eläkelaisia ei ole lainkaan säännöksiä ulkomaantytöistä. Tämä tarkoittaa sitä, että yrittäjän tulee olla Suomessa asuva ja työ tulee tehdä lähtökohtaisesti Suomessa, jotta yrittäjä voi vakuuttaa itsensä YEL:n mukaan. Soveltamiskäytännössä on kuitenkin katsottu, että yrittäjä ei putoa työeläketurvasta silloinkaan, kun hän tekee työtään sellaisissa maissa, joiden kanssa Suomella ei ole sosiaaliturvasopimusta, jollei hän yhtäjaksoisesti ole pois Suomesta yli vuotta.

Outi Lehmus
Eläketurvakeskuksen lakiosaston
jaostopäällikkö

Suomelle uusia sosiaaliturvasopimuksia

Suomi on äskettäin solminut uusia sosiaaliturvasopimuksia ja lisää on tulossa. Uudet

Sosiaaliturvasopimuksilla sovitaan yhteen eri maiden sosiaaliturvajärjestelmiä ja määrätään siitä, miten sosiaaliturva määräytyy liikuttaessa sopimusmaiden välillä. Sopimuksilla turvataan sosiaaliturvan jatkuvuus, jotta henkilö ei jää kokonaan sosiaaliturvan ulkopuolelle, ei saa kaksinkertaisia sosiaaliturvaetuja tai joudu maksamaan kaksinkertaisesti sosiaaliturvamaksuja.

Kaikissa sopimuksissa on lainvalintamääräykset, mukaan lukien määräykset lähetetyistä työntekijöistä. Lainvalintamääräysten perusteella määräytyy se, missä henkilö on kulloinkin vakuutettava, kun hän siirtyy sopimusmaasta toiseen.

Sosiaaliturvasopimuksia on pyritty solmimaan sellaisten keskeisten maiden kanssa, joilla on muuttoliikettä Suomeen tai joihin Suomesta on muuttoliikettä. Tällainen sopimus Suomella on Kanadan, Quebecin ja Yhdysvaltojen kanssa. Australian kanssa sopimusneuvotteluita on käyty pitkään, mutta sopimusta ei ole saatu valmiiksi eikä sen voimaantulosta ole tietoa. Tämä sopimus koskee vain eläkkeittä.

Sopimusneuvottelut on saatettu aloittaa myös toisen maan aktiivisuuden takia. Näin on tapahtunut Chilen kanssa. Suomen ja Chilen väliset sopimusneuvottelut ovat vielä toimeenpanosopimuksen osalta kesken.

Uutena Baltia

Viime aikoina sopimuksia on tehty Suomea maantieteellisesti lähellä olevien maiden kanssa. Viron ja Latvian kanssa sopimus on voimassa, uusin on Liettuan kanssa 1.8.2001 voimaan tullut sopimus. Puolan kanssa sopimusneuvottelut on käyty loppuun ja sopimus tulee voimaan vuonna 2003.

EU:n ulkopuolisista maista Suomella on sopimus myös Sveitsin ja Israelin kanssa.

EU-maista Suomella on kahdenvälinen sosiaaliturvasopimus Pohjoismaiden, Saksan, Iso-Britannian, Itävallan, Espanjan, Luxemburgin ja Kreikan kanssa. Vuoden 1994 alusta eli ETA:an liittymisestä lähtien sopimuksia on sovellettu lähinnä EU:hun kuulumattomiin kansalaisiin, jotka joko ovat parhaillaan

sopimukset tuovat myös työeläketurvaan uusia koukeroita. Esimerkiksi EU – Sveitsi -sopimuksen voimaantulo siirtää historiaan pääosan Suomen ja Sveitsin kahdenvälisestä sopimuksesta.

tai ovat aikaisemmin olleet vakuutettuja jommassakummassa sopimusvaltiossa. Sopimusta on sovellettu myös niihin EU-kansalaisiin, jotka eivät ole olleet lainkaan työelämässä.

Työssäkäyviin EU-kansalaisiin ja heidän perheenjäseniinsä sovelletaan lähtökohtaisesti EU:n sosiaaliturvaa koordinoivaa lainsäädäntöä (asetus 1408/71 ja sen toimeenpano-asetus 574/72; jäljempänä EU-säädökset).

Suomi on neuvotellut uusista kahdenvälisistä sopimuksista Saksan, Itävallan, Iso-Britannian ja Pohjois-Irlannin, Luxemburgin sekä Pohjoismaiden kanssa. Näistä ainoastaan Saksan kanssa neuvoteltu sopimus on voimassa. Luxemburgin sopimus on Suomessa eduskuntakäsittelyssä. Uudesta pohjoismaisesta sopimuksesta on käyty vasta alustavia neuvotteluita. Nämä uudet sopimukset täydentävät EU-säädöksiä.

Liettua

Sosiaaliturvasopimus Suomen ja Liettuan välillä tuli voimaan 1.8.2001. Sopimus noudattelee pääpiirteittäin Suomen ja Latvian välisellä voimassa olevaa sopimusta. Sopimuksessa on määräykset eläkkeistä, sairausvakuutuksesta, lapsilisästä, vanhempainetuksista, työttömyysturvasta sekä tapaturma- ja ammattitautivakuutuksesta.

Sopimuksessa ei ole sovittu sairaanhoidosta ja julkisesta terveydenhuollosta. Jos henkilöön sovelletaan tai on sovellettu jommankumman sopimusmaan edellä mainittua sosiaaliturvalainsäädäntöä, häneen sovelletaan sopimusta kansalaisuudesta riippumatta.

Sopimuksen määräysten mukaan toisessa maassa täyttyneet työskentelykaudet tai asuimiskaudet otetaan tarvittaessa huomioon, jot-

ta eläkeoikeus syntyisi toisessa sopimusmaassa. Tällöin Suomen työskentely- ja asumiskaudet otetaan huomioon täytettyssä Liettuassa vaadittua 15 vuoden vakuutusaikaa vanhuuseläkkeen saamiseksi.

Suomen työeläkeoikeuden syntymiseksi puolestaan otetaan Liettuasta huomioon ainoastaan oman työn perusteella täytetyt vakuutuskaudet. Esimerkiksi työttömyys- ja osa-aikaeläkkeen saamiseksi vaaditaan viisi vuotta työeläkeläisten alaista työskentelyä viimeisen viidentoista vuoden aikana. Tätä viiden vuoden aikaa laskettaessa otetaan tarvittaessa huomioon myös Liettuan työskentelykaudet.

Eläkkeen laskentaa koskevia määräyksiä ei sopimuksessa ole lainkaan, joten työeläkkeet lasketaan kansallisten sääntöjen mukaan. Sopimuksessa on kuitenkin eläkkeen maksamista koskeva määräys, jonka mukaan eläkkeet maksetaan sopimuksen piiriin kuuluville henkilöille sopimusmaasta toiseen.

Lisäksi sopimukseen on otettu Suomen ja Liettuan kansalaisia koskeva määräys, jonka mukaan työeläkkeet maksetaan toisen sopimusmaan kansalaisille myös sopimusmaiden ulkopuolelle, jos ne maksetaan sinne sopimusmaan kansalaisille.

Puola

Sopimus Puolan kanssa tulee siis voimaan 2003. Sopimus on niin sanottu laaja sosiaaliturvasopimus, joka sisältää pääosin samat sosiaaliturvan alat kuin Liettuan sopimus. Sopimuksessa on lisäksi Liettuan sopimusta vastaavat määräykset sopimuksen piiriin kuuluvista henkilöistä, toisessa sopimusmaassa täyttyneiden vakuutuskausien huomioimisesta sekä työeläkkeiden maksamisesta. Suomen työeläke määräytyy kansallisen lainsäädännön mukaan.

Chile

Suomen ja Chilen välinen sosiaaliturvasopimus koskee vain eläkkeitä ja eläkeläisten sairaanhoitoetuuksia. Sopimus on allekirjoitettu, mutta se ei ole vielä voimassa, koska toimeenpanosopimusneuvottelut ovat vielä kesken.

Sopimusta sovelletaan Suomen ja Chilen eläkelainsäädännön piiriin kuuluviin ja kuuluneisiin henkilöihin kansalaisuudesta riippumatta. Myös tämä sopimus sisältää määräykset muun maassa

työeläkkeen maksamisesta sopimusmaihin ja niiden ulkopuolelle sekä toisessa sopimusmaassa täyttyneiden vakuutuskausien ottamisesta huomioon eläkeoikeuden saamiseksi.

Itävalta, Iso-Britannia, Pohjois-Irlanti ja Luxemburg

EU-maiden kanssa neuvotellut uudet sopimukset ovat EU-säädöksiä täydentäviä. Lähinnä sopimukset koskevat sellaisia ryhmiä, joihin ei sovelleta EU-säädöksiä. Eräissä erityistilanteissa sopimukset koskevat myös EU-säädösten piiriin kuuluvia henkilöitä, kuten työeläkkeiden tulevan ajan osittamista koskeva sääntö Itävallan ja Luxemburgin sopimuksessa.

Ositussäännöksen mukaan Suomen työeläkkeen tulevan ajan eläkeosuus ositetaan vakuutuskausien suhteessa samalla tavalla kuin pohjoismaisen ja Saksan sopimuksen perusteella, jos eläkkeen hakijalle myönnetään tulevan ajan eläke sekä Suomesta että Itävallasta tai Luxemburgista.

Luxemburgin ja Itävallan sopimuksissa on lisäksi määräykset työeläkkeiden maksamisesta sopimusmaiden kansalaisille myös EU-maiden ulkopuolelle. Iso-Britannian ja Pohjois-Irlannin sopimusta uusittaessa siihen liittyvät Kanaalin saaret. Tässä sopimuksessa ei ole työeläkkeen laskentaa vaikuttavia säännöksiä.

EU - Sveitsi -sopimus

EU on solminut Sveitsin kanssa kesäkuussa 1999 sopimuksen henkilöiden vapaasta liikkuvuudesta EU:n ja Sveitsin välillä. Sopimus sisältää määräyksiä sosiaaliturvasta mukaan lukien eläketurva.

Tämän sopimuksen lähtökohta on, että Sveitsin ja Suomen sekä muiden EU-maiden välillä liikkuviin työntekijöihin sovelletaan sopimuksen voimaantulosta alkaen EU-säädöksiä. Sopimuksen voimaantulo edellyttää sen hyväksymistä kaikissa EU:n jäsenvaltioiden parlamenteissa.

Suomen ja Sveitsin kahdenvälinen sosiaaliturvasopimus lakkaa sopimuksen voimaantulosta lukien siltä osin kuin EU-säädöksissä säädetään samasta asiasta. Sopimuksesta jää edelleen voimaan määräys, jonka perusteella Suomen työeläke maksetaan Sveitsin kansalaisille samoin kuin Suomen kansalaisille kaikkiin maihin ja päinvastoin.

Uusi sopimus merkitsee myös sitä, että EU – Sveitsi -tilanteissa työeläke määräytyy kuten muu EU-eläke. Eläke voi siis tulla laskettavaksi myös pro rata –eläkkeenä. Sveitsin työkyvyttömyyseläkkeessä ei ole tulevaa aikaa, joten edellä mainitun tulevan ajan ositussääntöä ei näissä tilanteissa ole.

Jaana Rissanen
Eläketurvakeskuksen lakiosaston
yhteyspäällikkö

Toiminnan tehostaminen ajoi valtion väkeä eläkkeelle

Kun valtionhallinto tervehdytti talouttaan lamavuosina, varhaiseläkkeet lisääntyivät. Henkilöstön supistukset ja varhaiseläkkeiden kasvu olivat selvästi yhteydessä toisiinsa. Yhteys näkyi sekä tuolloin yhtiötetyissä laitoksissa että joissakin valtionhallinnon piirissä pysyneissä virastoissa.

Tiedot ilmenevät Valtiokonttorin tutkijan Esa Janatuksen tutkimuksesta ”Miksi ennenaikaiselle eläkkeelle?”.

Tutkimuksessa selvitettiin ennenaikaiselle eläkkeelle siirtymiseen vaikuttavia yksilöllisiä sekä työhön ja talouteen liittyviä tekijöitä valtionhallinnossa.

Yksilöllisiä ja työhön liittyviä tekijöitä arvioitiin kahden kyselyaineiston perusteella, jossa selvitettiin vastaajien käsityksiä omasta terveydentilastaan, työkyvystään ja työstään.

Talouteen ja työn tehostamiseen liit-

tyviä tekijöitä arvioitiin eläke- ja työsuhderekkisterien tiedoilla. Niistä tutkittiin, oliko henkilöstön supistuksilla ollut yhteyttä ennenaikaiselle eläkkeelle siirtymisen vaihteluihin.

Supistuksista selvä eläkepiikki

Yhtiötetyissä laitoksissa väki alkoi pikku hiljaa vähetä pari, kolme vuotta ennen yhtiöittämistä. Samanaikaisesti työkyvyttömyys- ja yksilölliset varhaiseläkkeet alkoivat lisääntyä niissä. Henkilöstöä myös irtisanottiin, koska kaksi vuotta yhtiöit-

tämisen jälkeen työttömyyseläkkeet lisääntyivät.

Henkilöstö ei vähentynyt pelkästään yhtiötetyissä laitoksissa. Myös joissakin virastoissa tehtiin rajuja organisaatiomuutoksia. Näissäkin niin sanotuissa suurten eläkevaihteluiden virastoissa näkyi selvästi sama suuntaus. Ministeriöissä muutokset olivat vähäisiä.

Karkean arvion mukaan valtionhallinnossa alkoi tuona aikana 2 500 ”ylimääräistä” eläkettä.

– Tehokkuuden ja taloudellisuuden tavoittelu johtaa väijäämättä siihen, että vähän tehottomammista työntekijöistä hankkiudutaan eroon. Yleensä silloin kohteeksi joutuvat ikääntyneet ja muita sairaudet työntekijät. Toisaalta muutokset ja työn vaatimusten kiristyminen saattavat johtaa siihen, että osa työntekijöistä ei enää selviä tehtävistään, Janatuinen sanoo.

Varhaiseläkkeille siirtyi eniten iäkkäitä miehiä. He olivat työskennelleet työntekijöinä tai alemmina toimihenkilöinä joko hyvin pitkään tai hyvin lyhyen ajan. Valtaosa lyhyen työuran tehneistä on ilmeisesti ollut tukityöllistettyjä, jotka valtiota palveltuaan ovat siirtyneet jollekin työkyvyttömyys- tai työttömyyseläkkeelle.

Naiset lähtivät miehiä useammin työttömyyseläkkeelle.

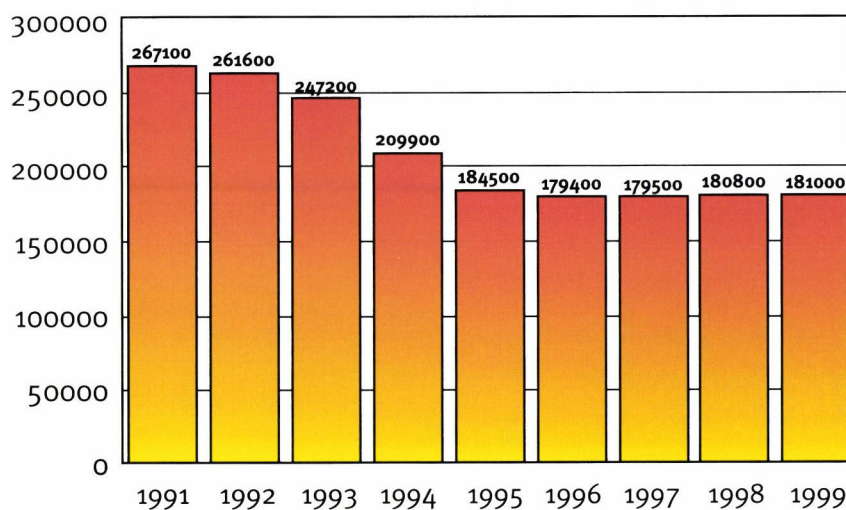
Työkykyä ei juuri tuettu

Aiemmin 1990-luvun alussa yhtiötetyt laitokset käyttivät varhaiskuntoutuspalveluja paljon. Jos aiempi varhaiskuntoutus ei ollut tuottanut hyviä tuloksia, saaneerausten aikana uusia vaihtoehtoja ei kovin ponnekkaasti mietitty.

– Työkokeiluja tehtiin, mutta haastatteluista sai sen vaikutuksen, että kokeilut toteutettiin jotenkin puolivillaisesti.

– Tehokkuusvaatimukset ja työkyvyn tukeminen työssä pysymiseksi ovat risti-

Kuvio 1. Valtion eläketurvan piirissä olleet henkilöt vuosina 1991 – 1999

Valtion eläketurvan piirissä olleet henkilöt vähenivät rajusti 90-luvulla. Kaikki eivät suinkaan lähteneet eläkkeelle, vaan suurin osa siirtyi valtion laitosten yhtiöittämisen mukana TEL:n piiriin.

riidassa varsinkin silloin, kun taloutta tervehdytetään, Janatuinen uskoo.

Osa eläkkeelle siirtyneistä oli myös kokenut, että heitä painostettiin eläkkeelle. Pääosa näistä vastaajista oli saneerattavista virastoista ja he kärsivät erilaisista sairauksista. Myllerrysten alkaessa heille alettiin vihjata eläkkeelle hakeutumisesta. Myöhemmin kaikki nämä ihmiset siirtyivät varsinaiselle työkyvyttömyyseläkkeelle. Iältään he olivat alle 50-vuotiaita. Aineisto, josta tällaisia ilmiötä oli havaittavissa, oli pieni eikä siitä voi tehdä yleisiä johtopäätöksiä, mutta todennäköisesti ”jonkinlainen kehottelu eläkkeelle” on ollut yleisemminkin.

Esa Janatuinen ei usko, että eläkepiikki olisi voitu välttää. Koska saneerattavista laitoksista piti tehdä voittoa tuotavia yrityksiä, toiminnan tehostamiseksi henkilöstöä oli vähennettävä. Toinen, mutta huonompi vaihtoehto olisi ollut työntekijöiden kylmä irtisanominen.

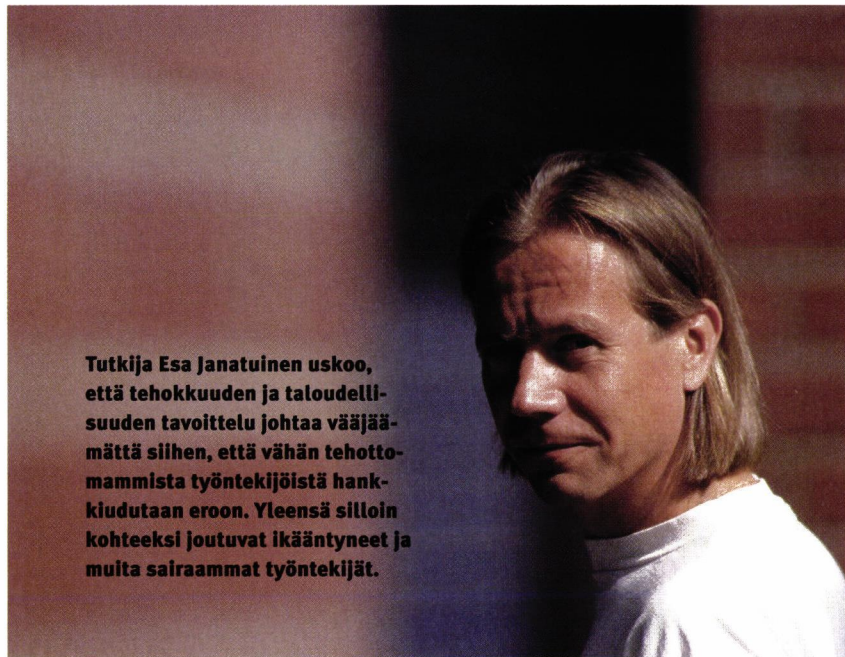
Mielekäs työ pitää terveenä

Julkisuudessa on erittäin paljon keskusteltu työyhteisön merkityksestä. On sanottu, että jos työssä ei viihdytä, niin se aiheuttaa pakoa eläkkeelle. Janatuinen ei aivan sellaisenaan allekirjoita väitettä.

– Tutkimukseni mukaan ongelmat työyhteisössä ovat ehkä välttämätön, mutta eivät riittävä edellytys halulle siirtyä eläkkeelle. Mutta siinä vaiheessa, kun henkilö ei tunne itseään enää työkykyiseksi ja työyhteisössä on ongelmia, eläkeajatukset kasvavat voimakkaasti.

– Nämä kaksi edellytystä täyttyivät valtaosalla eläkkeelle suuntautuneista ja jo eläkkeelle siirtyneistä. Vain muutama henkilö piti terveyttään hyvänä, mutta halusi silti eläkkeelle, Janatuinen painottaa.

Jos työssä viihdyttiin ja terveys oli hyvä, lähes kaikkien mielestä entisellään oli hyvä jatkaa. Niillä, joiden työ oli kiireistä mutta samalla palkitsevaa ja tietys-

Tutkija Esa Janatuinen uskoo, että tehokkuuden ja taloudellisuuden tavoittelu johtaa väijäämättä siihen, että vähän tehottomammista työntekijöistä hankiudutaan eroon. Yleensä silloin kohteeksi joutuvat ikääntyneet ja multa sairaimmat työntekijät.

sä määrin vapaata, ei ollut juurikaan sairauksia eikä työkykyongelmia.

Hyvä työ ja terveys sekä halu jatkaa työssä liittyvät selvästi yhteen. Huono työ ja terveys sekä eläkehakuisuus taas liittyvät yhteen.

Aikainen vaihtoehto auttaa

– Kolmannella merkittävällä ryhmällä oli huono työ ja työssä ongelmia, mutta terveys vielä hyvä. Useimmat heistä olivat iältään alle 45-vuotiaita. Kun heiltä kysyttiin, mitä he toivoivat tulevaisuudelta, he eivät todellakaan halunneet eläkkeelle. Heille oli tärkeätä jatkaa työssä, kunhan työhön saisi muutoksia.

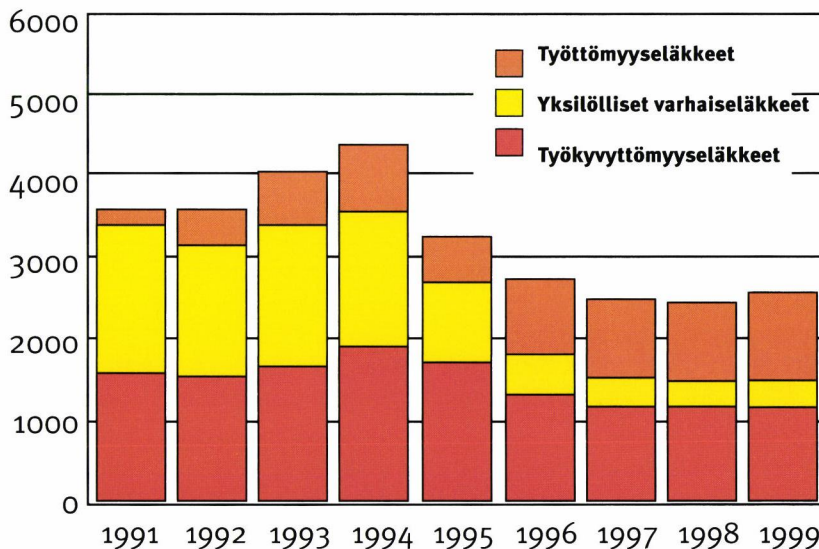
On myös tutkittu, että kuluttava ja virikkeetön työ pitkään jatkuessaan muurentaa terveyttä.

– Pitkällä aikavälillä tärkein keino vähentää ennenaikaiselle eläkkeelle siirtymistä olisikin kehittää koko henkilöstön työn sisältöä.

– Lyhyellä aikavälillä ehkä tehokkain keino estää ennenaikaista eläköitymistä on tarjota työkyvyn rajoitteista kärsiville jokin paremmin sopiva työ tai työtehtävä jo siinä vaiheessa, kun ongelmat eivät ole kehittyneet liian vaikeiksi, Esa Janatuinen ehdottaa.

**Haastattelu: Marja-Liisa Takala
Kuva: Niko Nurmi**

Kuvio 2. Valtion eläketurvan piirissä alkaneet varhaiseläkkeet vuosina 1991 – 1999

Vertailuansiot voidaan hakea kauempaakin

TKN:n mielestä osatyökyvyttömyyseläkkeen hakijan kokonaistilanne tulisi ottaa huomioon riittävän pitkältä ajalta, jos hänen ansiotasonsa viime vuosina on ollut alhainen esimerkiksi työttömyyden takia.

Osaeläkkeen aikaisten ansioiden raja voitaisiin määrätä esimerkiksi sellaisen työsuhteen ansiosta, jotka edustavat hakijan vakiintunutta, ennen työttömyyttä vallinneen työhistorian mukaista ansiotasoa.

1

990-luvun lamavuosien seurauksena eläkelaitoksiin on tullut osatyökyvyttömyyseläkehakemuksia, joissa hakijan viime vuosien työansiot ovat olleet hyvin vähäiset verrattuna aikaisempaan, vakiintuneeseen ansiotasoon. Hakijat jatkavat edelleen työskentelyä suunnilleen samoin ansioin kuin viime vuosina, mutta heidän työkykynsä on lääketieteellisesti arvioiden alentunut selvästi osaeläkkeeseen oikeuttavasti.

Ongelma onkin tiivistynyt kysymykseen, onko hakijalla oikeus työeläkeläkeen mukaiseen osatyökyvyttömyyseläkkeeseen eli mikä ansiotasoa olisi otettava vertailun pohjaksi työkykyarviossa. Jäljellä olevaa työkykyä arvioidaan sekä terveydentilan että ansiokyvyn heikkenemisen perusteella.

Keskustelun pohjana neuvottelukunnalla oli kaksi osaeläkeasiaa. Niissä yhdenjaksoiset työhistoriat päättyivät jo vuonna 1993, minkä jälkeen työansiot jäivät hyvin vähäisiksi. Eläkelaitos tiedusteli neuvottelukunnan kantaa hakijoiden eläkeoikeuteen ja siihen, minkä ansioiden perusteella heidän eläkeikäisten ansioidensa raja tulisi määrätä.

Toinen tapauksista oli 49-vuotias nainen, joka työskenteli lähes yhdenjaksoisesti myyjänä vuodesta 1973, kunnes jäi

työttömäksi 1993. Viimeisen TEL-työsuhteen eläkepalkka oli vuoden 2000 indeksitasossa noin 8 800 markkaa kuukaudessa. Sen jälkeen nainen toimi lyhyen aikaa kioskiyrityksenä, mutta lopetti sen kannattamattomana. Vuosina 1995-1998 hänellä oli muutamia kuukauden tai kahden työsuhteita, lähinnä perhepäivähoitajana. Toimeentulo oli kuitenkin pääasiallisesti työttömyyspäivärahojen varassa.

Osaeläkehakemuksessaan nainen ilmoitti aloittaneensa vuoden 2000 lopulla osapäivätyön (neljä tuntia viikossa) elintarvikekioskin myyjänä 3 700 markan kuukausipalkalla. Lääketieteellisesti häntä voitiin pitää osaeläkkeeseen oikeuttavasti työkyvyttömänä. Työkyvyttömyyden syynä on lannenikaman siirtymä, lannerangan rappeuma ja oikean olkanivelen kiertäjälisäosinoreyhtymä.

Toinen hakija oli 54-vuotias mies, joka ilmoitti toimivansa nykyään eri seurakunnissa kiertävänä evankelistana. Hän oli joutunut lopettamaan rakennusalan yritystoimintansa vuonna 1993 liikuntavaivojen vuoksi, joita oli ilmennyt jo vuodesta 1990 lukien. Työkyvyttömyyden pääasiallisena syy on vaikea nivelrikko, jonka vuoksi hän joutuu liikkumaan kynnärkkepiin voimakkaasti nojaten vipumalla lantiota kiertoliikkeellä.

Miehen YEL-työtulo oli vuoden

2000 indeksitasossa vajaat 4 000 markkaa kuukaudessa. YEL-vakuutuksen jälkeen hänelle on rekisteröity TaEL:n mukaisia ansioita evankelistatöistä vuodesta 1998 alkaen 5 000 – 10 000 markkaa vuosittain.

Neuvottelukunnan kanta

Työeläkelakien mukainen työkyvyttömyyseläke on tarkoitettu korvaamaan sairauden aiheuttamaa ansiotason alentumista tai ansioiden poisjäämistä. Näin ollen ansioiden alentumista arvioitaessa vertailukohtaksi otetaan sellainen ansiotasoa, johon sairaus ei vielä ole merkittävästi vaikuttanut.

Kun eläkkeenhakijan työkyky on alentunut osaeläkkeeseen oikeuttavasti, osaeläkkeen aikaisten ansioiden rajaa harkittaessa vertailupohjana pidetään lähtökohdaisesti lähiaikoina ollutta ansiotasoa. Useimmiten kysymys on sen työsuhteen eläkepalkasta, johon tuleva aika liitetään.

Jos henkilö on viime aikoina siirtynyt työsuhteesta toiseen ansiotason kerta kerralta alentuessa, vertailutasona voidaan pitää sen työsuhteen ansiota, jonka jälkeen ansiot ovat alkaneet alentua. Ellei tuota ajankohtaa ole löydettävissä, vertailutaso voidaan määrätä useamman työsuhteen keskimääräisen ansion perusteella.

Kun eläkkeenhakijan ansiotasoa on viime vuosina ollut matala työttömyyden vuoksi, tulisi ratkaisua tehtäessä ottaa huomioon hakijan kokonaistilanne riittävän pitkältä ajalta. Osaeläkkeen aikaisten ansioiden raja voitaisiin määrätä esimerkiksi sellaisen työsuhteen ansiosta, jotka edustavat hakijan vakiintunutta, ennen työttömyyttä olleen työhistorian mukaista ansiotasoa.

Edellä todettu huomioon ottaen sen tapaisissa tilanteissa, jollaisia nämä kaksi eläkeasiaa olivat, olisi neuvottelukunnan mielestä perusteltua myöntää osatyökyvyttömyyseläke. Näissä kummassakin tapauksessa vertailupohjana sekä työkyvyn arvioinnissa että osaeläkkeen aikaisten ansiorajojen määrittelyssä pitäisi käyttää ennen vuotta 1993 ollutta ansiotasoa.

Marja Kallenautio
Eläketurvakeskuksen
lakiosaston jaostosihteeri

Valtion talousarviossa ei uutta eläkesektorille

Valtiovarainministeriön esityksen ja hallituksen budjettineuvottelujen perusteella näyttää siltä, että sosiaaliturvaan ja eläkkeisiin ei ensi vuoden talousarvioesityksessä tehdä merkittäviä muutoksia.

Budjetintekoa ovat tällä kertaa leimanneet heikkenevät talousnäkymät ja epävarmuus talouden reaalkasvu- vauhdista sekä hitaan vaiheen kestosta. Bruttokansantuotteen reaalkasvuksi VM arvioi tälle vuodelle 2,7 ja ensi vuodelle 2,5 prosenttia. En malta olla mainitsematta, että nämä kasvuarvot ovat samat kuin ETK:ssa arvioitiin jo vuonna 1999 tehdyssä pitkän aikavälin ennusteessa. Tosin ennustelukuja alennettaneen myöhemmin.

Hallitus vastaa kasvun hidastumiseen veronalennuksin, mikä on keynesiläisittäin oikea-oppista suhdannepolitiikkaa ja samalla osa liberalistista rakenneuudistusta. Hallituksen ja myös kansan kannalta valitettavaa on, että veronalennusten miellyttävä vaikutus hukkuu suurempiin muutoksiin eli kansainvälisen kysynnän vähenemiseen. Talousarvion vastaanotto on lähes joka suunnalla ollut kuitenkin myönteinen.

Kokonaisveroaste laskemassa

Arvioiden mukaan veroaste eli kaikkien taloudessa vuoden aikana kerättyjen verojen osuus bruttokansantuotteesta on vuonna 2002 yli neljä prosenttiyksikköä alempi kuin vuonna 2000.

Tuloksena oleva veroaste on laskelmieni mukaan vallitsevalla työttömyysasteella jonkin verran kestävä tason alapuolella, jos menoperusteet ovat nykyiset. Sopii siis toivoa, että verojen alentaminen vähentää työttömyyttä. Valtion ylijäämän bruttokansantuoteosuuden arvioidaan vähenevän tämän vuoden 2 prosentista 0,5 prosenttiin vuonna 2002.

Verojen alenemisesta melkoinen osa on muuta kuin kotoperäisten poliittisten päätösten tulosta. Yritysten tulokset ja varallisuusarvot ovat heikentyneet ja sitä myötä pääomatuloverojen kertymä alenee. Kilpailun ja sopimusten paineen takia vä-

lillinen verotus kevenee jonkin verran.

Palkka- ja eläketulojen verotusta kevennetään monin keinoin, tuloveroasteikon muutoksilla, kunnallisverotuksen ansiotulovähennyksen nostolla, yksityisen työnantajan kansaneläkevakuutusmaksun alennuksin sekä eläkkeensaajien sairausvakuutusmaksun alentamisella 0,8 prosenttiyksiköllä tämän vuoden tasosta.

Päivärahoihin viilausta

Sosiaaliturvan puolella merkittävimmät muutokset ovat työttömien peruspäivärahan ja työmarkkinatuen korotus noin 8 markalla päivää kohti sekä myöhemmin tarkennettavat ansiosidonnaisen päivärahan muutokset. Yhteinen menovaikutus on 400 miljoonan markan luokkaa vuodessa.

Sairausvakuutusten päivärahasäännöksissä korjataan eräiden erityistilanteissa olevien asemaa, esimerkkinä työeläkekuntoutuksessa olevat. Kansaneläkkeiden lapsikorotukset palautetaan ja työmarkkinatuen lapsikorotuksia korotetaan. Tehtyihin kansaneläkkeen pohjaosan leikkauksiin ei puututa.

Varhaiseläkesäännösten muutokset olivat alunperin valtiovarainministeriön listalla, mutta valmistelu on nyt kolmikantapohjalla. Eläkesäännösten muutosten valmistelussa hallitus korostaa ohjelmansa tavoitetta nostaa keskimääräistä työnhajottajia 2 - 3 vuodella pitkällä aikavälillä.

Budjetin yhteydessä antamansa tiedonannon mukaan hallitus kiirehtii kolmikantaista valmistelutyötä työttömyys- ja eläkejärjestelmän kehittämiseksi siten, että asiaa valmistelevien työryhmien esitykset olisivat käytettävissä syksyn 2001 kuluessa, jotta tarvittavat lainsäädäntömuutokset voidaan tehdä kevään 2002 aikana. Aikataulu on kunnianhimoisen.

Reijo Vanne
Eläketurvakeskuksen
johtava ekonomisti

Eläketurvakeskus

PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Eläketurvakeskuksella uusi ilme

Eläketurvakeskus on uudistanut visuaalista ilmetään. Ilmeen uudistamista on toteutettu sitä mukaan kuin uusia tuotteita on ilmestynyt. Työssä asiantuntijoina ovat olleet ETK:n maalauskerho ja viestintäosasto.

Eläketurvakeskuksen uudet yritysvärit ovat elokuun keltainen ja syvä sininen.

Keltaiseen yhdistyvät sanat raikas, oikeudenmukainen, rehellinen, ennakkoluuloton. Väri, kypsä keltainen, voi tuoda mieleen viljapellon ja siten viitata lei-

pään eli työeläkkeeseen.

Syvä sininen on puolestaan levollinen väri, se on totuuden ja syventymisen symboli. Sininen väri opettaa arvostamaan rehellisyyttä, kunniaa ja vilpittömyyttä.

Myös liikemerkki on uudistettu. Tiimalasia pitelevät kädet ovat ennallaan, mutta ne on sijoitettu keltaiseen merkkiin, jossa on linjaus ylöspäin. Näin liikemerkkiin tulee uutta ilmettä ja dynaamisuutta. Myös nimemme kirjasin on muuttunut.

Työeläkelaitosten avainlukuja vuodelta 2000

TEL -säätöt

Työsuhteessa olevat 31.12.	lkm	142 000
Eläkkeensaajat 31.12.	lkm	50 000
Myönnetyt eläkkeet	lkm	5 000
Lakisääteiset eläkkeet	Mmk	2 774
Kannatusmaksutulo	Mmk	4 017
Sijoitustoiminnan nettotuotot (kirjanpitoarvoin)	Mmk	6 259
Sijoitustoiminnan keskim. tuotto 2000 (käyvin arvoin)	%	1,1
Sijoitustoiminnan keskim. tuotto 1998-2000 (käyvin arvoin)	%	18,1
Sijoituskanta	Mmk	22 828
Vastuunjakokorvaukset *	Mmk	-867
Liikekulut	Mmk	40
Eläkevastuu (sisältää lisävakuutusvastuun)	Mmk	23 850
Eläkevastuun muutos	Mmk	495
Toimintapääoma	Mmk	8 850
Toimintapääoma tavoitevyöhykkeen alarajasta	%	173
Taseen loppusumma	Mmk	26 235
TEL -säätöitä yhteensä	lkm	37

TEL -kassat

Työsuhteessa olevat 31.12.	lkm	32 000
Eläkkeensaajat 31.12.	lkm	17 000
Myönnetyt eläkkeet	lkm	1 000
Lakisääteiset eläkkeet	Mmk	1 066
Vakuutusmaksutulo	Mmk	725
Sijoitustoiminnan nettotuotot (kirjanpitoarvoin)	Mmk	951
Sijoitustoiminnan keskim.tuotto 2000 (käyvin arvoin)	%	3,1
Sijoitustoiminnan keskim. tuotto 1998-2000 (käyvin arvoin)	%	8,8
Sijoituskanta	Mmk	7 454
Vastuunjakokorvaukset *	Mmk	236
Liikekulut	Mmk	29
Eläkevastuu (sisältää lisävakuutus- ja tasoitusvastuun)	Mmk	8 980
Eläkevastuun muutos	Mmk	698
Toimintapääoma	Mmk	3 450
Toimintapääoma tavoitevyöhykkeen alarajasta	%	182
Taseen loppusumma	Mmk	9 061
TEL -kassoja yhteensä		8

YEL -kassat

Työsuhteessa olevat 31.12.	lkm	2 300
Eläkkeensaajat 31.12.	lkm	3 000
Myönnetyt eläkkeet	lkm	200
Lakisääteiset eläkkeet	Mmk	137
Vakuutusmaksutulo	Mmk	71
Sijoitustoiminnan nettotuotot (kirjanpitoarvoin)	Mmk	33
Sijoitustoiminnan keskim.tuotto 2000 (käyvin arvoin)	%	3,1
Sijoitustoiminnan keskim. tuotto 1998-2000 (käyvin arvoin)	%	8,8
Sijoituskanta	Mmk	433
Vastuunjakokorvaukset *	Mmk	39
Liikekulut	Mmk	3,5
Eläkevastuu (sisältää vakuutusmaksuvastuun)	Mmk	4,6
Eläkevastuun muutos	Mmk	1,4
Taseen loppusumma	Mmk	462
YEL -kassoja yhteensä	lkm	4

* negatiivinen luku kuluu, positiivinen tuottoa eläkelaitokselle

Kati Parkkinen

Valtiokonttori

Vakuutetut, lkm	180 000
Eläkkeensaajia, lkm	272 756
Maksutulo, Mmk	6 777
Eläkemeno, Mmk	14 387
Sijoitusomaisuus, Mmk (kirjanpitoarvo)	
Korkosijoitukset	17 683
Osakesijoitukset	320
Sijoitusten tuotto, %	5,44

Valtion eläkerahasto aloitti osakesijoittamisen vasta joulukuun puolivälissä, jolloin käytännössä lähes kaikki sijoitukset olivat korkosijoituksia.

Kirkon keskusrahasto

Vakuutetut, lkm	16 582
Eläkkeensaajia, lkm	13 193
Maksutulo, Mmk	602
Eläkemeno, Mmk	453
Sijoitusomaisuus, Mmk (kirjanpitoarvo)	2 365
Korkosijoitukset	762
Osakesijoitukset	655
Sijoitusten tuotto, %	7,17

40

40
VUOTTA

TYÖELÄKE

Työeläke 40 vuotta

työn merkeissä

Työeläkejärjestelmän 40-vuotuisuutta vietetään yhteistyön ja työn merkeissä. Vakuutettuihin päin vuosi 2002 näkyy palvelutilaisuuksina, joita järjestetään yhteisvoimin Helsingissä, Espoossa, Vantaalla, Turussa, Jyväskylässä, Lahdessa, Vaasassa, Mikkelissä ja Rovaniemellä. Helsingissä ollaan keskustassa, rautatienorilla pystytetyssä suurtelessä 17-18.9.2002 kymmenientuhansien työmatkalaisten reitin varrella.

Finanssijohtaja Satu Huber

Koska työeläkelait annettiin 40 vuotta sitten 8.7.1061 avattiin merkivuosi jo kesällä. Ravintola Sipulissa järjestettiin seminaari eläkevaroista ja sijoittamisesta. Tulevaisuuteen katsovan seminaarin esiintyjäkaartiin kuului alan asiantuntijoiden parhaimmisto.

Eläkesijoittajien huipunimiin lukeutuu myös Valtiokonttorin finanssijohtaja **Satu Huber**. Hänen esityksensä käsitteli paitsi valtion eläkerahaston sijoitussuunnitelmaa, myös toista näkökulmaa eli valtion lainoja eläkesijoittamisen kohteina. Huber toivoi, että valtion obligaatioiden houkuttelevuus eläkevarojen sijoituskohteena pysyisi hyvänä.

Tilaisuuden päätteeksi **Kari Puro** esitteli merkivuoden tunnuksen. Tunnuksen on suunnitellut Eläketurvakeskuksen graafikko **Katri Hyytiäinen**. Tunnuksen kolmiomaisessa perusmuodossa voidaan nähdä miellelyhtymä kolmikantaan, joka työeläkejärjestelmälle on ratkaiseva muodostelma.

Tunnuksen sateenkaaren värit puolestaan symboloivat työeläkejärjestelmän moninaisuutta, josta kuitenkin muodostuu yhtenäinen kokonaisuus. Kaukana ei ole myöskään mielikuva eläkekaaresta, joka on järjestelmän palvelupisteiden tunnuksena.

Tunnus on nyt vapaassa käytössä koko työeläkejärjestelmässä. Sitä voidaan käyttää sellaisenaan esitteissä ja muissa painotuotteissa, asiakaslehdissä, kirjelomakkeissa, kirjekuorissa, liikelahjoissa, julisteissa ym.

Yhteisen tunnuksen käyttö tuo työeläkejärjestelmälle yhteistä imagoa. Kun vakuutetut näkevät tuon tuostakin tunnuksen eri toimijoiden käytössä, heidän käsityksensä työeläkejärjestelmän yhtenäisyydestä vahvistuu.

Pirkko Jääskeläinen

Kun avun tarpeella oli kasvot

Vaivaisukoista tullut itsekin vaivaisia

– Vaivaisukot ovat yhteisvastuullisuuden varhainen ilmentymä veistotaiteen muodossa, sanoo 30 vuotta aiheeseen perehtynyt arkkitehti **Kaija Santaholma**.

Yhden naisen kiinnostuksen tuloksena jokainen Suomen 107:stä edelleen olemassa olevasta vaivaispatsaastamme on taltioitu kuvina ja lyhyenä kertomuksena kirjaan ”Vaivaisukko – tummatukka ja kirkonääjät”.

Kirjan nimi juontuu vaivaisukkojen lukuisista nimityksistä. Santaholman innoituksena ovat toimineet omat lapsuuden kokemukset Lapualta.

– Pieni tyttö tuli hyvälle mielelle, kun isä nosti pikku-Kaijan antamaan rahaa vaivaisukolle, Santaholma muistaa.

Vaikka hän edelleen uskoo, että vaivaisukko tuottaa hyvää, aikuisena hän on saanut lähinnä kauhistella vaivaisukkojen huonoa hoitoa.

Tutkija ei ole ollut asialla hetkeäkään liian aikaisin, sillä niin varkaat kuin vandaalit, mutta myös seurakunnat ja jopa museoviranomaisetkin ovat kohdelleet ainutlaatuisia miesparkoja kaltoin.

Suomalaisen kulttuuriperinnön väsymätön puolestapuhuja, ministeri **Jaakko Numminen** pitää vaivaisukkoja yhtä ainutlaatuisina kuin puukirkkojamme.

Silti nyt osa kansantaiteellista kulttuuriperintöämme lojuu ulkonaisesti yhtä vaivaisina kuin aikanaan ne ihmiset, joiden avustamiseksi vaivaisukot pystytettiin.

Päinvastoin kuin useimmat muut, Eläketurvakeskus on pyrkinyt säilyttämään vaivaisukoperinnettä. Vuonna 1981, kun työeläkevakuutus täytti 20 vuotta, ukot ja myös ainoa jäljellä oleva kahdesta vaivaistyöstä, Soinin tyttö, havainnollistivat julisteissa työeläketurvaa. Veistoksilla kuvitettiin myös tuolloinen toimintakertomus.

Ukkojen mallina vammutuneet sotilaat

Vaikka armeliaisuus on aina kuulunut kristinuskoon, uskonpuhdistus lopetti rahankeräykseen tarkoitettujen pyhäinkuvien pidon 1500-luvulla.

Mahdollisesti Ruotsi-Suomen loputtomissa sodissa haavoittuneiden sotainvalidien huoltotarve elvytti perinteen 1600-luvulla.

– Kepin kanssa kerjuulla liikkuvasta jalkapuolesta miehestä tuli useimpien vaivaisukkojen tunteisiin vetoava malli.

Nähtävästi samasta syystä tiedetään vain kaksi naispuolista vaivaisveistosta.

Vanhoja kirkonäijjiä on ollut ainostaan Länsi-Suomessa ja erityisesti Pohjanmaalla, joka oli maan talousveturi 1700-luvulta 1800-luvun alkuun.

Vauraassa maakunnassa riitti rahaa myös auttamiseen toisin kuin suhteellisesti köyhemmässä Itä- ja Pohjois-Suomessa.

Moni-ilmeiselle perinteelle ei nykyvastinetta

Perinne kasvojen antamisesta avun tarpeelle ei ole vielä kukaan katkenut. Uusin vaivaisukko veistettiin 1999, kuvaavasti nykyajan kirvesmiehen ja kansantaiteilijan työkalulla: moottorisahalla.

Santaholma ei paheksukaan, että jotkut harvoista kunnostetuista ukoista ovat saaneet uuden sävytyksen ja ilmeen kasvoilleen.

– Kyllähän ihmisenkin ilme muuttuu ajan saatossa.

Avustamisen muodot ovat tehostuneet vaivaisukkojen ajasta. Itse asia on kuitenkin säilynyt pohjimmiltaan samana. Apua tarvitseva on köyhä, vanha, vaivainen – ihminen.

Silti Santaholma ei pinnistämälläkään keksi mitään vastaavia symboleja nykyajassa.

– Toki pankit jakavat lapsille säästöpossuja, mutta ei se ole sama asia. Ehkä tämä aika on tarkoitettu meneville 25-45-vuotiaille, kaikki, heti ja nyt -kilpajuksijoille, mutta jossain vaiheessa juoksu loppuu.

Kimmo Kontio

Verdandi on nyt Veritas

Nimi muuttui - kaikki muu säilyi ennallaan

Verdandi kuuluu uuteen Veritas-vakuutusryhmään, joka tarjoaa kaikenkattavia vakuutus-, sijoitus- ja rahoituspalveluja. Samalla nimi Verdandi muuttui Veritaksi. Eläkevakuutusyhtiö Verdandin uusi virallinen nimi on Eläkevakuutusosakeyhtiö Veritas ja Henkivakuutusosakeyhtiö Verdandista tulee Henkivakuutusosakeyhtiö Veritas.

Yhteystiedot ja yrityksenumerot säilyvät ennallaan, lukuunottamatta sähköpostiosoitteita, jotka kirjoitetaan vastaisuudessa etunimi.sukunimi@veritas.fi.

Verdandin lisäksi Veritas-ryhmään kuuluu Veritas keskinäinen vahinkovakuutusyhtiö (aikaisemmin Svensk-Finland), Jälleenvakuutusosakeyhtiö Veritas sekä Rahastotori Oy (Fondex Rahastotori Oy).

TKP Tieto – Suomen vanhin IT-alan palveluyritys 40 vuotta

TKP Tieto Oy, Suomen vanhin IT-alan palveluyritys, täyttää lokakuun 24. päivänä 40 vuotta. TKP Tieto on suunnitteluyhtiö, joka on erikoistunut työeläke- ja vakuutustietojärjestelmiin.

TKP Tieto on toteuttanut asiakkailleen tietotekniikka- ja palveluja alkuajoista keskuskonejärjestelmistä nykypäivän web-ratkaisuihin. Parhaillaan TKP Tieto on asiakkaidensa kanssa rakentamassa työeläke.fi-verkkopalvelua, jolla tarjotaan kansalaisille työeläkkeisiin liittyviä yleisiä ja henkilökohtaisia palveluja. Verkkotekniikkaa hyödynne-

Informoi, neuvoo, keskustele ja osallistuu

Viranomaisviestinnälle uudet ohjeet

Valtionhallinnon viestintää selväyttävä työryhmä luovutti huhtikuussa pääministeri Lipposelle valtionhallinnon viestintää selvittelevän muistionsa. Selvityksen pohjalta on tarkoitettu lisätä julkisuuslakiin viranomaisten viestintävelvollisuuksien täytäntöönpanoa ohjaavat säännökset sekä antaa valtionhallinnon ulkoista viestintää koskevat yleiset suositukset sekä laatia erik-

seen ohjeet Valtioneuvoston viestinnästä, EU-tiedotuksesta ja kriisiviestinnästä.

Maa- ja erityisesti viestintämaailma on muuttunut ympärillämme niin voimakkaasti viime vuosina, että edelliset, vuodelta 1984 peräisin olevat valtionhallinnon viestintäohjeet ovat auttamattomasti vanhentuneet. Siirtyminen yksisuuntaisesta viranomaisviestinnästä vuorovaikut-

teiseen kansalaisviestintään on niin suuri muutos, että työryhmä on joutunut pohtimaan aivan perimmäisiä kysymyksiä, muun muassa määrittelemään uudelleen koko hallinnon viestintätöiden määrittämisen, sen tehtävät ja resurssoinnin sekä nostamaan esille kokonaan uusia asioita kuten sähköiset viestimet ja verkkoympäristön.

Kansalainen – tärkein kohderyhmä

Työryhmän esittämä viestintänäkymä asettaa paitsi ammattimaiselle viranomaisviestinnälle

Tietokonepalvelun uusi tietokonesali Kalevankadulla vuonna 1971 ja tietojenkäsittelyjärjestelmä IBM Systemi/360 malli 50.

tään myös omassa asiakaspalvelussa.

Neljään vuosikymmeneen mahtuu koko tietotekniikan kirjo niin laitekuin järjestelmäpuolellakin. Vuonna 1961 hankittiin ensimmäinen, siihen aikaan Suomen suurin keskustietokone. Tietotekniikkaan liittyi paljon käsityötäkin – reikäkortit, tempullevyt ja atk-lista. Nyt jokaisella on oma työasemansa, siinä sovelluksia ja ohjelmia kunkin tarpeen mukaisesti. Yhteydet asiakkaisiin ja koko maailmaan ovat auki internetin välityksellä.

TKP Tiedon asiakkaat ovat suomalaisia työeläkelaitoksia ja eläkevakuutusyhtiöitä. Henkilöstön määrä on lähes 200. Liikevaihto on noin sata miljoonaa markkaa.

Vakuutusyhtiöt Eläke-Varma, Ilmarinen, Salama ja Suomi perustivat Oy Tietokonepalvelu AB:n vuonna 1961. Yhtiön tehtäväksi tuli huolehtia suomalaisen työeläkejärjestelmän tietotekniikasta. Omistajat ovat neljän vuosikymmenen aikana vaihtuneet. Kolmisen vuotta sitten Tietokonepalvelusta tuli TKP Tieto ja TietoEnator-konsernin osakkuusyhtiö. Muut nykyiset omistajat ovat Eläketurvakeskus, LEL Työeläkekassa, Maatalousyrittäjien eläkelaitos ja Merimieseläkekassa.

myös yksittäisten virkamiesten tiedotustottumuksille aivan uudenlaisia vaatimuksia ja haasteita. Hallinnon tiedotus on nähty perinteisesti yksisuuntaisena, viranomaisen omasta aloitteesta tapahtuvana tiedonvälityksenä. Uusi määritelmä on huomattavasti laajempi ja ottaa huomioon uuden kaksisuuntaisen viestintäkulttuurin, jossa hallinto toimii aktiivisesti sekä vastaanottavana että lähettävänä osapuolena.

Vaikka hallinnossa puhutaan tänä päivänä vahvasti yritysmaailman värittämin termein asiakasnäkökulmasta, asiakkuuden hallinnasta, tulosjohtamisesta, tuotteista jne, työryhmä määrittelee hallinnon viestinnän tärkeimmäksi kohderyhmäksi tiukasti ja yksiselitteisesti kansalaisen. Kansalaisilla on oikeus tietää ohjeista, tulkinnoista ja kriteereistä,

Eläketurvakeskus

Ekonomi Päivi Harju on nimitetty tietojärjestelmäosaston osastopäälliköksi 5.9.2001 lukien. Päivi Harju on työskennellyt tietojärjestelmäosastolla 1.4.1998 lähtien projektipäällikkönä. Sitä ennen hän toimi TKP Tiedossa suunnittelijana.

Valtiotieteen maisteri Sini Laitinen-Kuikka on nimitetty kehityspäälliköksi suunnittelu- ja laskentaosastolle 1.6.2001 lukien.

Suunnittelu- ja laskentaosastolle on nimitetty tutkijaksi valtiotieteen maisteri Mika Vidlund 1.6.2001 lukien sekä matemaatikoiksi filosofian tohtori Peter Biström 1.9.2001 lukien ja filosofian ylioppilas Anne Laitinen 1.8.2001 lukien.

Eläkejärjestelmäosastolle on nimitetty 1.7.2001 alkaen kehityspäälliköiksi yhteiskuntatieteiden maisteri Juha Lanne, filosofian maisteri Katri Raatikainen ja projektipäällikkö, sairaanhoitaja Leena Virtanen sekä erityissuunnittelijaksi sosionomi Arja Laakso.

Juha Lanne tulee toimimaan työsuhdettiin esimiehenä, Katri Raatikainen eläkeasioiden tiimin esimiehenä ja Leena Virtanen tietopalvelutiimin esimiehenä. Tiimit perustetaan ensi vuoden alusta lukien.

Eläke-Fennia

Oikeustieteen kandidaatti Mika Ahonen on nimitetty Eläke-Fennian kehityspäälliköksi 1.6.2001 alkaen.

Työterveyshoitaja Annika Blomqvist on nimitetty työkyvyn asiantuntijaksi Ratkaisu- ja kuntoutustoiminta, työkyvyn hallinta -yksikköön 1.8.2001 alkaen.

jonka perusteella ratkaisut on tehty. Vähemmistöjen tiedonsaanti on turvattava erityisesti henkeä, terveyttä ja turvallisuutta koskevissa asioissa. Käytännössä tämä tarkoittaa muun muassa ehdotusta ruotsinkielisten tiedottajien palkkaamisesta ainakin ministeriöihin, jotta perustuslakia ja kiellilakia voitaisiin noudattaa. Viestinnän tavoitteet on pidettävä avoimesti esillä. Kansalaisen tulee tietää, kuka maksaa ja on vastuussa viestinnästä. Tästä kansalaisnäkökulmasta työryhmä määrittelee myös hallinnon viestinnän tehtävät:

Työryhmän puheenjohtajana toimi valtioneuvoston tiedotuspäällikkö Asko Mattila ja jäsenenä tiedotusalan asiantuntijoita valtionhallinnosta, eri yliopistoista ja viestintäalan järjestöistä. Työ on ollut varsin perusteellista: ryhmä kuuli yli 50 asiantuntijaa ja teetti yh-

Luonnontieteiden kandidaatti Sarianne Holma on nimitetty Controller-toiminnon päälliköksi 1.6.2001 alkaen.

Valtiotieteen maisteri Mikko Karpoja, SHV, on nimitetty 1.6.2001 alkaen yhtiön vastuulliseksi vakuutusmatemaatikoksi.

Oikeustieteen kandidaatti Satu Rajala on nimitetty lakimieheksi Lakiasiat-yksikköön 1.6.2001 alkaen.

Ilmarinen

Leena Kalliovaara-Mäntylä on nimitetty hallintopalvelupäälliköksi hallinto-osastolle.

Kuntien eläkevakuutus

Dosentti, valtiotieteiden tohtori Pauli Forma on nimitetty Kuntien eläkevakuutuksen tutkimuspäälliköksi 1.9.2001 alkaen.

Octel Oy

Johtajiksi on nimitetty Jaakko Kuosmanen ja Jorma Nieminen. Kuosmanen siirtyi Octeliin Sonera Juxtosta, jossa hän toimi johtajana. Nieminen on aikaisemmin työskennellyt osastopäällikkönä Eläketurvakeskuksessa.

Varma-Sampo

Filosofian maisteri Leena Korppoo on nimitetty asiakaspäälliköksi Evita-ryhmään. Korppoo toimi aiemmin kehittämispäällikkönä Medivire Työterveyspalvelut Oy:ssä.

teensä 12 selvitystä valtionhallinnon viestinnästä. Työryhmän ajatusten (esim. verkko- viestintä ja ruotsinkieliset palvelut) toteuttaminen käytännössä vaatii myös taloudellisia ja henkilöresursseja. Niinpä hallintoon ehdotetaan 50 uutta tiedottajan virkaa. Työryhmän ehdottamat toimet maksaisivat lähivuosina noin 40 miljoonaa markkaa.

Liisa Turunen, Valtiokonttori

Informoi, neuvo, keskustele ja osallistuu: valtionhallinnon viestintä 2000-luvulla: valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2001/5. Työryhmän muistio löytyy kokonaisuudessaan myös Internetistä osoitteesta: <http://www.vn.fi/vnk/suomi/vnk71f.htm>

Nimityksiä

Rehabilitation under the statutory earnings-related pension scheme in the light of statistics

In October 2001, ten years will have passed since a fundamental reform on rehabilitation legislation was carried out. When the revised legislation entered into force in 1991, it was required that an adequate statistical system should be created for the monitoring of the rehabilitation arranged under the statutory earnings-related pension scheme. The primary goal of the statistical activity at the time was to produce data for the introduction phase. Time has shown, however, that the decision-makers are still interested in the outcome of rehabilitation activities. Rehabilitation is also linked to Finnish pension policy. Rehabilitees are thus observed mainly in the light of costs and the division of these, also including the demographic aspect. The immediate outcome of the rehabilitation activities can be assessed on a rough level through statistical observations of terminated rehabilitation programmes. The final situation is thus evaluated, i.e. whether the person after having completed the rehabilitation programme went into employment, continued his/her studies, retired, was otherwise successfully rehabilitated, or whether the rehabilitation programme was discontinued. The number of rehabilitees in the year 2000 was 4,617, i.e. about nine times as many as in 1992. During the nine years of statistical observations, 10,778 persons have received rehabilitative services provided under the scheme, the total costs amounting to FIM 537 million. So far, 6,782 persons have completed their rehabilitation programmes.

The immediate effects of the rehabilitation measures are normally assessed through aspects of economic benefit, mainly return to work. The principal goal of vocational rehabilitation is to support people to stay on at work or to return to working life, and thus postpone early retirement closer to the general retirement age.

In the year 2000, 1,661 persons completed their rehabilitation programmes, the total expenditure being FIM 83 million, i.e. on average FIM 49,800 per programme. Of these rehabilitees, 43 per cent went back to working life and 32 per cent retired. The impact of the rehabilitation in a person's background is seen in the final outcome of the rehabilitative measures. In the year 2000, of the persons who did not draw a pension nor a cash rehabilitation benefit when entering rehabilitation, 53 per cent returned to work and 18 per cent retired. Correspondingly, of those who had drawn a pension, 28 returned to working life and 51 per cent retired. The trend has been the same during the whole period of statistical observation. A special group are those who

retired on a partial disability pension, since in many cases the aim of the rehabilitation programme has also originally been retirement on a partial disability pension. In the year 2000, these pensions amounted to 118, i.e. one-fifth of the retirees.

Pensioners' income after the changes during the 1990s

Finns' economic welfare went through dramatic changes during the past decade. During the recession years and the latter half of the decade, a number of reductions were made in pensioners' benefits. Several amendments to the indices, and the change of the basic amount of the national pension making it proportional to other pensions, have been the most visible changes that have affected the pensioners' incomes during the 1990s.

The article looks at the situation of the pensioners of the 1990s at the end of the decade with regard to their economic welfare, the level and composition of incomes and the prevalence of poverty among the pensioners. According to the poverty line as defined by the EU in 1998, a single person was poor if his/her income remained below FIM 37,800. For two adults the limit was FIM 64,260. According to the statistics on income distribution (1998) by Statistics Finland, the proportion of pensioners of the group below this line was about 12 per cent, i.e. 24,000 pensioners were living on smaller income than this. However, the poverty risk for pensioners is smaller than for the rest of the population. As late as in the 1960s and 1970s, the poverty risk for the elderly was significantly higher than for the rest of the population.

The joint statistics of the Central Pension Security Institute and the Social Insurance Institution show that the pension recipients' average personal pensions have increased in real terms during the whole 1990s. The statistics on income distribution produced by Statistics Finland show the income level of the retired population in comparison with the rest of the population. These statistical data, too, reveal that the pensioner households' average disposable incomes have increased during the latter part of the 1990s.

According to some figures based on a study by the Taxpayers' Association of Finland, the real income level of the pensioners was not at the same level in 2000 that it was ten years ago. In the case of lower level earnings-related pensions changes have been minor, whereas for those with an earnings-related pension of FIM 6,000 - 10,000, the net pension clearly decreased during the recession years, but has risen since then.

Pensioners' wealth is somewhat lower than that of the whole population on average, but since they have significantly less debts than other groups, their net wealth remains even slightly bigger than for the rest of the

population. The situation is of course very different from the time when hard work over the life span gave a small income but where nothing could be put aside as savings. In a society with rising prosperity, a person's life span may also include accumulation of wealth with the years. At the same time it is also clear that the differences in wealth increase with age. Thus, there are great variations in the financial situation of the elderly.

The article states that the changes made in the pension system during the 1990s were indeed extensive. They have affected the income of those already on a pension, but they will particularly reduce the costs in a long-term perspective, and will have an impact on future retirees' pensions. In the light of the statistical and research data presented in the article, it cannot be concluded that the pensioners' income have gone down drastically during the 1990s. The pensioner households are over-represented in the low- and middle-income groups, but there are fewer of them compared to other groups in the lowest-income and poorest categories.

Ageing personnel and age management

Age adjusted management was a product of the National Programme on Ageing Workers, and an approach for utilising the personnel resources at the workplace. Pauli Juuti, Head of research at the Finnish Employers' Management Development Institute, says age management is a means for providing conditions that enable employees of various ages to match work requirements with their respective phase of life. The report on the subject shows, however, that there are several stumbling blocks along the road, such as negative attitudes towards ageing workers and the management's lack of confidence in the skills of the ageing work force. According to the report assigned by the Ministry of Social Affairs and Health, managers and foremen seldom had directly negative attitudes towards ageing employees. However, the problems related to age management were seen indirectly, like for instance little appreciation of ageing workers at the work place. Those who saw most shortcomings in age management were office employees, persons with a low educational level, and those working at large workplaces. Young male persons and the management were the groups where most negative attitudes towards elderly employees occurred.

Challenges related to pension financing and the diminishing work force are reasons why any negative attitudes towards ageing workers should be removed. People should also be encouraged to stay on at work. Juuti suggests a programme where the contents of age management should be built up and sharpened. The programme includes training for the management and the superiors. Each work place should start development programmes for age management, involving the whole work team.

Barbro Käläl

Uhkaako hullun lehmän tauti?

Merkki päällä

Vakuutusyhtiöissä pyrittiin 1980-luvulla konsernirakenteeseen. Päämääränä oli keskitetysti huolehtia asiakkaan kaikista vakuutustarpeista. Asiakaspinta oli vahinkoyhtiöiden hallussa, mikä antoi näille etulyöntiaseman. Henkivakuutus oli alisteisessa asemassa. Se nähtiin toki tärkeäksi tuomaan yritysasiakashankinnassa keskeistä vapaata sijoituskapasiteettia.

Markkinatalouden valtaannousua vakuutusala edusti puhtaimmillaan 1990-luvulla Pohjolassa Viinan julistus, jonka mukaan kaiken toiminnan johtotähtenä tuli olla omistajan etu. Analyysi, ehkä Ruotsista lainattu, johti vahinkovakuutuksen tuomitsemiseen laskevan auringon alaksi, jolla ei ole sijaa pörssiyhtiössä. Henkivakuutus tai oikeastaan pitkäaikaisäästäminen nähtiin kasvualaksi, joka parhaiten hyödyttäisi vakuutusyhtiön omistajia.

Sama ajattelu näyttää olevan vallitseva uuden uljaan Sammon konsernijohtajalla Nalle Wahlroosilla. Wahlroos on fokusoinut vakuutus- ja pankkikonserninsa painopistealueeksi yksityistalouksien varainhallinnan. Vahinkovakuutusasiakkaille riittääköön lupaus, ettei heitä syrjitä.

Näin, vaikka Vakuutussanomien mukaan vahinkovakuutusyhtiöt tekivät viime vuonna 13 miljardin maksutulolla 17 miljardin voiton.

Mitä edellä kerrottu liikuttaa työeläkesektoria?

Vahinkovakuutusyhtiöiden kenttä on ollut keskeinen työeläkeyhtiöiden yhteyskanava yritysasiakkaisiin. Kentän merkitys on ollut tärkeä uusien asiakkaiden hankinnassa. Kenttä oli syy, jolla Kari Puro perusteli Ilmarisen massiivista Pohjolan osakkeiden hankintaa. Samasta syystä Varma-Sammon Paavo Pitkänen jo aikaisemmin sijoitti merkittävästi Sampoon.

Mutta, mutta. Onko uusajattelullisten konsernien kenttäverkosto enää käyttökelpoinen työeläkeyhtiöille. Aikaisemmin vahinkovakuutusyhtiöt olivat työeläkeyhtiöissä merkittäviä omistajia ja vallan käyttäjiä, ainakin hallitustasolla. Nytemmin tilanne on keikahtanut päinvastaiseksi. Työeläkeyhtiöt omistavat melkoisen osan vakuutuskonserneistamme. Olisiko työeläkeyhtiöiden aika irtautua vahinkovakuutuksen kenttäpanuorasta ja tarkastella myös vakuutusyhtiöomistusta/yhteistoimintaa ainoastaan tuoton kannalta. Ja hoitaa muut tarpeensa omin väin.

Vapaaehtoinen eläkevakuutus on tähän asti suuntautunut työeläkkeen täydentämiseen. Tänähenkiyhtiöt näkevät omistajiaan parhaiten hyödyntäväksi

yksityisasiakkaidensa varainhallinnan hoitamisen. Tehtokkaaksi markkinointitavaksi pitkäaikaisäästäminen motivoimisessa nähdään etuusperusteisen lakisääteisen eläketurvan kestokyvyn kyseenalaistaminen. Yksilön omaehtoinen varautuminen epävarmaksi maalattuun tulevaisuuteen esitetään välttämättömydeksi.

Kuitenkin Suomen henkivakuutusta säätelevä lainsäädäntö poikkeaa muun muassa englantilaisesta siinä, että meillä henkivakuutuksessa ja lakisääteisessä työeläkevakuutuksessa on noudatettava kohtuullisuusperiaatetta. Joskus sen tulkittiin tarkoittavan, että (myös sijoitustoiminnan) ylijäämän pitää pääasiallisesti hyödyttää vakuutusottajaa, ei omistajaa.

Tuhoutuiko tämä tulkinta, kun edesmennyt Henki-Kansa jakoi omistajille noin viiden miljoonan osakepääomalle satojen miljoonien osingot parina vuotena. Onko kohtuullisuus tulkittava eri tavalla henkivakuutuksessa kuin työeläkevakuutuksessa? Olisiko aika kertoa selkeästi, mitä lain edellyttämä kohtuullisuus henkivakuutuksessa konkreettisesti on. Ja toteuttaa läpinäkyvyys kaikissa varainhallintaan liittyvissä tekijöissä, myös perittävissä kustannuksissa. Eikä sijoitustoiminnan läpinäkyvyyden lisääminen pahaa tekisi myöskään työeläkesektorilla, vaikka tilanne onkin jo olenaisesti parantunut menneestä. Ettei hullun lehmän tauti pääsisi yllättämään.

Ajattelee Laikus

Työeläke- päivä

1.11.2001

Helsingin Messukeskus

Perinteisen Työeläkepäivän yhteisessä ohjelmaosuudessa Eläketurvakeskuksen johtaja **Hannu Uusitalo** paneutuu laajasti aiheeseen "Tarvitseeko työeläkejärjestelmä peruskorjausta?".

Yhteisen osuuden jälkeen ohjelma jakautuu kolmeksi osioksi:

Osiossa **Muuttuva työ ja eläketurva - tarpeet ja toiveet puntarissa** pohditaan työhön ja työeläkelainsäädännön kehittämiseen liittyviä ajankohtaisia kysymyksiä.

Hyvä sosiaaliturvan hallinto pyrkii jo ennalta takaamaan kaikille oikeusturvan muuttuvassa maailmassa. **Oikeusturvaa turvattomille** -osiossa tarkastellaan vakuutuksemme toimivuutta sekä ylimpien lainvalvojien että syrjäytyneen asiakkaan näkökulmasta.

Osiossa **Eläkkeiden rahoituksen kehityssuunnat meillä ja muualla** paneudutaan eläkkeiden rahoituksen toimintaympäristöihin ja niissä tapahtuviin muutoksiin niin kotimaassa kuin yleisemminkin Euroopan maissa.

